

KUR'AN VE SÜNNET AMA HANGİ SÜNNET; Eleştiriler ve Cevaplarımız

Bize göre yapılması gereken Resulün beyan ve hikmet ile ilgili fiillerine bakarak, “demek ki Resulün yegâne görevi tebliğ değildi, onun hikmet ve beyan görevi de vardı” demek değil “Evet, Resulün beyan ve hikmet ile ilgili fiilleri/görevleri de vardı ama onun bu fiilleri de tebliğ görevi kapsamında idi” demektir.

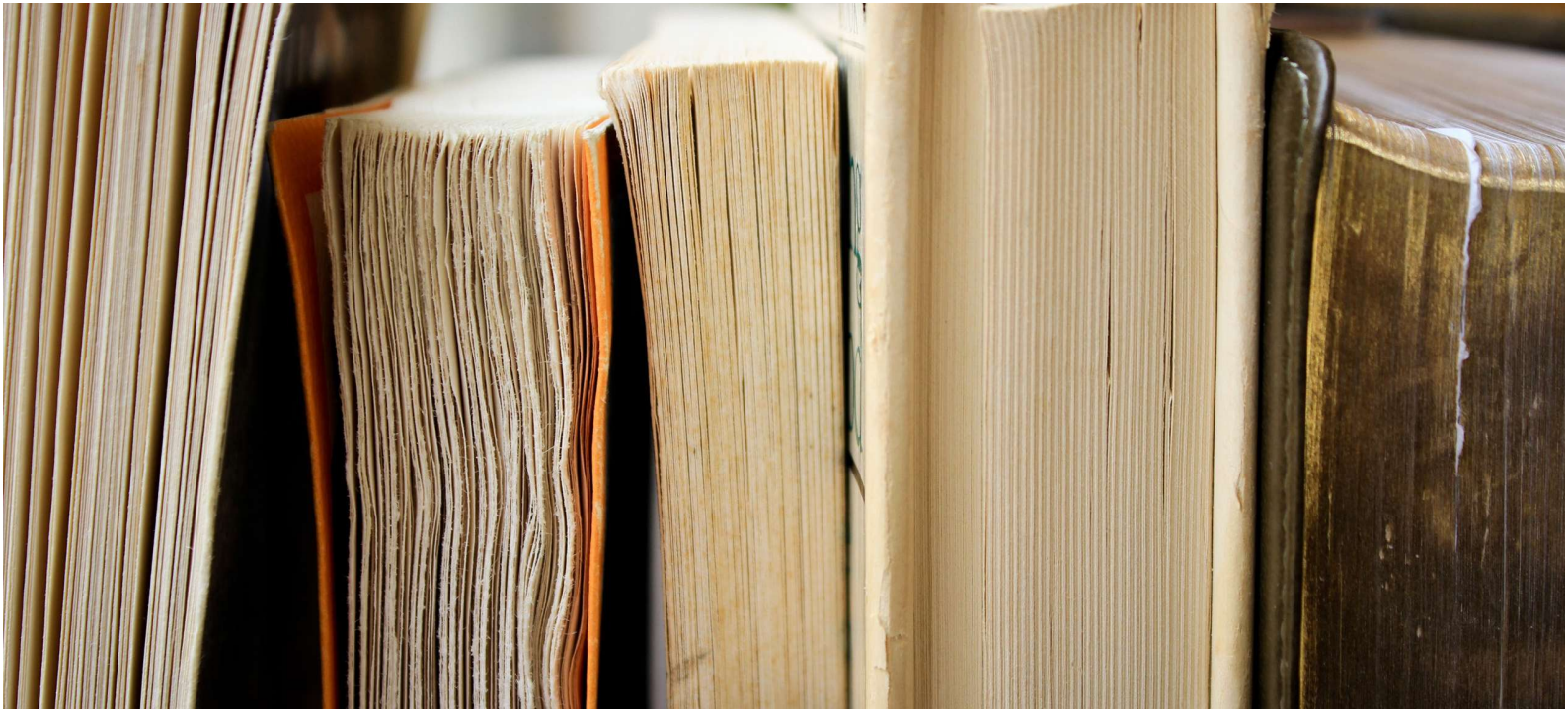
Bu yazıda “**Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet**”¹ isimli eserimizin ilk baskısı hakkında Ahmet Yücel² tarafından kaleme alınan değerlendirmeler ele alınmış ve

- 1 Zeki Bayraktar, Kur'an ve sünnet ama hangi sünnet, Süleymaniye vakfı yayınları, 1. Baskı, 2013
- 2 Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültesi'nde Hadis profesörü olarak görev yapan Yücel, 2010-11 döneminde Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim dalı yüksek lisans programı kapsamında tüm derslerine katıldığını ve kendisinden bu alanda istifade ettiği hocalarımızdan biridir. Yücel'in bu derslerinde Tirmizi'nin “Kitabu'l-İlel” ve Hatip el-Bağdadî'nin “el-Kıfaye fi ilmi'r-rivaye” adlı eserleri –Arapça'sından- okunmuş, tercüme edilmiş ve bu metinler üzerinde müzakereler yapılmıştır. Yücel'in önerisi üzerine el-Kıfaye'nin “Mutevatir ve ahad haber” babı –dönem ödevi olarak- tarafımdan tercüme edilmiş ve yorumlanmıştır (bunlar yazılı olarak Yücel'e takdim edilmiştir). Keza –yine Yücel'in talebi üzerine- mütevatir haber konusunda tarafımdan 3 kez sunum yapılmıştır. Tüm bu süreç içinde –bu konularda- Yücel'den öğrendiğim önemli bilgiler olmuştur. Bu bağlamda, “Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet” isimli mezkur eserimi –baskı öncesinde- Yücel'e takdim ettim/özetledim. Yücel, kitabın ana tezi olarak Nebi-Resul konusunu çok orijinal bulduğunu beyan etmiş ve herhangi bir itirazda bulunmamıştı. Hatta namazın eskiden beri kılındığını anlattığım bölümü diğer ibadetler de örnek göstererek genişletmemi tavsiye etmişti. Ve ben de onun bu tavsiyesine uyarak ilgili bölümü detaylandırmıştım. Kitabın ilk baskısında da bu katkıları nedeniyle Yücel'e teşekkür etmiştim. Baskıdan sonra kitabı Marmara İlahiyat Fakültesi'nde -muhtelif bölümlerden- bir grup hoca ile birlikte müzakere ettik. Bu grup içinde doğal olarak Yücel de vardı. Ne oldu ise bundan sonra oldu. Daha önce herhangi bir itirazda bulunmayan Yücel, -galiba diğer hocaların yönelttiği eleştirilerden etkilenmiş olacak ki- burada cevapladığımız eleştirileri derleyerek e-posta ile bana gönderdi. Ben de bunların tümünü o zaman cevapladım. Hatta bu eleştiri ve cevapları sonraki baskılarda kitaba eklemeyi teklif ettim. Ama Yücel bunu kabul etmedi. Bilahare ilk baskıda yaptığım teşekkürü sonraki baskılarda kaldırmamı talep etti (ve ben de kaldırdım). Yücel vaktiyle cevaplarını kendisine gönderdiğim (ama şimdi okumadığını anladığım) bu eleştirileri 5 yıl sonra yayınlayınca benim de bunları cevaplamak ve yayınlamak şart oldu. Çünkü bu şahsı değil ilmi bir olaydı.

Yücel'in tüm eleştirileri,³ -dipnotlar haricinde- hiçbir alıntı veya kısaltma yapılmaksızın nakledilerek sırası ile cevaplandırılmıştır (*italik* gösterilen Yücel'e ait bölümler AY ile cevaplarımız ZB ile işaretlenmiştir). Yücel'in eleştirileri ve cevaplarımız şöyledir;

(AY) “Ürolog Doç. Dr. Zeki Bayraktar'ın Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet adlı eseri, saha dışından bir araştırmacının, İslâmî ilimler alanındaki ilgisinin bir yansıması mahiyetindedir. Gerek üslûbu gerekse iddiaları bakımından hayli dikkat çekici olan eser, “Resûl” ile “Nebi” ifadelerinin farklı anlamlara geldiğini, Resûl'ün tek görevinin vahyi tebliğden ibaret olduğunu (örn. s. 17, 21, 94-5), Kur'an'ın Resûl'e itaati emredip Nebi'ye itaati emretmediğini (örn. s. 21, 26, 69) ve mufasssal bir kitap olan Kur'an'ın açıklanmaya ihtiyaç duymadığını (s. 94, 104-6, 131-2) ispatlamayı hedefliyor. Eserde Kur'an'ın, Hz. Peygamber'in açıklamasına ihtiyaç duymadan anlaşılabilirliği iddiasını ispat için Kur'an'dan hareketle namazın kılınışının tespiti gibi ilginç konular da yer alıyor. Bununla birlikte mezkur iddialar, hatalı anlam verilen

3 Ahmet Yücel, Kur'an ve sünnet ama hangi sünnet isimli eser üzerine, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi • Cilt-Sayı 53 • Aralık 2017 • ISSN 1302-4973 • ss. 179-188
DOI: 10.15370/maruifd.405256

âyetler, çelişkiler, maksadı aşan yanlış ifadeler eserin değerlendirilmesini gerektirmektedir.”

(ZB) Yücel'in "...saha dışından bir araştırmacının, İslâmî ilimler alanındaki ilgisinin bir yansıması mahiyetindedir. Gerek üslûbu gerekse iddiaları bakımından hayli dikkat çekici olan eser..." şeklindeki nitelemelerini okuyucularımızın takdirine bırakıyor, eleştirilerini müstakil başlıklar altında sıraladığı için biz de cevaplarımızı bu başlıkları takiben –aşağıda– naklediyoruz.

(AY) 1. ‘Resûl’ İfadesi Sadece Kur’ân’ı Tebliğ Eden Kişi Anlamında mı Kullanıldı? “Yazar birtakım âyetlerden hareketle Resûl kelimesini, “sadece Kur’ân’ı tebliğ eden kişi” olarak tanımlasa da, Kur’ân-ı Kerîm “resul”ün, âyetleri okumak/tebliğ etmek, kötülüklerden arındırmak ve Kitâb ve hikmeti öğretmek (3/Âl-i İmrân:164; 2/el-Bakara: 151; 62/el-Cumu’a: 2) olmak üzere üç farklı görevinden söz eder. Burada, Kitâb’ı öğretmekle tebliğin kastedildiği iddia edilebilirse de Kitâb’dan ayrı hikmetten söz edilmesi her halükarda izah edilmelidir. Hikmetin, Kitâb’dan ayrı olması “Kitâb dışında Hz. Peygamber’in öğrettiği” bir şeyler olmasını gerektirir. Dolayısıyla âyetlerde geçen “Resûl”ün sadece “vahyi tebliğ eden kimse” olduğunu söylemek konuyla ilgili tüm âyetleri dikkate almamak anlamına gelir.”

(ZB) Resulün görevleri ile ilgili bazı âyetleri dikkate alıp bazılarını dikkate almadığımız iddiası mesnetsiz bir iddiadır. Çünkü biz bu âyetlerin hepsini dikkate aldık ve inceledik. Hem de bunu kıyıda-köşede değil kita-

bımızın ikinci bölümünde açtığımız müstakil bir bölüm içinde, “Kur’an’a göre Resulün görevleri”,⁴ “Resulün kitabı ve hikmeti öğrettiğine dair âyetler”⁵ ve “Resulün beyan görevi olduğunu bildiren âyetler”⁶ başlıkları altında yaptık. Ama tabi ki bu âyetleri de Resulün tebliğ görevi kapsamında değerlendirdik. Çünkü **“Resulün yegâne görevi apaçık tebliğdir”** ifadesi bizim bir yorumumuz değil, Allah’ın âyetidir. Biz, “Resulün yegâne görevi tebliğdir” deyince indî bir yorum yapmış oluyor, bilakis Allah’ın bu âyetini okumuş oluyoruz.

Bize göre yapılması gereken Resulün beyan ve hikmet ile ilgili fiillerine bakarak, “demek ki Resulün yegâne görevi tebliğ değildi, onun hikmet ve beyan görevi de vardı” demek değil “Evet, Resulün beyan ve hikmet ile ilgili fiilleri/görevleri de vardı ama onun bu fiilleri de tebliğ görevi kapsamında idi” demektir. Aksi halde âyetler arasında çelişki çıkarılmış olur.

Hikmet kitaptan ayrı bir şey midir? İlgili âyetler hikmetin kitapla birlikte nazil olduğunu ve kitapla birlikte okunduğunu bildiriyor.⁷ Demek ki hikmet kitabın içinde olan bir şeydir. Nitekim bu husus **İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir.** (İsrâ 17/39) âyetinden de anlaşılıyor. O halde âyetlerdeki “kitap ve hikmet” ifadeleri **Kur’ânî’l-hâkim/hikmetli Kur’an** (Yâsîn 36/2) ve **Kitabî’l-hâkim/hikmetli kitap**

4 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.93-106

5 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.95-102

6 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.102-106

7 Bakara 2/231; Nisâ 4/113

(Lokmân 31/2) şeklindeki ayetlerden de anlaşılacağı üzere **“hikmetli kitap”** demektir.⁸

Ama Yücel, hikmet ile ilgili mezkûr ayetlerde Resulün 3 farklı görevinden bahsedildiğini belirterek **“Burada, Kitâb’ı öğretmekle tebliğin kastedildiği iddia edilebilirse de Kitâb’dan ayrı hikmetten söz edilmesi her halükârda izah edilmelidir. Hikmetin, Kitâb’dan ayrı olması “Kitâb dışında Hz. Peygamber’in öğrettiği” bir şeyler olması-nı gerektirir”** diyor. Oysa bu ayetlerde Resule nispet edilen 3 değil tümü bir öncekinden “ve” bağlacı ile ayrılan –ardışık– tam 5 fiil bulunuyor; 1) Ayetleri okumak, 2) Kitabı öğretmek, 3) Hikmeti öğretmek, 4) Bilmediklerimizi öğretmek, 5) Bizi arındırmak.

Resulün ilk fiili ile ikinci fiili arasındaki bağı/ardışıklığı ifade eden Yücel, ne hikmetse diğer fiiller arasındaki bağı/ardışıklığı görmezden geliyor. Oysa bu fiillerin hiçbirini birbirinden bağımsız değildir. Tüm ayetleri okumak fiiline bağlı olarak gelişen ardışık fiillerdir. Resul ayetleri okuyarak kitabı ve içindeki hikmeti (hikmetli kitabı) öğretmiş olur. Böylece bize hem bilmediklerimizi öğretmiş hem de bizi (bu bilgiler sayesinde) arındırmış olur. Ama Resul tüm bunları ayetleri okuyarak yapar. Çünkü Resulün temel fiili budur. Nitekim Resule nispet edilen diğer fiillerin ayetlerdeki sıralaması bazen değişebiliyor iken ‘ayetleri okumak’ fiilinin sırası hiç değişmemekte ve daima ilk sırada yer almaktadır. Dolayısıyla Resule nispet edilen tüm fiiller onun ayetleri okuma fiiline yani tebliğ faaliyetine dayanır.

Nitekim **“Kitâb’ı öğretmekle tebliğin kastedildiği iddia edilebilirse de...”** ifadesi ile ayetleri okumak/tebliğ etmek ile kitabı öğretmek arasındaki ilişkiyi/ardışıklığı Yücel de kabul ediyor. Ama benzer ilişkinin/ardışıklığın diğer fiiller için de geçerli olabileceğini ne hikmetse gör(e)miyor. **“Hikmet kitaptan ayrı olduğuna göre kitap dışında Hz. Peygamberin öğrettikleri olmalıdır”** diyor.

Oysa bu ayetlerde sadece hikmet değil **‘bilmediğimiz şeyleri öğretme’** ve **‘arındırma’** fiilleri de **‘kitabı öğretme’** fiilinden ayrıca zikrediliyor. O halde Resul bize bilmediklerimizi nasıl (ne yaparak) öğretiyor? Ve bizi nasıl (ne yaparak) arındırıyor? Resulün bu fiilleri kitabı ve hikmeti (hikmetli kitabı) öğretmekten bağımsız ise

tüm bunları ne ile ve nasıl yapıyor? Resulün kitap ve hikmetten başka bir bilgi aktarım kaynağı mı var?

Resulün kitap ve hikmetten başka bir öğretisi bulunmadığına göre bilmediklerimizi de –başka bir yolla değil– kitap ve hikmetle öğrettiği ve bizi böylece arındırdığı mecburen kabul edilecektir. O halde Resulün bu ayetlerde zikredilen 4. Ve 5. Fiilleri ile 2. Ve 3. Fiilleri arasındaki ilişki/ardışıklık da sabit olur. Ayetleri okumak fiili(1. fiil) ile kitabı öğretmek fiili(2. fiil) arasındaki ilişki Yücel tarafından da itiraf edildiğine göre bu ayetlerde Resule nispet edilen tüm fiillerin nihayetinde onun ilk fiiline (ayetleri okumaya) dayandığı görülmüş olur. Resul ayetleri okuyarak kitabı ve içindeki hikmeti (hikmetli kitabı) öğretir. Ve böylece bize hem bilmediklerimizi öğretmiş hem de bu bilgiler sayesinde bizi manen arındırmış olur. Dolayısıyla Resul tüm bu fiillerini tebliğ görevi sayesinde yapmış olur.

(AY) **Eserde iddia edildiği gibi “Resûl” Allah’tan aldığı vahiyleri tebliğ eden kimse ise, Nebilerin sonuncusu (hâtemü’n-nebiyyîn) (Ahzâb 33/40) ifadesine göre “nübüvvet” sona ererken “risâlet” devam etmektedir. Buna göre son nebi geldiği halde son resûlün henüz gelmediği kabul edilip Allah’tan vahiy aldığını iddia eden birilerini beklemek gerekecektir.**

(ZB) Yücel’in bu iddiasında ciddi bir etik problem bulunmaktadır. Çünkü bizim **‘son nebi geldi ama son resul henüz gelmedi, Allah’tan vahiy alan resul gelebilir’** şeklinde ne bir ifademiz ne de bu anlama gelecek herhangi bir yorumumuz olmuştur. Bu, Yücel’in, Nebî ile Resul kavramları hakkındaki izahlarımızı çarpıtarak yaptığı kendi yorumudur. Ama o bu yorumunu **‘eserdeki anlayışa göre’** ifadesi ile maalesef bize isnat etmiştir. Oysa bizim böyle bir anlayışımız yoktur. Bu, Yücel’in –aşağıda da görüleceği üzere– sıklıkla sürüklendiği bir mantık hatasıdır (korkuluk safasatası).⁹ Çünkü bizim söylemediğimiz bir eyi –tezimizi çarpıtarak– bize isnad etmiştir.

Ahzap 33/40 ayetindeki **Allah’ın Rasûlü ve hâtemü’n-nebiyyîn/Nebilerin sonuncusu** ifadesinden,

8 Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz: Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.175-182

9 Korkuluk safasatası olarak da nitelenen korkuluk hatası, karşı tarafın tezini çarpıtarak yansıtmaya esasına dayanan bir mantık hatasıdır. Burada karşı tezler çarpıtılarak veya söylenmeyen bir şey söylenmiş gibi gösterilerek veya olabildiğince basitleştirilerek yeni bir forma sokulur. Böylece hedefe yıkılması aslına kıyasla daha kolay olan bir hedef (korkuluk) konulmuş olur. Ve bu çoğu kez de kasıtlı olarak yapılır. Korkuluk hatası, akılcı ve dürüst tartışma ortamını imkânsız kılan bir mantık hatasıdır.

vahiy alan yeni bir Resulün gelebileceği sonucu değil ancak Muhammed (as)'ın risalet misyonunun Kur'an ile devam ettiği sonucu çıkarılabilir. Daha doğru- su biz bu sonucu çıkarıyoruz. Çünkü son Nebi-Resul gelmiş ve nübüvvet sona ermiştir. Artık yeni bir Nebi-Resul gelmeyecektir. Ve kıyamete kadar da bu son Nebi-Resulün getirdiği Kitap geçerli olacaktır. O hal- de son Nebi-Resulün misyonu nübüvveti ile değil ri- saleti ile devam ediyor/edecek demektir. Aksi halde Muhammed (as)'ın 14 asır önce yaşadığı/vefat ettiği gerekçesi ileri sürülerek 'bizim bir elçiye muhatap ol- madığımız' iddiasını dile getirenler olabilir. Bizim bu tarz iddialar için Muhammed (as)'ın risalet misyonunun Kur'an ile devam ettiğini, Nebi Muhammed'e değil ama Resul Muhammed'e Kur'an sayesinde muhatap oldu- ğumuzu söylemekten başka bir cevabımız olabilir mi?

Nübüvvet/nebilik sona ermiş ise (ki ermiştir) vahiy de son bulmuş demektir. Bunun aksi her söylem batıldır. Çünkü vahyi sadece Nebiler alır. Dolayısıyla '*eserdeki anlayışa göre Allah'tan vahiy aldığını iddia eden birilerini beklemek gerekecektir*' ifadesini kesinlikle kabul etmi- yoruz. Bizim eserimizde bu yorumu haklı çıkaracak hiç- bir ifademiz olmamıştır. Aksine biz, Muhammed (as)'ın da tüm Nebiler gibi Nebi-Resul olduğunu, ama son Nebi-Resul olduğunu, artık ondan sonra yeni bir Nebi-Resul gelmeyeceğini, kıyamete kadar tüm insanların ona/tebliğine tabi olması gerektiğini, bunun da günü- müzde Kur'an ile temsil edildiğini, Resul Muhammed'in tebliği olan Kur'an'ın nazil olduğu ilk hali ile elimizde bulunduğunu, çünkü onun bize ilahi koruma altında in- tikal ettiğini, dolayısıyla bizim tıpkı ashab gibi Resule muhatap olmuş kabul edileceğimizi kitabımızın muh- telif bölümlerinde ifade ettik.¹⁰ Nitekim sadece '*Resul olarak getirdiği tüm emirler (yani Kur'an) tüm Mü'minler için bağlayıcıdır. Kıyamete kadar tüm Mü'minler bu emir- lere uymakla yükümlüdür*' (s.87) şeklindeki cümlemiz bile bunları özetler mahiyettedir. Bizim bu ifadelerimizle çelişen hiçbir yorumu kabul etmemiz mümkün değildir.

(AY) "*Ayrıca Her resûlü, vahiylarimizi kolayca anlatıp açıklayabilmesi için kendi milletinin diliyle gönder- dik* (İbrahim 14/4; ayrıca bk. Nahl 16/44,64) *gibi âyet- lerde Resûl'ün gönderilen vahiyları açıklama görevinden*

bahsedilir. Bu âyetlerde geçen açıklama (tebyîn) ifade- sinin de iletmek (tebliğ) anlamına geldiğini ileri sürmek ise zorlama bir yorum olacaktır."

(ZB) Kur'an'ın '**beyan**' kelimesine yüklediği mana "**vahyi/kitabı gizlemeksizin iletmek, bildirmek**' şek- lindedir. Bunun böyle olduğunu –semantik kurallar çerçevesinde– şu âyetlerden görebiliriz;

...Biz âyetleri insanlar için kitapta beyan ettikten sonra gizleyenler var ya Allah onlara lanet eder. (Bakara 2/159)

Allah, kitap verilenlerden söz almıştı; '**Onu (kitabı) gizlemeyecek ve insanlara beyan edeceksiniz**'. (Â-li İmrân 3/187)

Ey Kitap Ehli! Size, Kitaptan gizlediklerinizin çoğu- nu beyan eden çoğundan da vazgeçen Resul'ümüz gelmiştir. (Mâide 5/15)

Görüldüğü üzer Kur'an'ın **beyan** kelimesine yükledi- ği mana **bilgiyi gizlemeksizin bildirmek** şeklindedir. Hatta bu kelime dilimizde de –mesela maliyenin '**geli- rinizi gizlemeyin, beyan edin**' çağrısında ve '**kira gelirimini beyan ettim**' ifadelerinde olduğu gibi– bu manada kul- lanılır. Dolayısıyla âyetlerdeki **beyan** kelimesini tercü- me etmeye gerek yoktur.

Ne var ki Yücel bu kelimeye '**açıklamak**' manasını yük- leyerek Resulün vahyi açıklama görevi bulunduğunu id- dia etmiştir. Oysa Kur'an'ın '**açıklamak**' manasında kul- landığı kelime –beyan/tebyin değil– **tafsil**'dir. Kur'an'ın **tafsili** ise –Resule değil– Allah'a ait olan bir yetkidir.¹¹ Resul Kur'an'ı tafsil etmeyecek, kendisine zaten tafsil edilmiş olarak indirilen –mufassal– Kur'an'ı insanla- ra tebliğ edecektir. Olduğu gibi iletecektir. Kitabı be- yan etmeyecek, KİTAPLA beyan edecektir. Beyanâtı Kur'an'la yapacaktır. Yani Kur'an nesne değil özne ola- caktır. Bu durumda Yücel hem beyan kelimesine tafsil manasını yükleyerek hem de özne olan Kur'an'ı nesne haline dönüştürerek iki önemli semantik hata yapmıştır. Zira beyan kelimesine –bildirmek manasında– açıkla- mak manası verilse bile âyetin meali/anlamı Yücel'in dediği gibi olmuyor. Çünkü Kur'an öznedir, nesne değil. Yani –beyanı açıklamak olarak kabul etsek bile– Resul

10 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.31,87,86-91;121-130

11 Hüd 11/1-2

Kur'an'ı açıklamayacak, Kur'an ile açıklayacaktır.

Bu durum (Resulün Kur'an ile beyan edeceği) en net biçimde **kitabun enzalnahu/enzelna ileyke-bu kitabı sana indirdik ki...** şeklinde başlayan ve Resule; KİTAPLA hüküm vermek, KİTAPLA uyarmak, KİTAPLA ihtilafları çözmek, KİTAPLA aydınlığa çıkarmak ve KİTAPLA beyan etmek görevlerini yükleyen şu ayetlerden görülebilir. Şimdi –hitap kalıpları aynı olan– bu ayetleri birlikte okuyalım ki Resulün yaptığı her fiili KİTAPLA yaptığını (dolayısıyla kitabı beyan etmediğini, kitapla beyan ettiğini) daha net biçimde görebilelim;

- 1) **Bu hak Kitabı sana indirdik ki; onunla insanlar arasında Allah'ın senden istediği şekilde hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma.** (Nisâ 4/105)
- 2) **Bu kitabı sana indirdik ki; Rablerinin izni ile (onunla) insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarasın ve onları aziz ve hamid olan Allah'ın yoluna iletessin.** (İbrâhim 14/1)
- 3) **Kendinden öncekileri tasdik eden bu mübarek kitabı sana indirdik ki; şehirlerin anası (olan Mekke) halkını ve çevresindekileri (onunla) uyarasın.** (En'âm 6/92)
- 4) **Sana bu Zikri/Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara (onunla) beyan edesin. Umulur ki onlar da düşünürler.** (Nahl 16/44)
- 5) **Bu kitabı sana (yalnızca şu amaçla) indirdik ki; hakkında ihtilafa düştükleri şeyleri insanlara (onunla) beyan edesin (ihtilafları bu kitapla çözesin) ki (bu kitap) iman eden toplum için bir hidayet ve rahmet olsun.** (Nahl 16/64)
- 6) **Bu kitabı sana indirdik ki; Müslümanlar için her şeyi beyan etsin, hidayet, rahmet ve müjde olsun (bu kitap her şey için beyan/at olsun...)** (Nahl 18/89)

Demek ki Resul her ne yapmış ise bunu kendisine indirilen BU KİTAPLA yapmıştır. Resul için ilgili ayetlere bakarak **kitapla uyardı** (En'âm 6/92), **kitapla hüküm verdi** (Nisâ 4/105), **insanları karanlıklardan aydınlığa kitapla çıkardı** (İbrâhim 14/1), **ihtilafları kitapla çözdü** (Nahl 16/64) dediğimiz halde bu ayetlerle aynı

ifade kalıbına sahip olan Nahl 16/44 için neden 'kitapla beyan etti' demiyoruz da "kitabı beyan etti" diyoruz ki? Kitap, benzer kalıptaki tüm ayetlerde özne iken neden Nahl 16/44'te nesne durumuna düşürülüyor?

Sonuç olarak Resule beyan görevi yüklenen ayetlerde şu söylenmiş olur; **Ey Resul! Sana "bu kitabı" onunla beyanat vermen ve böylece gizlenen hakikatleri ayan-beyan (aşikâr) hale getirmen için indirdik. İnsanlara bu kitapla beyanat ver ki kendilerine indirilen -ama ehli-i kitabın gizlediği- hakikatleri ortaya çıkarmış olasın, onları bu son kitabımızla ayan-beyan hale getir, aralarındaki ihtilafları da bu kitapla çöz...** (Nahl 16/44-64-89)

Resul bunları kitabı tafsil ederek/açıklayarak değil zaten kendisine mufassal olarak indirilen kitapla beyanat vererek (kitapla beyan ederek) yapmıştır. Böylece –insanlara indirilen ama ehli kitabın gizlediği hakikatleri– ayan/beyan ortaya çıkarmıştır;

Ey Kitap Ehli! Size Resul'ümüz gelmiştir; Kitaptan gizlediklerinizin çoğunu BEYAN EDEN, çoğundan da vazgeçen, size Allah'tan nur ve apaçık (bir) kitap gelmiştir. (Maide 5/15)

Bu izahlarımıza rağmen beyan kelimesine tafsil/açıklama manası yüklenir ve "Resulün kitabı açıklama görevi var" denirse şu soruların cevaplanması gerekir;

1. Beyan görevi sadece Resule değil Â-li İmrân 3/187 ayeti ile ehli kitaba da verilmiştir. Bu durumda ehli kitabın da vahyi/kitabı açıklama yetkisi bulunduğunu söyleyebilecek miyiz? Oysa ayetlerdeki beyana **'vahyi gizlemeden bildirmek'** manasını yüklediğimizde bu görevin ehli kitaba da bize de verildiğini rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Bunu ifade ederken herhangi bir sorun ile karşılaşmıyoruz. Çünkü beyan vahyi/kitabı gizlemeden bildirmektir. Bu da her mü'minin yapması gereken bir görevdir.¹²
2. Yücel, Nahl 16/44'e verdiği meal nedeniyle Resulün Kur'an'ı açıklama görevi bulunduğunu söylüyor. Halbuki aynı surenin 89. Ayetinde de **tib-**

¹² Tebliğ ve tebyin sadece Resulün değil kitaba muhatap olan herkesin görevidir (Â-li İmrân 3/187; En'âm 6/16). Ama Resul vahyi alan ve onu ilk olarak tebliğ/tatbik edendir. Biz ise ondan aldıklarımızı tebliğ/tebyin ederiz. Bu farka dikkat edilmelidir.

yanen liküllî-şey'in ifadesi ile Resule indirilen bu kitabın her şeyi açıkladığı bildiriliyor. Yani –böyle bir meal nedeniyle– aynı suredeki iki ayet arasında bile çelişki ortaya çıkıyor. Kur'an her şeyi açıklayan bir kitap mıdır yoksa Resul tarafından açıklanmaya muhtaç olan bir kitap mı? Her şeyi açıklayan bir kitabın açıklanmaya ihtiyacı olur mu? Oysa beyan kelimesini tercüme etmeden olduğu gibi meale aktardığımızda böyle bir sorun kalmıyor.

Eğer **beyan** ile **tafsil** kelimeleri karıştırılır ve ikisine de aynı anlam verilirse (ki yapılan hataların çoğu bundan kaynaklanıyor) Kur'an'ın bazı ayetlerde Allah tarafından bazı ayetlerde ise Resul tarafından açıklandığı bildirilmiş olur. Kur'an'da ise böyle bir çelişki yoktur (olamaz). Çünkü Resulün vahyi/kitabı açıklama (tafsil) görevi bulunduğunu bildiren bir ayet yoktur. Kur'an, tafsil bağlamında Kur'an'ı açıklama yetkisinin sadece Allah'a ait olduğunu, Allahtan başka hiç kimsenin Kur'an'ı tafsil edemeyeceğini, ayetlerin bizzat Allah tarafından tafsil edildiğini, Resulün ise kendisine vahyedilen bu ayetleri tebliğ ettiğini, onun görevinin bundan ibaret olduğunu bildiriyor.¹³ Dolayısıyla Resule düşen görev Kitabı tafsil etmek değil kendisine tafsil edilmiş olarak inzal edilen bu Kitabı (mufassal Kur'an'ı, Kitab-ı mubin'i)¹⁴ olduğu gibi iletmeğidir. Dolayısıyla tebyin nihayetinde bir tebliğ faaliyetidir.

(AY) 2. Resûl'ün Tek Görevi Vahyi Tebliğ Midir? “Resûlün görevi Allah'ın âyetlerini tebliğ etmekten ibarettir” anlamına gelen âyetleri (Ankebût 29/18; Nûr 24/54; Nahl 16/35; Mâide 5/67-92) sıralayan yazar “Resûl'ün görevi Allah'tan aldığı görevi tebliğ etmektir. Onun başka bir görevi yoktur” (s. 17; krş. s. 21, 45) gibi yargılara varır. İlgili âyetlerde Hz. Peygamber'in sadece tebliğ görevinden bahsediliyorsa da yazar bu pasajlardaki sadece tebliğin yapılacağı muhatapları gözden kaçırmıştır. Zira el-Ankebût 29/16. âyetten itibaren müşriklerden bahsedilip (İbrahim şöyle dedi:) **Şayet beni yalanlarsanız, bu tutumunuzla bana herhangi bir zarar vermiş olamazsınız. Kaldı ki sizden önce gelip geçen nice ümmetler de peygamberlerini yalanladı. Bir peygamberin görevi (zorla iman ettirmek değil)**

Allah'ın emirlerini açıkça tebliğ etmekten ibarettir buyrulur peygamberlerin inanmayanlara karşı tek görevinin tebliğ olduğu belirtilir. Nûr 24/47. âyetten itibaren “Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik” dedikten sonra münafıklardan bir grubun yüz çevirdiği belirtilip 54. âyette **De ki: Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirseniz bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yükleneni (tebliğ), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri) yerine getirmektir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz, Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır buyrulur. Bu âyette de peygamberin inanmayanlara karşı yapacağı başka bir görevi bulunmadığı ifade edilir. Hz. Peygamber'in sadece tebliğ görevinden bahseden diğer âyetler de kontekslerinden anlaşıldığı kadarıyla inanmayanlara yöneliktir (Nahl 16/33-35; Mâide 5/67-92; Âl-i İmrân 3/20). Onlar bu ilâhi kelâma inanmıyorlar diye arkalarından üzülp kendini heder mi edeceksin? (Kehf 18/6; krş. Şuarâ 26/3) âyeti Hz. Peygamber'in tevhid davetine inanmayanların akıbeti için zaman zaman üzüldüğünü gösterir. Özetle Allah Resûl'ünün tek görevinin tebliğ olduğunu ifade eden âyetler, inanmamakta direnen Mekkeli müşriklere karşı Hz. Peygamber'i teselli etmeyi amaçlar.”**

(ZB) ‘Resulün görevi apaçık tebliğden başka bir şey değildir’ manasındaki ayetleri kâfirlere tahsis etmek çok vahim bir hatadır. Bunu, ilgili ayetler üzerinden gösterebiliriz;

Mesela ‘Ey müminler’ hitabıyla başlayan Maide 5/87 ayeti ile yine ‘Ey müminler’ hitabıyla başlayan Maide 5/101 ayeti arasındaki pasajın konusu tümüyle müminlerdir. O kadar ki ‘Ey müminler’ hitabı aradaki bazı ayetlerde 3 kez daha tekrar edilir (Maide 5/90-94-95) Yani bu ayetlerin/pasajın muhatabının müminler olduğu çok açıktır. Ve muhatabı müminler olan bu pasajın içinde tam iki kez **‘Resulün görevi sadece tebliğdir’** ifadesi/ayeti bulunur. (Maide 5/92-99) Bu ayetler kâfirlere tahsis edilemeyeceğine göre demek ki Resulün görevi müminler için de sadece tebliğdir.

Nitekim Maide 5/87 ile başlayan bu pasajda, helal ve haram yiyeceklerden, boş yere yapılan yeminden ve kefareten, içki ve kumarın haram olduğundan, bunların şeytanın pis işleri olduğundan, şeytanın bun-

13 Hûd 11/2-3

14 En'âm 6/114; Yûnus 10/37; Yûsuf 12/111-15 Hicr 1; Kasas 28/2; Fussilet 41/3-44

larla müminleri Allahın zikrinden ve namazdan alıkoyduğundan, dolayısıyla bunlardan kaçınmak gerektiğinden bahsedilmiş¹⁵ ve ardından da şöyle buyrulmuştur; **Allah'a ve Resulüne itaat edin ve (size yasaklanan bu haramlardan) sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirseniz bilin ki Resulümüzün vazifesi sadece apaçık tebliğdir.** (Maide 5/92) Buradaki yüz çevirmek Resulün bildirdiği ahkâmı inkâr etmek değil tatbik etmemek olmalıdır. Çünkü bu ayetten sonra da 'Ey müminler' şeklinde hitaplar bulunur. Yani pasajın konusu değişmez.

Nitekim bu durum **Ey iman edenler!**

Açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın.

Eğer Kur'an indirilirken so-rarsanız onlar size açıklar-nır. Açıklamadığına göre Allah onları affetmiştir.

Allah çok bağışlayıcı ve çok yumuşak davranandır(Maide 5/101) ayetine kadar devam eder.

Benzer bir durum Nûr 24/51-55 ayetleri-nin bulunduğu pasajda da görülmektedir. Nitekim bu ayetlerde şöyle buyrulur;

Aralarında hüküm vermek için

Allah'a ve Resûlüne davet edildik-

lerinde, mü'minlerin söyleyeceği söz ancak "işittik ve itaat ettik demeleridir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir,¹⁶ **De ki: Allah'a itaat edin, Resulüne itaat edin. Eğer yüz çevirseniz şunu bilin ki, Resulün sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (işittik ve itaat ettik demeniz)dir. Eğer itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. (Bilin ki) Resule düşen görev sadece apaçık tebliğdir.**¹⁷

Görüldüğü üzere bu ayetlerin konusu da -kâfirler değil- müminlerdir. Bu durum, pasajın içindeki **müminler**

ifadesinden anlaşıldığı gibi **itaat edenlerden** bahseden pasajın sonundaki ifadelerden de anlaşılmaktadır. Nitekim '**Resule düşen görev sadece apaçık tebliğdir**' ifadesinden sonra gelen Nûr 24/55 ayeti de '**iman edip salih amel işleyen müminlerden**' bahseder. Yani tebliğ görevini hatırlatan ifadenin öncesinde de sonrasında da müminlerden bahsedilir.

Bütün bu ayetlere rağmen Resulün yegâne görevinin tebliğ olduğunu bildiren ayetler nasıl olur da kâfirlere tahsis edilebilir? Resulün tebliği elbette ki kâfir, müşrik, ehli kitap, mü'min vs her kesimi muhatap alır. Dolayısıyla Resulün yegâne görevinin tebliğ olduğunu bildiren bazı ayetlerde bağlam kâfirler olabilir. Ama görüldüğü üzere bu hususu bildiren bazı ayetlerde de bağlam mü'minlerdir. Demek ki **Resulün görevi apaçık tebliğden başka bir şey değildir** mealindeki ayetleri kâfirlere tahsis etmenin Kur'anî bir dayanağı yoktur.

(AY) "Hz. Peygamber'in inanmayanlara yönelik görevi, sadece tebliğden ibaretken inananlara karşı daha başka görevleri vardır. Müellif önsözde "âyetin bağlamını ön plana alan değişiklikler yaptık" (s.10), "ayetlere/Kur'an'a bütüncül yaklaşmak" (s.156) ifadeleriyle âyetlerin bağlamına ve bütüncül bir yaklaşıma riayet ettiği izlenimi vermekte ise de âyetlere bağlamından kopuk anlamlar yükleyerek ve Hz. Peygamber'in başka görevlerinin de bulunduğu âyetleri dikkate almayarak tartışmalı yargılara varır."

(ZB) Biz Yücel'in "Hz. Peygamber'in başka görevleri" şeklinde nitelediği beyan ve hikmet ile ilgili ayetleri de görmezden gelmedik. Ve hatta bunları özel bir bölüm altında inceledik.¹⁸ Ama bizi Resulün görevle-

¹⁵ Maide 5/87-91

¹⁶ Nûr 24/51

¹⁷ Nûr 24/ 54

¹⁸ Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.93-107

ri ile ilgili tüm âyetleri dikkate almamakla itham eden Yücel, Maide 5/87-101 ve Nûr 24/51-55 gibi âyetleri görmezden gelerek yani ilgili âyetlerin tümünü dikkate almayarak Resulün tebliğ görevini kâfirlere tahsis etti. Aslında zikrettiği diğer âyetlerden de böyle bir sonuca ulaşamazdı. Ama âyetlere “Resulün müminler için vahyi açıklama görevi vardır” şeklinde bir ön yargı ile bakınca böyle bir sonuç kaçınılmaz oldu. Aksi halde Kur'an'dan böyle bir sonuç çıkarılamazdı. Çünkü Kur'an –izah edildiği üzere– sadece Resulün yegâne görevinin tebliğ olduğunu bildirmiyor, Resulün Kur'an'ı tafsil etme görevinin bulunmadığını da bildiriyor;

Bu öyle bir kitaptır ki, âyetleri önce muhkem kılınmış sonra da her şeyden haberdar ve hikmet sahibi olan (Allah) tarafından açıklanmıştır/tafsil edilmiştir. (Ki) Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz (diye). Ben (ise) O'nun tarafından size gönderilmiş bir müjdecî ve uyarıcıyım. (Hûd 11/1-2)

Bu âyet, âyetlerin bizzat Allah tarafından tafsil edildiğini, Resul de dahil başka hiç kimsenin âyetleri tafsil edemeyeceğini, aksi halde Allah'tan başka mabudların ortaya çıkacağını, Resulün görevinin Allah'ın yaptığı bu açıklamaları/tafsilatı iletmekten ibaret olduğunu bildirmiyor mu? Keza Kur'an, ‘fussilet âyatuhu’,¹⁹ ‘el-kitabe mufassalan’,²⁰ ‘kitabun-fussilet’,²¹ ‘tafsilel-kitab’²² ve ‘tafsilekülli şey’in’²³ ifadeleri ile Kur'an'ın zaten mufassal bir kitap olarak indirildiğini, din ile ilgili her şeyi tafsil ettiğini, bu tafsilatın bizzat Allah tarafından yapıldığını bildirmiyor mu? Bunlar bizim ifadelerimiz mi yoksa Kur'an'ın apaçık âyetleri (Allah'ın hükümleri) mi? Bu âyetlere rağmen Resulün Kur'an'ı tafsil etme/vahyi açıklama görevi bulunduğu nasıl savunulabilir?

Maide 5/87-101 ve Nûr 24/51-55 Yûnus 10/37, Yûsuf 12/111, Hûd 1-3, En'âm 6/114, Fussilet 41/3-44 vb âyetleri görmezden gelerek Resulün tebliğ görevini kâfirlere tahsis etmek ve müminler için vahyi/kitabı açıklama görevi bulunduğunu iddia etmek mi Kur'an'a bütüncül bakış oluyor?

(AY) Bu anlayış, özellikle Medine döneminde başta müşriklere karşı yapılan Bedir, Uhud, Hendek gazveleri ile Yahudilerle yapılan savaşlar olmak üzere Hz. Peygamber'in yeni bir toplum oluşturma mücadelesini gözden geçirir. Zira “O, sadece Kur'an'ı insanlara iletmış, başka hiçbir görev yapmamıştır” demek Hz. Peygamber'in ahlak ve hukuk temelli yeni bir toplum oluşturma mücadelesini göz ardı etmek anlamına gelir. Bu mücadelenin insanlara sadece Kur'an'ı iletmekle gerçekleştirilemeyeceği ise açıktır.”

(ZB) Yücel'in bu ifadelerinde de -analitik değil- etik bir problem var. Çünkü bizim Resulullah için “O, sadece Kur'an'ı insanlara iletmış, başka hiçbir görev yapmamıştır” dediğimizi iddia etmiştir. Bu çok vahim bir durumdur. Çünkü bizim böyle bir sözümüz kesinlikle olmamıştır. Evet, biz “Resulün yegâne görevi tebliğdir” dedik. Diyoruz. Çünkü bu ifade âyettir. Ama Resulün tebliğ ettiği âyetleri hem Nebi-Resul olarak hem de bir mümin olarak birebir tatbik ettiğini ve böylece biz müminlere örnek olduğunu da söylüyoruz. Söyledik. Bu ifadelerimizi eserimizin muhtelif bölümlerinde defalarca tekrar ettiğimiz gibi “Resulullahın sünneti Kur'andır” başlığı ile açtığımız müstakil bir bölüm altında da uzun uzadıya izah ettik (s.215-258). Nitekim bizim bu bölümdeki sünnet tarifimiz “Resulün Kur'an tatbikatı” şeklindedir. Resul, tebliğ ettiği âyetleri bizzat tatbik ederek bize örnek olmuştur. Biz bunları somut misallerle uzun uzadıya anlattık. Nitekim –bize göre– Kur'an zaten baştan sonra kadar Nebi-Resulün tebliğini ve tatbikatını nakleder. Çünkü Kur'an **a priori** bir kitap değil **posteriori** bir kitaptır. Yani 23 yıllık nübüvvet ve risalet hayatını bize olgu-nass diyalektiği biçiminde nakleder. Dolayısıyla Resulün tebliğ ettiği Kur'an; Allah'ın ahkâmını da Resulün sünnetini de Nebinin –askerî, siyasî, beşerî ve hatta ailevî/özel hayatını içeren– sîretini de kapsar. Kur'an bunların hepsini bize kelimullah olarak nakleden bir kitaptır. Yani bizler Nebi-Resulün örneğiğe konu olan uygulamalarını kelimullahıktan öğrenmiş oluruz. Çünkü onu bize örnek gösteren Allah'tır. Allah bizi Resulünün örneğiğe konu olan uygulamalarını kendi kitabı ile nakletmiştir. Bunun için bizi başka kitaplara muhtaç bırakmamıştır.²⁴

19 Hûd 11/2,3; Fussilet 41/44

20 En'âm 6/114

21 Fussilet 41/3

22 Yûnus 10/37

23 Yûsuf 12/111

24 Bu konuda daha detaylı bilgi için kitabımızın 3. Baskısına eklediğimiz “Siyer-i Nebî kitabı olarak Kur'an” başlıklı bölüme bakılabilir. (Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.232-241)

Biz müminler kitabullahı okuduğumuz zaman görüyor ve anlıyoruz ki, Resulullah, Allah'ın ayetlerini tebliğ ve tatbik etmek için büyük bir mücadele vermiştir. Bu uğurda eksiksiz bir örneklik sergilemiştir. Ama Allah onun bu mücadelelerini (yani tebliğ ve tatbikatlarını) da bize Kitabı ile anlatmıştır.

Yani Resulün –katıldığı ve yönettiği savaşlar da dahil- elbette ki örnek bir mücadelesi oldu. Ama bu onun Kuran'ı tafsil etmesi değil tatbik etmesi idi. O, Mekke ve Medine'deki mücadelesini Kur'an'ı tafsil için değil tatbik için vermişti. Müşrikler ona *'Ey Muhammed, biz senin ne dediğini anlayamıyoruz, sen bunları bize tafsil et'* demediler. Aksine onun söylediklerini (tebliğini) çok iyi anladılar. Ama kabul etmediler. **Ya bu Kur'an'ı değiştir ya da bize başka bir Kur'an getir** dediler.²⁵ O da bunu yapamayacağını söyleyerek var gücüyle Kur'an için mücadele etti. Tüm savaşlarını da Kur'an uğruna (onu tatbik etmek için) yaptı. Ona kırk yıl boyunca Muhammedü'l-Emin diyen müşrikler ne olmuştu da birden düşman kesilmiş ve onu yurdundan hicret etmeye mecbur etmişlerdi? Bunların nedeni onun tebliğ ettiği Kur'an değil mi idi?

(AY) *"Öte yandan bu görüşler, daha önce "Ehl-i Kur'an" veya "el-Kur'aniyyûn" diye anılan ekolce de gündeme getirilmiştir. Onlara göre Müslümanlar sadece vahiy yoluyla gelenlere tâbi olmakla yükümlüdürler. Vahiy ise Kur'an'dan ibarettir. Bu sebeple hadislerin Hz. Peygamber'e nispeti kesin olsa bile, onlara uyulması zorunlu değildir. Çünkü hadisler Allah'tan gelen bir vahiy değildir. Hadislerle ve içtihatla amel şirktir, Hüküm ancak Allah'ındır* (En'âm 6/57; Yûsuf 12/40-67) âyeti ise bunun delilidir. Ekole mensup bazı kimseler namaz vakitleri, rekât sayısı, kılınış âdâb ve erkânı konularında değişiklikler yaparak günde iki vakit namazın farz olduğunu ileri sürmüş, orucun herhangi bir ayda tutulabileceğini, oruç müddetinin sadece dokuz gün olduğunu iddia etmiştir. Her halükârda sünnet devre dışı bırakıldığında Kur'an'da açıkça yer almayan problemlerin çözümünü bizlerin içtihadına kalmakta, yani vahiy getiren Allah Resûlünden esirgenen Kur'an'ı açıklama yetkisi onun dışındakilere verilmektedir."

(ZB) Evet, bağlayıcı vahyin Kur'an'dan ibaret olduğu

iddiasını biz de kabul ediyoruz. Çünkü Rabbimizin açık bir buyruğudur, Kur'anî bir hakikattir.²⁶ Bu hakikat, – bu sıra ile okunduğu takdirde- sadece En'âm 6/50-51 ve 19 ayetlerinden bile görülebilir. Resul kendisine ne vahyedilmişse "O VAHYE" tabi olmuş ve bizi de "O VAHİY" ile UYARMIŞTIR. (En'âm 6/50,51). Ve Resulün uyardığı "O VAHİY" de Kur'an'dır. (En'âm 6/19).

Biz bu hakikati *"Ehl-i Kur'an/Kur'aniyyûn"* veya bir başkası ifade ediyor diye inkâr edecek değiliz. Hatta yüksek lisans dersleri kapsamında yaptığımız ders ve müzakerelerden hatırladığımız kadarı ile bu konuda Yücel'in de böyle düşündüğünü biliyoruz.²⁷ Ama bu durum ne Yücel'in ne de bizim bu ekole mensup olduğumuz anlamına gelmez. Tıpkı Yücel'in hadisler konusundaki bazı görüşleri ile Taliban, Boko-Haram, el-Kaide ve IŞİD gibi yapıların görüşlerinin örtüşüyor olmasına rağmen bu yapılarla birlikte zikredilemeyeceği gerçeği gibi. Zira Yücel'in hadisler konusundaki görüşlerinin bu yapılara –en azından bizden- daha yakın olduğu açıktır. Ama bu durum onu bu yapılar üzerinden eleştirmemizi haklı çıkarmaz. Çünkü aralarında ciddi farklılıklar da var. Hatta aynı şey FETÖ²⁸ için de söz konusudur. Mesela FETÖ liderinin Kur'an ve hadis bağlamındaki *'... Bir de Kur'an Müslümanlığı diye bir sapıklık çıktı, Kur'an Müslümanlığı diye bir sapıklık çıktı, usul-i din uleması, hadisin Kur'an'a ihtiyacından daha fazla Kur'an'ın hadise ihtiyacı vardır diyor.'*²⁹; *'... Kitap değil mesele, yoksa Allah (cc) ipe bağlar Kuran-ı Kerimi sarkardı, 'alın bunu okuyun aklınız başınıza gelsin' derdi.'*³⁰ Şeklindeki sözlerine bizim görüşlerimiz mi daha yakın yoksa Yücel'in mi? Ama ne olursa olsun eğer biz Yücel'i eleştirecek isek bu yapılar üzerinden değil kendi ifadeleri üzerinden eleştirmeliyiz. Hakkaniyet bunu gerektirir. Zira önemli olan aradaki benzerlikler değil farklılıklardır. Aksi halde bir ateistin Allah'ın varlığını kabul eden herkesi (Müslüman, Yahudi, Hristiyan...) aynı düşüncede kabul etmesi gibi bir tavır sergilemiş oluruz ki bunun doğru olmayacağı açıktır.

26 Mâide 5/101; En'âm 6/19-50-51; Arâf 7/3 vd

27 Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim dalı, 2010-11

28 Fetullahçı Terör Örgütü

29 <https://www.youtube.com/watch?v=EKpHsL5Xqg>

30 <http://www.sabah.com.tr/webtv/turkiye/feto-elebas-gulen-allah-kuran-i-kerimi-bir-i-pe-baglar>

Ama ne yazık ki Yücel bu tavrı sergilemiştir. Kitabımızda bu ekolü temsil eden eserlerden hiçbir alıntı yapmadığımız ve özellikle de sünnet/mütevâtir sünnet konusunda bu ekolün görüşlerine aykırı görüşler beyan ettiğimiz halde,³¹ Yücel, bu ekolün –üstelik bizim hiçbirine katılmadığımız– bazı görüşlerini dile getirmiş ve bizi bu ekole nispet etmeye çalışmıştır. Yani burada da –tezlerimizi çarpıtarak, söylemediklerimizi isnad ederek– korkuluk hatası yapmıştır.

Mesela kitabımızın hiçbir yerinde “Hüküm ancak Allah’ındır” (En’âm 6/57; Yûsuf 12/40-67) mealindeki âyetleri delil olarak kullanmadığımız halde Yücel bu âyetleri gündeme taşımıştır. Ama daha da önemlisi Kur’âniyyûn mensubu bazı kimselerin namaz vakitleri, rekât sayıları, kılınış âdâb ve erkânı konularında değişiklikler yaptıklarını, namazın günde iki vakit olarak farz kılındığını, oruç müddetinin sadece dokuz gün olduğunu ve herhangi bir ayda tutulabileceğini iddia ettiklerini söyleyerek bizim de sanki bu görüşleri zımnen kabul ettiğimizi/savunduğumuzu (mu?) ima etmeye çalışmıştır. Oysa kitabımızda hem namaz hem de oruç ile ilgili oldukça detaylı bilgiler var olmasına rağmen bu görüşlerin hiçbirini dile getirilmiş değildir.³² Çünkü bizim böyle bir görüşümüz yoktur. Yani Yücel’in bu yaptığı da –en hafif niteleme ile– bir korkuluk safasasıdır.

Acaba Yücel, bizim Nebi-Resul farkı üzerinden izah ettiğimiz hususları bu ekolün herhangi bir eserinde görmüş müdür ki bizi bu ekole nispet etmeye çalışmaktadır? Veya bir hadis akademisyeni olarak daha önce Nebi ile Resul arasındaki farkı bu şekilde tanımlayarak **“Kur’ânı Resul ile hadisleri de Nebi ile ilişkilendiren”** herhangi bir teze/esere rastlamış mıdır?

(AY) **3. Kur’ân Nebi’ye İtaati Emretmedi Mi?** “Eserde, “Kur’ân Nebi’ye Değil Resûle İtaati Emreder” başlığı altında Kur’ân’ı tebliğ eden Resûle itaati emreden ve Kur’ân’ın korunduğunu bildiren âyetler zikredilip (s. 19-21; krş. s. 44) “Resûlün getirdiği Kur’ân ilahi koruma altında ümmete intikal eder. Ama Nebi’nin sözleri (hadisler) için böyle bir koruma yoktur. Kur’ân, bu nedenle Nebi’ye itaati emretmez” (s. 21), “Resûl=Elçi ve Nebi Peygamber ise; Kur’ân Peygambere itaati emretmiyor”

(s. 26) denir. Daha sonra “Korunan Resûl Yanılmaz Ama Nebi Yanılabilir” başlığı altında Hz. Peygamber’i uyarı mahiyetinde nâzil olan âyetler (s. 21-25), sahâbenin Hz. Peygamber’e yönelttiği itirazlar (s. 72-86) verilip Nebi’nin yanıldığına işaret edilir, dolayısıyla ona itaatin zorunlu olmadığı ve Kur’ân gibi koruma altında olmadığı için de hadislerin zan ifade ettiği ve bilgi kaynağı olarak önemsiz olduğu belirtilir. Müellif, mezkûr âyetlerde “Resûl” ile “Nebi” ifadelerinin Kur’ân’da farklı anlamlara gelen iki ayrı kavram olduğunu söylese de Kur’ân’da “Resûl” ve “Nebi” kelimeleri zikredilmeden de Hz. Peygamber’e uyulması emredilir: “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın” (Âl-i İmrân 3/31). Bu âyetteki “bana uyun” emrinde “Resûl” ve “Nebi” kelimelerine yer verilmeden ve Resûl olarak veya Nebi olarak şeklinde bir ayrıma gidilmeden Hz. Peygamber’e itaat edilmesi emredilir. Bu emrin “Resûl olarak bana itaat edin” şeklinde yorumlanması, bir yorum olarak görülse de mutlak doğru bir tefsir olarak kabul edilemez. Nisâ 4/65. âyetinde yine “Resûl” ve “Nebi” kelimeleri zikredilmeden “senin hakemliğine başvurmadıkça” buyrularak anlaşmazlık durumunda Hz. Peygamber’in hakemliğine başvurulması ve bunun hiçbir sıkıntı ve burukluk duyulmaksızın tam bir teslimiyetle olması istenir. Nisâ 4/59. âyetinde ise sadece Allah ve Resûl’üne değil kendilerinden olan idarecilere de itaat etmeleri emredilir. Müslüman idarecilere itaat edilmesi uygun görülürken bu itaati Nebi olarak Hz. Peygamber’den esirgemek isabetli olmasa gerektir!”

(ZB) “Allah’a ve peygambere itaat edin” şeklinde tercüme edilen tüm âyetler “Allah’a ve Resule/Resulüne itaat edin” şeklindedir. Bunun hiçbir istisnası yoktur. Bu, itaat için böyle olduğu gibi ittiba için de böyledir. Kur’an itaati de ittibayı da mutlak manada –Nebiye değil– Resule ister.

Ama buna rağmen Yücel, Âl-i İmrân 3/31’deki “fettebiûnî/bana uyun” ifadesine dayanarak ‘bu emrin “Resûl olarak bana itaat edin” şeklinde yorumlanması bir yorum olarak görülse de mutlak doğru bir tefsir olarak kabul edilmesi isabetli görülmemektedir’ demiştir. Yani gerçeğe gevşek bir şekilde de olsa gerçeğe işaret ediyor. Ama önyargıları nedeniyle bunu kesinleştir(e)miyor. Çünkü Kur’an’a bütüncül yaklaşmıyor, siyak-sibaka dikkat etmiyor. Eğer bunu yapsaydı bu âyetinde ittiba

31 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.215-258

32 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.163-214;96-303

istenenin de (Nebi değil) Resul olduğunu şu gerekçelerden dolayısı görebilecekti;

1. Ayetin bizzat kendisinden/siyak-sibaktan; Ayet, **Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun** diyor. Yani **Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun, çünkü ben Allah'ın Resulüyüm, kim Resule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.** (Nisâ 4/80), o halde bana tabi olun ki Allah'a itaat etmiş olasınız, böylece Allah da sizi sevsin... Nitekim bir sonraki ayette de **De ki, Allah'a ve Resulüne itaat edin** buyruluyor. (Â-li İmrân 3/32) Yani itaatin Resule istendiği açıkça görülüyor.
2. Kur'an'da, **'Fettebiuni/bana tabi olun'** ve **'veatiuni/bana itaat edin'** şeklindeki ifadeler, **İnnî lekum rasûlun emîn-fettekûllâhe veatfî'ûni/ben size gönderilmiş güvenilir bir Resulüm, Allah'tan sakinin ve bana itaat edin**³³ mealindeki ayetlerde olduğu gibi daima Resuller için kullanılmıştır. Yani bu ifadelerin ya önünde ya da arkasında mutlaka Resul zikredilmiştir. Bundan dolayı hemen sonrasındaki Resul ifadesi bulunmasaydı bile Â-li İmrân 3/31'deki **fettebiuni/bana tabi olun** ifadesi ile ittiba istenenin Resul olduğunu söylememiz gerekirdi. Mamafih ayetin devamındaki Resule itaat emri bunu perçinlemiş oluyor.
3. O halde otuzdan fazla ayette Resule itaat/ittiba isteniyorsa, bu ayetlerin hiçbirinde (tek başına) Nebi ifadesi yer almıyorsa, **'fettebiuni/veatiuni'** ifadeleri Kur'an'da daima Resuller için kullanılıyorsa neden Â-li İmrân 3/31'deki **'fettebiuni'** ifadesi ile Resul değil de Nebi kast edilmiş olsun ki? Bunun için elimizde bulunan herhangi bir delil mi var? Kaldı ki bu ayette kast edilenin Resul olduğunu devâmındaki Resule itaat emrinden anlaşılamıyor mu?

Nisâ 4/65'te geçen **'Seni hakem kılıp ...'** ifadesindeki **'Sen'** ifadesine gelince, burada da kast edilenin kim olduğunu (Nebi mi? Resul mü?) her zaman yaptığımız gibi ilgili pasajın tümünü (Nisâ 4/59-70) okuyarak anlayabiliriz. Şöyle ki;

Nisâ 4/59'da müminlere **'Allah'a, Resulüne ve ulil-emre'** itaat emredilmiş ama herhangi bir ihtilaf çıkarsa

konuyu Allaha ve Resulüne arz etmeleri istenmiştir. Ardından gelen ayetler ise iman ettiklerini söyleyen ama aslında iman etmeyen bazı münafıklardan bahseder; **SANA indirilen (Kur'an'a) ve daha önce indirilene iman ettik diyenlere bakar mısınız?... Onlara Allahın indirdiğine ve RESULÜNE gelin dendiğinde münafıkların senden uzaklaştıklarını görürsün... Biz her RESULÜ Allah'ın izniyle kendisine itaat edilsin diye gönderdik, eğer onlar kendilerine zulüm yaptıklarında SANA gelip Allah'tan günahlarını bağışlanmalarını dileseler, RESUL de onların bağışlanması için dua ediverseydi onlar Allah'ı tövbelerini kabul eder bulacaklardı.**³⁴ İşte Nisâ 4/65 bu ayetlerden sonra geliyor ve **Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda SENİ hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar**³⁵ buyruluyor. Yani buradaki **'SEN'** ifadesi ile kast edilenin pasajda 4 kez zikredilen Resul olduğu açıkça görülüyor. Nitekim pasajın sonunda da şöyle buyruluyor;

Kim Allah'a ve RESULÜNE itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği NEBİLERLE, sıddıklarla, şehitlerle, iyilerle birlikte dir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır! (Nisâ 4/69)

Görüldüğü üzere içinde Resul ve Nebi kelimeleri bulunan bu ayet adeta tezimi tek kalemde özetliyor. Zira Nebiler, kendilerine nimet verilen (övülen) sıddıklar ve şehitler gibi iyilerle birlikte zikrediliyor. Ama itaat onlara değil Resule isteniyor. Oysa mesela Nebi Muhammed ile Resul Muhammed aynı zattır. Ama itaat onun şahsına değil tebliğine/risaletine isteniyor. Yani Nebi Muhammed'in bile Resul Muhammed'e itaat etmesi gerekiyor. Bu durum **Allah NEBİLERDEN söz almıştı, size Kitap ve hikmet verdim, sizde olanı tasdik eden bir RESUL geldiği zaman ona mutlaka inanacak ve yardım edeceksiniz diye** (Â-li İmrân 3/81) mealindeki ayetten de anlaşılıyor. Nebilerin bile Resule itaat etmesi isteniyor. Ayetlerdeki tüm bu Nebi-Resul örgülerine rağmen nasıl olur da **'Nebi ile Resul arasında bir fark yoktur'** diyebiliriz? Böyle bir yaklaşım ilmî olabilir mi?

34 Nisâ 4/60-64

35 Nisâ 4/65

33 Suarâ 26/107,108,125,126,143,144,162,163,178,179

Demek ki ‘**Sen**’ veya ‘**O**’ tekil şahıs kipleriyle Muhammed (as)’e işaret edilen ayetlerde kast edilenin ne olduğunu (Nebi mi? Resul mü?) Kur’an bütünselliği içinde ilgili ayetin siyak-sibakına bakarak anlayabiliriz. Mesela **(Sen) günahın için bağışlanma dile...**³⁶ ve **(Sen) Hem kendi günahların hem de mümin erkekler ve mümin kadınların günahları için bağışlanma dile.**³⁷ ayetlerindeki ‘**Sen**’ Nebiyi, **O hevâsına göre nutuk atmaz, ancak vahyi bildirir**³⁸ ayetindeki ise Resulü işaret eder. Çünkü hata yapan Nebi, vahyi tebliğ eden ve hata yapmayan Resuldür.

Yücel’in “Müslüman idarecilere itaat edilmesi uygun görülürken bu itaati Nebi olarak Hz. Peygamber’den esirgemek isabetli olmasa gerektir!” tarzındaki eleştirisi de makul değildir. Çünkü biz kitabımızın ilgili bölümlerinde bu konuda oldukça detaylı izahlarda bulunmuş ve Muhammed (as)’a ulil-emir vasfı nedeniyle de itaat edilmesi gerektiğini belirtmiştik. Ama bu itaatin Nebimiz için de diğer ulil emirler için de Kur’an’ın çizdiği çerçeve dahilinde olması gerektiğini de belirtmiştik. Bu konudaki izahlarımız için kitabımızın “Resul, Nebi ve Ulil-Emir Muhammed (as)” başlıklı bölümüne bakılabilir.³⁹

(AY) “Bizzat Kur’ân tarafından zikredilen yanılmalarını söz konusu edip bütün söz ve davranışlarının hatalarla dolu olduğu izlenimi verilerek (s.27) Hz. Peygamber’e itaat edilemeyeceğini ileri sürmek de isabetli değildir. Zira Kur’ân’da, Hz. Peygamber’in dinle ilgili bazı hatalarının zikredilmesi, başka yanlışları olsaydı onların da söz konusu edileceğini gösterir. Dolayısıyla eserde iddia edilen aksine Kur’ân’da söz konusu edilen hatalar aynı zamanda dinle ilgili başka yanlışların bulunmadığı anlamına gelir. Bu ise müellifin iddiasının aksine Hz. Peygamber’in itaat edilmesi gereken bir şahsiyet olmasını gerektirir.”

(ZB) Yücel’in atfı yaptığı bu sayfalarda şu ifadelerimiz bulunmaktadır;

“Bize göre Kur’an’da bulunan Nebi ve Resul kelimelerinin hiçbir dilimizde bulunmayan bir kelime (peygamber) ile tercüme edilmemelidir. Ama illa da bu kelime (peygam-

ber) kullanılacaksa, ‘peygamber’ kelimesi Resul için değil Nebi için kullanılabilir. Çünkü Resul Elçi demektir. Bu durumda Resul=Elçi ve Nebi=Peygamber ise; ‘Kur’an Peygambere itaati emretmiyor’ demektir. Çünkü Kur’an, Peygambere (Nebi’ye) değil Resul’e (Elçiye) itaati emrediyor. Kur’an’ın Nebi’ye/Peygambere itaat emri yoktur.” (s.26).

“Peygamberin (Nebi’nin) bazı yanlışlarının Kur’an ile bizlere bildirilmiş olması elbette ki Peygamberin sürekli olarak yanlış olduğu anlamına gelmez. Hatta Peygamberin yanlışlarının sadece Kur’an’da zikredilen bu hadiselerle sınırlı olduğu bile söylenebilir. Ancak bu durum, Kur’an’da Peygambere (Nebi’ye) itaat emrinin bulunmadığı gerçeğini değiştirmez. Bu gerçeğe rağmen biz müminler; ‘Kur’an’da Peygambere (Nebi’ye) itaat emri yoktur ama biz yine de Peygambere (Nebi’ye) itaat emri varmış gibi davranalım’ diyemeyiz. Allah Teala Peygambere (Nebi’ye) itaati emretmedi ise (ki etmedi) ‘bunun mutlaka bir hikmeti vardır’ deyip durmak gerekir. Hiç kimse Allah’ın bu emri vermeyi unuttuğunu ve Allah’ın kitabının eksik olduğunu (haşa) iddia edemez.” (s.26,27)

Nebi yanlışlarının sürekli olmadığını ve hatta bunların Kur’an’da bildirilenlerle sınırlı olduğunu ifade ettiğimiz bir sayfayı referans göstererek Yücel’in bizi “Hz. Peygamberin bütün söz ve davranışlarının hatalarla dolu olduğu izlenimi vermekle” itham etmesi ne anlama geliyor? Bu bir hata mı, kasıt mı yoksa –sağlıklı okuma ve değerlendirme yetisini kaybettirecek tarzda- şiddetli bir ön yargı ile yapılan bir okuma ve değerlendirme mi? Bilemiyoruz. Ama bu yaklaşımın her halükârda çok ciddi bir etik probleme işaret ettiğini biliyoruz.

(AY) “Ayrıca Kur’ân’da sadece Hz. Peygamber’i zemededen âyetleri dikkate alıp öven âyetleri zikretmemek de ilmî bir yaklaşım değildir. Kur’ân’da Hz. Peygamber’i öven, onun güvenilir bir şahsiyet olduğunu ifade eden birçok âyet vardır. Hz. Peygamber’in yüce bir ahlak sahibi olduğunu belirten âyetin (Kalem 68/4), ilk nâzil olan sûrelerden birinde yer alması onun vahye muhatap olduğu ilk zamanlarda dahi ahlaken övüldüğünü gösterir.”

(ZB) Yücel’in benzer şekilde yaptığı bir başka etik ihlal de budur. Çünkü biz, başta Kalem 68/4 ve Enbiyâ 21/107 başta olmak üzere -zikretmediğimizi iddia etti- bu âyetleri kitabımızda zikrettik. Hem de “Âlemlere

36 Mümin 40/55

37 Muhammed 47/19

38 Necm 53/2-3

39 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.86-92

rahmet olan Resul” başlığı altında. Yani –kıyıda, köşede değil- müstakil bir bölüm açarak (s.106). Keza “Kur’an’ın tanıttığı beşer Nebi-Resul” başlığı altında açtığımız bölümde de Nebi-Resul ile ilgili onlarca ayeti zikrettik (s.93-130). Bu ayetleri muhtelif bölümlerde yeri geldikçe tekrarladık. Mesela “**Korunan Resul yanılmaz ama Nebi yanılabilir**” başlığı altında (s.21-26) **Nebi, müminler için kendi canlarından (bile) daha yakındır. Eşleri de onların analarıdır** (Ahzap 33/6) ve **Allah ve melekleri Nebi’ye salat ederler. Ey müminler! Siz de ona salat ve selam edin.** (Ahzap 33/56) ayetlerini zikrederek, Kur’an’ın Nebiye itaat emretmediğini ama Nebi’nin müminler için çok değerli olduğunu, Kur’an’ın Nebi’ye ‘salat ve selam’ emrettiğini, Nebiye itaat emri bulunmuyor ise de ona saygı, salat ve selam emrinin bulunduğunu açıkça ifade ettik. Kısaca biz Nebimizi öven ve ona saygı gösterilmesi gerektiğini emreden ayetleri zikretmekten asla imtina etmedik. Ama buna rağmen Yücel’in bu ithamına maruz kaldık. Bunun da –öncekiler gibi- ciddi bir etik problem olduğu açıktır.

(AY) “Hz. Peygamber’e “Resûl” değil “Nebi” olarak hitap edilen bir âyette ise o, “hak ve hakikatin şahidi”, “müjdeci”, “uyarıcı”, “Allah’a davetçi” ve özellikle “ışık saçan manevi bir kandil” olarak nitelenir (Ahzâb 33/45-46). Eserde zikredilen tanıma göre vahyi tebliğ eden elçi anlamında “Resûl” ile hitap edilseydi müellif âyette söz konusu edilen bütün bu vasıfların “Vahyi tebliğ etmek” anlamına geldiği şeklinde yorumlayabilirdi. Özellikle Nebi hitabını içeren bu âyette Hz. Peygamber’in “ışık saçan manevi bir kandil” olarak nitelenmesi, onun Kur’ân’ı tebliğ dışında da manevî bir kandil olduğunu gösterir. **Sen kesinlikle dosdoğru yol üzeresin** (Hac 22/67; Şûrâ 42/52) ve **Rabbinin sana yüklediği elçilik görevinin zorluklarına göğüs ger. Şüphesiz sen bizim himayemizdesin** (Tûr 52/48) âyetlerinde de “Resûl” ve “Nebi” kelimeleri zikredilmeden Hz. Peygamber’in dosdoğru bir yol üzerinde olduğu, Allah’ın gözetimi ve himayesinde bulunduğu belirtilir (“Resûl” ve “Nebi” kelimeleri zikredilmeden Hz. Peygamber’i öven diğer bazı âyetler için bk. A’râf 7/205; Nisâ 4/107; Fetih 48/2; İnsan 76/25) Mezkur âyetlerde “Resûl” ve “Nebi” kelimeleri zikredilmeden ve “sen, seni” zamirleriyle övülen Hz. Peygamber daha başka âyetlerde **sabah akşam yakararak ve kor-**

karak Rabbini zikreden (A’râf 7/205), **insanları inanmaya zorlamayan** (En’âm 6/104; Kâf 50/45; Gâşîye 88/22), **yaptığı görev için kimseden ücret ve karşılık beklemeyen** (En’âm 6/90; Yûsuf 12/104; Furkân 25/57; Sebe 34/47), **katı kalpli değil, affedici ve bağışlayıcı** (Âl-i İmrân 3/159) biri olarak sunulur. Sonuç olarak Allah ve meleklerin üzerine titrediği, kendisine her türlü yardım ve desteği verdiği, emirlerine tam bir teslimiyetle uyulması emredilen (Ahzâb 33/56), saygıda kusur edilmemesi gereken (Hucurât 49/2) Nebi’ye itaatın sakıncalı olduğunu ifade etmek kesinlikle isabetli değildir.”

(ZB) Muhammed as’a “Sen, Sana ve O” şeklinde tekil şahıs kipi ile hitap edilen ayetlerde kast edilenin ne olduğunu (Nebi mi? Resul mü?) anlamak için ne yapılması gerektiğini yukarıda izah etmiştik. Bu nedenle bu konuya tekrar girmeyeceğiz. Ahzap 33/45-46 ayetindeki ifade şöyledir; “Yâ eyyuhâ-nnebiyyu innâ ERSELNAKE şâhiden ve mubeşşiran venezirâ(n) Ve dâ’iyen ila(A)llâhi bi-iznihi ve sirâcen munîrâ(n).” Görüldüğü üzere burada –erselnake ifadesi nedeniyle- **Ey Nebî, biz seni irsal ettik (resul olarak gönderdik); şahit, müjdeci, uyarıcı, Allah’ın izniyle Allah’a davet edici ve aydınlatıcı bir lamba olarak** şeklinde bir terkip bulunur. Yani hitap Ey Nebi şeklinde ise de vurgu risaletedir. Bu tıpkı ‘Sayın diplomat Ahmet Falan, TC devletini temsil etmek üzere Almanya’ya Elçi olarak atandınız’ ifadesine benzer. Diplomat unvanına sahip olan Ahmet Bey artık elçilik görevini de yürütecek ve vatandaşlar onun –şahsına değil- elçi olarak verdiği talimatlara tabi olacaklar (unvan ve görev bakımından “Diplomat-Elçi” ile “Nebi-Elçi” arasında benzerlikler var, bu konudaki izahlarımız için kitabımızın ‘Nebi-Elçi’ ve ‘Diplomatik-Elçi’ başlıklı bölümüne bakılabilir).⁴⁰

Nebi-Resullerin gönderilmesinden bahsedilen ayetlerde eğer vurgu ‘Resule/Risale’te yapılacak ise –çoğunlukla- ‘Erselna’ ifadesi kullanılmış olur.⁴¹ Hatta bu ifade herhangi bir isim zikredilmeksizin kullanılmışsa **Ve lekad erselna ila umemin min kablike** (En’âm 8/42) ayetinde olduğu gibi **...Biz senden önceki ümmetlere de Resuller/elçiler gönderdik** anlamına gelir. Nitekim **Biz seni ancak alemlere rahmet olasın diye**

40 Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.52-57

41 Bakara 2/119-151; Nisâ 4/64-78; Maide 5/70 vb

irsal ettik/gönderdik mealindeki **Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil'âlemîn(e)** (Enbiya 21/107) ayetinde de benzer şekilde ERSELNAKE ifadesi yer alır. Yani ERSELNA ifadesinin bulunduğu ayetlerde vurgu risalete yapılmış olur. Nitekim **Rabbîn'den bir rahmet olarak (öteden beri) hep resuller göndermekteyiz** (Duhân 44/5-6) ayetindeki MURSİLÎN(e) ifadesi de bu durumu teyit eder. Dolayısıyla Ahzap 33/45 ayetindeki hitap 'Ey Nebi' şeklinde başlamış ise de devamındaki ERSELNAKE ifadesi ile vurgu risalete yapılmıştır.

Kur'an bütünselliğindeki bu izahlarımıza rağmen itirazlara devam edilir ve hala **"Nebi ile Resul arasında böyle bir fark yoktur"** denirse, şu sorularımızın cevaplanması gerekir. Aksi takdirde sadece zayıf bazı itirazlar dile getirilmiş ama buna karşı birçok yeni sorun (ikilem) ortaya çıkarılmış olur. En önemlisi muhtelif ayetler arasında çelişkiler çıkarılmış olur.

Eğer Nebi ile Resul arasında fark yok ise;

1. Rabbimiz, Resulü üzenler için dünyada da ahirette de lanet edeceğini ve onlara alçaltıcı bir azap hazırlayacağını söylüyor (Ahzâp 33/57). Ama Nebiyi üzen bir grup ashab için böyle bir azap tehdidinde bulunmuyor. Hatta onları Tevbe 9/100'de cennetle müjdeliyor. Yani onların Nebiyi üzmesi Rabbimizin lanet ve azap tehdidinde maruz kalmadığı gibi onların cennetle müjdelenmesini de engellemiyor. Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
2. Rabbimiz Resulün emrettiği bir şeye karşı müminler için artık başka bir seçeneğin bulunmadığını (ona tabi olmaları gerektiğini), Resule karşı çıkanın ise açık bir şekilde sapmış olacağını bildiriyor (Ahzâp 33/37). Ama buna karşı Zeyd (ra), Nebinin **"karını boşama, Allahtan kork"** şeklindeki emrine itaat etmediği -karısını boşadığı- halde böyle bir tehdit ile karşılaşmıyor. Ve hatta ne Allah ne Nebi ne de ashab tarafından en ufak bir kınamaya bile maruz kalmıyor. Üstelik bu durum onun hem Kur'an'da adı geçen (bu şerefe nail olan) hem de imanı (mümin olduğu) Allah tarafından tescil ve ilan edilen yegâne mümin unvanına sahip olmasına da mâni olmuyor. Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
3. Rabbimiz Nisâ 4/65'te **Resulü hakem tayin edip de verdiği hükme razı gelmeyenler** hakkında **onlar iman etmiş olamazlar** derken Mücâdele 58/1'de Nebiyi hakem tayin edip hükmüne rıza göstermeyen ve hatta onunla tartışan bir kadın için böyle bir nitelemeye bulunmuyor. Hatta bu tartışma üzerine Nebi ile tartışan bu kadının beklentilerini karşılayacak tarzda ayetler gönderiyor. Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
4. Rabbimiz Nisâ 4/115'te **kim hakikat ortaya çıktıktan sonra Resul ile tartışırsa... cehenneme sokarız** buyurduğu halde Enfâl 8/5-6'da hakikat ortaya çıktıktan sonra Nebi ile tartışan bir grup ashab için böyle bir tehditte bulunmuyor. Ve hatta onları -Tevbe 9/88 ve 100'de cenneti ile müjdeliyor. Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
5. Rabbimiz Tevbe 9/90'da Resule karşı yalan söyleyenleri küfür ve cehennemle nispet ettiği halde Tahrîm 66/1-5'de Nebiye karşı yalan söyleyen -hatta ona hile yapan- eşleri için böyle bir tehditte bulunmuyor? Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
6. Rabbimiz Resul için A'râf 7/157'de "haram kılar" nitelemesini yaparken Tahrîm 66/1'de **Ey Nebi! Neden haram kılıyorsun?** hitabıyla Nebisini ikaz ediyor? Neden? Her iki ayeti de peygamber olarak algı-larsak bu çelişkiyi nasıl izah ederiz?
7. Resule itaati emreden onlarca ayetin varlığına rağmen neden Nebiye itaati emreden herhangi bir ayet bulunmuyor? **Allah'a ve peygambere itaat edin** şeklinde tercüme edilen ayetlerin tümündeki terkip neden daima **Allah'a ve Resulüne/Resule itaat edin** şeklinde geliyor?
8. Neden hiçbir ayette tek başına Allah'a itaat emri bulunmuyor da bu emirlerin tümü hepsi mutlaka "Allah ve Resul" kalıbı geliyor? Bunların hepsinde neden Resul de zikrediliyor?
9. Resule isyan mutlak olarak yasaklanmış (ve bu cehennem azabı ile tehdit edilmiş) iken, neden böyle bir mutlak yasak Nebi için gelmiyor? Hatta

Nebi için isyan yasağı işlerle sınırlanıyor da maruf olmayan işlerde isyan hakkı tanınıyor. Hem de bu Nebi ile biatlaşan – onun siyasî otoritesini/ulil emir'liğini kabul eden- kadınlar bağlamında yapıyor (Mumtehine 60/12). Neden?

10. Muhammed as'ın ikaz edildiği (hata yaptığı) ayetlerin hiçbirinde Rabbimiz onu Resul ifadesi ile ikaz etmezken, neden bazı ayetlerde (6/67;33/1,66/1) Ey Nebi/Nebi ifadesi ile ikaz ediyor?
11. Resulü örnek/üsve gösteren ayetin varlığına rağmen (Ahzap 33/21), neden Nebiyi üsve gösteren bir ayet bulunmuyor?
12. Tebliğ görevi neden daima Resule özgüleniyor?
13. Ayetleri okuyan ve kitabı ve hikmeti öğreten neden daima Resul oluyor?
14. İlahi koruma Resul için zikrediliyor da neden Nebi için zikredilmiyor?
15. Neden Resule itaat edenin Allah'a itaat edeceği bildiriliyor da Nebi için böyle bir ifade bulunmuyor?
16. Neden Nebilerden bile Resule itaat isteniyor? (3/81)
17. Neden Resule itaat edenlerin Nebilerle, sıddıklarla, şehitlerle, salihlerle birlikte olacağı bildiriliyor? (4/69)
18. Neden hesap günü ve ahiret ile ilgili ayetlerde konuşan/konuşturulan daima Resul oluyor da hiç Nebi konuşturulmuyor? (5/109,7/6,25/30,28/65)
19. Neden "Ey Nebi eşleri" şeklinde hitap edilen ar dışık 3 ayette bile (Ahzap 33/28-33) Resule itaat emrediliyor? Başlangıçtaki "Ey Nebi eşleri" hitabına rağmen itaatin istendiği yerde takdir edilen kelime neden 3 ayette de –eşiniz, Nebi veya Muhammed- olmuyor da daima Resul oluyor?
20. Tüm bunlar bir tesadüf mü? Allah'ın kelimasına böyle bir tesadüf isnad edilebilir mi?

Nebi ile Resul arasındaki farkı kabul etmeyenler öncelikli olarak Kur'an zemininde sorulan bu soruları –tabi ki yine Kur'an zemininde- cevaplamalıdır ki itirazlarının dikkate alınacak bir tarafı olsun.

(AY) "Esere göre, Nebi'ye itaat etmemenin bir diğer gerekçesi Hz. Peygamber'den nakledilen bilgilerin Kur'an gibi kesin bilgi değil zan ifade etmesidir (s. 27, 92). Burada iki hususa işaret edilmelidir: 1- Hz. Peygamberle ilgili nakledilen bilgilerin tamamının bize güven vermediği iddiası isabetli değildir. Zira bunlar arasında namaz, oruç, hac gibi ibadetlerle ilgili bilgiler Hz. Peygamber'den itibaren uygulanarak ve kitlesel riva-yet tarzında gelmektedir. Bu tarzda olmayan bilgilerin hepsinin güvenilir olmadığı da söylenemez. Zira hangi bilgiye güvenileceği, hangisine güvenilemeyeceği ancak araştırma sonucunda bilinebilir. 2- Kur'an'ın bize gelişi mütevâtirse de ona verdiğimiz anlam ve yorum, kesin değil zannî bilgi ifade eder. Nitekim eserde zikredilen âyetlere verilen anlam ve yorumlar da böyledir. Halbuki anlama ve yorumlamadaki zannîlik gerekçe-siyle Kur'an'ın bütünüyle yanlış anlaşıldığı söylenemez. İnsanın bulunduğu her alanda belirli oranda zannîlik söz konusu olacaktır. Defalarca ilmî araştırma yapma ihtiyacı da buradan kaynaklanır. Ayrıca müellifin zandan uzak kesin bilgi iddiası kendi eserinde de görülmez."

(ZB) Burada da çok ciddi bir çarpıtma var. Çünkü biz ahad haberler de dahil Hz. Peygamberle ilgili nakledilen bilgilerin tamamına güvenilemeyeceği iddiasında bulunmadık. Aksine namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin mutevatir uygulamalarla intikal ettiğini ve bunlara (ayetlerle olan mutabakatları nedeniyle) tabi olunabileceğini söyledik. Hem de bunları "Sünnet Kur'an ve ameli tevatürle intikal eder"⁴² ve "Mutevatir amellerin sünnet için önemi"⁴³ başlıkları altında somut örneklerle uzun uzadıya izah ettik. Hatta ilgili ayetlerin emri/işareti nedeniyle bu kitlesel nakillere tabi olmanın gerekli olduğunu bile söyledik. Yani bizim Yücel'in bize isnad ettiği gibi bir iddiamız olmadı. Ama Yücel ne yazık ki burada da korkuluk hatasına müracaat etti.

Yücel'in Kur'an'ın yorumlanmasındaki zannîlik ile hadislerdeki zannîliği kıyaslaması çok talihsiz bir kıyaslamadır. Çünkü hadislerin zannîliği öncelikli olarak bu sözlerin Nebiye aidiyeti ile ilgili bir durumdur. Yani bu epistemolojik bir problemdir. Kur'an'ın ise mutlak mütevatir olması nedeniyle böyle bir problemi (zannîliği)

42 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.240-243

43 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.243-251

yoktur. Bizden beklenen Kur'an'ın vazettiği ilkeleri işleterek, tefekkür, tezekkür, teakkul, tedebbür, tefakkuh ederek yani kısaca bütün akli ve fikri meleke-lerimizi harekete geçirerek Kur'an'ı anlamaya ve tatbik etmeye çalışmaktır. Bunu takatimiz ölçüsünde hepimiz yapabiliriz. Zira Allah hiç kimseye takat getiremeyeceği bir görev yüklememiştir.⁴⁴

Ama Nebinin vefatından sonra Nebiye isnad edilen hadislerin aidiyetini tetkik etmek -ondan asırlar sonra yaşayan- bizim gibi müminler için takatimizi aşan bir durumdur. Dolayısıyla bunu biz yapamayız. Bu konuda yapılan önceki çalışmalara da tam olarak güvenemeyiz. Çünkü hiçbir hadisin Nebimize aidiyetinin matematik bir kesinlik içinde ortaya konulamayacağını söyleyen biz değiliz. Bunu hadis âlimleri söylüyor. Nitekim Hayri Kırbaçoğlu'nun şu sözleri konuyu güzel özetliyor;

"O halde, hiçbir hadis rivayetinin, matematik bir 'kesinlik'le, Hz. Peygamber'e (a.s) ait olduğunu iddia etmek mümkün ve doğru değildir... Bir hadisin 'sahih' olması ise, onun, kesinlikle Hz. Peygambere ait olduğu değil, ona ait olma 'ihtimalinin' söz konusu edilebileceği anlamına gelir. Serahsi'nin ifadesiyle, sahih hadis(ler) demek, Hz. Peygambere ait olma ihtimali, ait olmama ihtimalinden fazla olan rivayet(ler) demektir. Bir başka ifadeyle, sahih bile olsa ahad olan bu rivayetler zann-ı galip ifade eder... Bir ahad hadis rivayetinin sahih olduğunu söylemek, onun Hz. Peygambere ait olma 'ihtimalinin' ağır bastığı anlamına geldiği gibi; zayıf veya uydurma olduğunu söylemek de, bu rivayet(ler)in Hz. Peygambere ait olma ihtimalinin zayıf ve neredeyse yok denecek derecede olduğu anlamına gelmektedir.

Bütün bunları matematiksel bir dille ifade edecek olursak, mütevatir, bir rivayetin yüzde yüz Hz. Peygambere ait olduğunu -ki en güzel örneğini Kur'an'ın bize nakli oluşturmaktadır-; ahad ise, bir haber ne kadar sahih olursa olsun, Hz. Peygambere en fazla yüzde doksan dokuz oranında ait olabileceğini gösterir; Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde ellinin altına düşünce, hadisin zayıf olarak, Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde sıfıra aklaştıkça da mevzu olarak nitelendirilebileceği söylenebilir.⁴⁵

Kırbaçoğlu, bu ifadelerinden sonra tüm hadisleri Hz. Peygambere ait olma ihtimaline göre şöyle tasnif eder; *"Mevzu hadis: Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde 0 ile 30 arasında, Zayıf hadis: Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde 30 ile 50 arasında, Hasen hadis: Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde 50 ile 70 arasında, Sahih hadis: Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde 70 ile 99 arasında, Mütevatir: Hz. Peygambere ait olma ihtimali yüzde 100."*⁴⁶

Biz, Kırbaçoğlu'nun hadislerin bilgi değeri hakkında-ki bu ifadelerine katılıyoruz. Ancak verilen bu oranlar hakkında (ilave) bazı değerlendirmeler de yapmak istiyoruz. Öncelikle bu oranların bir faraziye olduğunu kabul etmek zorundayız. Zira hadislerin yüzde kaçının kesin olduğunu yani ne kadarının gerçekten Nebiye ait olduğunu deneysel bir çalışma ile tespit etmemiz mümkün değildir ki böyle bir oranı kesin olarak ifade edebilelim. Bu -farazi- bir ihtimaldir. O halde 'sahih hadislerin Nebiye ait olma ihtimali yüzde 70 ile 99 arasında değişiyor' demek, 'Nebiye ait olma ihtimali bazı hadislerde yüzde 70, bazılarında yüzde 80, bazılarında yüzde 90, bazılarında yüzde 99 olabilir' demektir. İfade edilmek istenen budur. Bu durum ise -hadisle amel edilmesi halinde- müminler açısından çok ciddi problemlerin yaşanabileceğini gösterir. Çünkü sahih kabul edildiği için tek başına kendisi ile amel edilen hadislerin en azından bir bölümü Nebiye ait değil demektir (böyle bir ihtimal daima vardır). Ne var ki biz bu hadislerin hangi ibadetlerle ilgili olduğunu bilemiyoruz (zaten bilsek mesele kalmazdı). Yani belki de her gün yaptığımız bazı ibadetlerimizi Nebiye ait olmayan bu sözlere dayanarak eda ediyor olabiliriz. En azından böyle bir ihtimal var. Mesela bu hadisler namazla ilgili ise ve biz bu hadislerle amel ediyorsak yanlış/eksik namaz kılıyor, oruç ile ilgili ise yanlış/eksik oruç tutuyor, hac/umre ile ilgili ise yanlış/eksik hac/umre yapıyoruz demektir. Böyle bir durumda sorumluluk kime aittir? Hadisi rivayet eden râvide mi? Bu hadis ile fetva veren alimlerde mi? Nebi sözüdür gerekçesi ile bu hadislere tabi olan müminlerde mi?

Bu durum (hadislerin zan içermesi), elbette ki sahih hadislerin büyük çoğunluğunun yanlış olduğu anlamı-

44 Bakara 2/233-286; En'âm 6/152; A'râf 7/42; Müminun 23/62

45 Hayri Kırbaçoğlu, Alternatif hadis metodoljisi, Ankara, 2004, s.55-57

46 Kırbaçoğlu, age, s.57

na gelmiyor. Hatta biz yanlış olan hadislerin azınlıkta olduğunu da söyleyebiliriz. Ama sorun zaten tam da bu noktada toplanıyor. Çünkü azınlıkta olan bu hadislerin oranı düşük olsa bile (mesela yüzde on) etkilediği ibadet alanı büyük olabilir (tek başına bu hadislerle yapılan amelleri kast ediyoruz). Zira bu hadisler yılda bir kez yapılan ibadetlerle ilgili olabileceği gibi her gün yapılan ibadetlerle de ilgili olabilir. Neticede sıklıkla veya nadiren, milyarlarca mümin bu ibadetleri yalnızca bu hadislere dayanarak eda ediyorsa (ve bunlar hatalı ise) bunun sorumluluğu kime ait olacaktır?

Ayrıca biz, namaz, oruç, hac ve kurban gibi ibadetlerin amelî tevatürle intikal ettiğini ve bunlara tabi olunabileceğini söylemiş ve hatta –ilgili ayetlerin emri nedeniyle– bunun zorunlu olduğunu bile söylemiştik. Ancak bizim bu sözümüz bu mütevatir nakiller için geçerlidir. Nebiye isnad edilen hadisler ise böyle değildir. Çünkü Kuran haricinde mutlak (lafzî) mütevatir haber bulunmamaktadır. Âlimlerin çoğu bu görüştedir. Hatta Yücel de lafzî mütevatir hadis bulunmuyor şeklindeki bu görüşü isabetli bulduğunu beyan etmektedir.⁴⁷ Dolayısıyla hadislerin tümü ahad haber niteliğindedir. Ahad haberler ise zan içerir. Bu (hadislerin zann-ı galip ifade ettiği) tüm usulcülerin kabul ettiği bir görüştür.⁴⁸ Hadisçilerin önemli bir bölümü de bunu kabul eder. Nitekim Hayri Kırbaçoğlu, hadis kaynaklarındaki binlerce rivayet içinde kesinlik arzeden hiçbir mütevatir hadisin bulunmadığını ve tüm hadislerin ‘ahad haber kategorisinde’ olduğunu belirtmektedir.⁴⁹

Aslında Kur'an'daki Nebi-Resul farkına vakıf olmak hadisler konusundaki tüm bu tartışma ve ihtilafları çözmektedir. Çünkü hadisler Nebiye isnad edilen söz, fiil ve takrirlerdir. Lakin Kur'an'ın Nebiye itaat emri yoktur. Yani –zayıf, hasen, sahih vs bir yana– mütevatir olsa bile Kur'an'ın Nebiye (dolayısıyla hadise) itaat emri yoktur. Biz Nebiden direkt olarak bir hadis işitseydik dahi bizim bu söze itaat yükümlülüğümüz olmayacaktı (eğer o bir Nebi sözü ise tabi, Resul sözü değilse). Zira ashab böyle davranmıştır. Kur'an'da buna dair somut örnekler bulunur. İşte bazı örnekler;

1. Nebi Zeyd'e "karını boşama, Allaha kork" demişti. Bu, Zeyd'in kendi kulakları ile işittiği bir Nebi hadisi idi. Ama o Nebinin bu hadisine uymadı. Yani Nebiye itaat etmedi. Lakin bundan dolayı da ne Allah ne Nebi ne de ashab tarafından kınanmadı. Çünkü Kur'an'da boşanmayı haram kılan bir ayet yoktu. Yani bu ona tebliğ edilen bir Resul sözü (ayet) değildi. Dolayısıyla bu bir Nebi sözü/hadisi oluyordu. Ama onun bu hadise uyma/itaat etme mecburiyeti yoktu. Çünkü Kur'an Nebiye değil Resule itaat istiyordu.
2. Ashabtan bir grup mümin savaş konusunda Nebi ile tartışmıştı.⁵⁰ Üstelik bunlar Resul ile Allah yolunda cihad eden, bunun için de cennetle müjdelenen mücahitlerdi.⁵¹ Yani Resulün dava arkadaşları idi. Ama Resule mutlak itaat içinde olan bu müminler –işte burada olduğu gibi– Nebiye itiraz edebiliyor ve hatta onunla tartışabiliyorlardı. Çünkü onlar Nebi ile Resul farkını biliyorlardı.
3. Nebinin yanına gelen ve kocası hakkında ondan fetva isteyen bir kadın Nebinin verdiği fetvaya itiraz etmişti. Hatta Nebi ile tartışmış, onunla mücadele etmişti. Ve hatta sonuçta da Allah'a şikâyetle bulunmuştu. Yani Nebiden kendi kulakları ile işittiği hadise itaat etmemişti. Çünkü o kadın da Nebi ile Resul arasındaki farkı biliyordu. Nitekim bu kadını da ne Allah ne Nebi kınamadı. Hatta Allah o kadının beklentilerini karşılayacak tarzda ayetler gönderdi. İşte artık Resulün tebliğ ettiği bu ayetlere (Resule) hiçbir mümin itiraz edemezdi.⁵²
4. Nebi hanımları da Nebi ile Resul farkını çok iyi biliyorlar ve ona göre davranıyorlardı. Hatta bu farkı en iyi bilenlerin başında belki de onlar geliyordu. Çünkü Ahzap 33/28-33 arasında tam 3 kez "Ey Nebi hanımları" şeklinde hitap edildiği halde aynı ayetler içinde –eşinize ya da nebiye değil– Resule itaat edin deniyordu. Ve Resul Muhammed'e mutlak itaat gösterdikleri halde Nebi Muhammed için böyle bir itaat içinde değillerdi. Hatta ona tuzak/hile yaptıkları bile olmuştu.⁵³

47 Ahmet Yücel, Hadis usûlü, 1.baskı, İstanbul, 2011, s.146

48 Kırbaçoğlu, age, s.55-59

49 Kırbaçoğlu, age, s.55-59

50 Enfal 8/5,6

51 Tevbe 9/88,100

52 Mücadele 58/1-5

53 Tahrir 66/1-5

Demek ki ashabın kendi kulakları ile işittiği halde itaat etmediği Nebi hadisleri olmuştur. Ve Kur'an bunları örnek olması bakımından bizlere nakletmiştir. Neden? Çünkü Nebiye itaat emrinin bulunmadığını Kur'an bize somut örneklerle de göstermiş olmaktadır. Demek ki bunu yapmak caizdir. Bu konudaki diğer örnekler için kitabımızın 3. baskısında yer alan "Ashabın nebiye itirazları" başlıklı bölümüne bakılabilir.⁵⁴

Şöyle de denebilir; "Nebi Muhammed yanılabilir" demek aslında "beşer Muhammed yanılabilir" demektir. O halde neden beşer değil de Nebi diyoruz? Çünkü onun Nebilik unvanı –Kur'an'ı almaya başladığı andan itibaren– hiçbir zaman üzerinden düşmez. Veleve ki hata yaptığı anlarda bile. Nitekim Rabbimiz yanılttığı anlarda onu ikaz ederken bile 'Ey Muhammed' diye değil 'Ey Nebi' hitabıyla muhatap almıştır.⁵⁵

(AY) "Ayrıca müellifin zandan uzak kesin bilgi iddiası kendi eserinde de görülmez. Müellife göre zan ifade eden başta Tevrat ve İncil olmak üzere tefsir, hadis, İslâm tarihi ve fıkıh kaynakları eserde kullanılır."

(ZB) Biz, hiçbir konuda Tevrat ve İncil'den direkt bir alıntı yapmadık (acaba Tevrat ve İncil'den bahseden ayetler mi kast ediliyor? Ama başta hadis ve tefsir olmak üzere yardımcı kaynaklarda yer alan Kur'an'la mutabık bazı bilgileri (ilave delil olarak) elbette ki kullandık. Çünkü biz zaten metodumuzu kitabımızın ön-sözünde şöyle ifade etmiştik: 'Tüm konuları ayetlerle izah etmeye çalıştık. Bazı konularda sahih hadisleri de ilave (yardımcı) delil olarak kullandık. Ama hiçbir şeyin (hadislerin, klasik eserlerin, önceki bilgilerimizin, ön yargılarımızın vs) Kur'an'ın önüne geçmesine müsaade etmedik.'⁵⁶ Demek ki Kur'an'la mutabık hadisler başta olmak üzere tefsir, tarih ve fıkıhla ilgili bazı yardımcı delilleri (ayetlere ilaveten) kullanacağımızı zaten ifade etmişiz. Dolayısıyla bizim bu yaklaşımımızda (beyan ettiğimiz metot açısından) herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Ancak beyan ettiğimiz bu metodu tatbik ederken uygulama hatası yapmış olabiliriz. Lakin bunun başka bir konu olduğu açıktır.

(AY) Müellif Sizerabbınız tarafından indirilen Kur'ân'a uyun. Allah'ı bırakıp birtakım sözde tanrılara, şeytan tabiatlı liderlere uymayın. Ne var ki siz hiç söz dinlemiyorsunuz (A'râf 7/3) âyetine Sadece ve sadece Kur'ân'a tabi olun sakın ondan başka bir şeye (ve-liye, rehber, otoriteye) tabi olmayın ve (Kur'ân'a) tabi olun ve (sakın) ondan başka hiçbir veliye/otoriteye tabi olmayın (s.36,39,207,214,331) anlamını vererek Hz. Peygamber de olsa Kur'ân dışında bir kimseye ittibanın yanlış olduğunu iddia etse de, mezkur âyet Allah'ı bırakıp birtakım sözde tanrılara, şeytan tabiatlı liderlere uyan müşriklere yöneliktir. Halbuki müellif önce âyete bağlamını dikkate almadan mana vermek-te, sonra da ilginç bir şekilde Allah'ın sadece Kur'ân'a tabi olmayı emrettiği, Nebi'ye ittibadan ise sakındırdığı sonucuna varmaktadır. Eserdeki "Kısmen de olsa bazı hükümlerin Nebi-Resûl tarafından ihdas edildiğini söylemek Allah'ın dışında başka bir kanun koyucunun var olduğunu iddia etmektir. Şirk yapılanmasına götüren bu iddianın Kur'ân'a aykırı ve batıl olduğu kesindir" (s. 69) ifadeleri, Nebi'ye itaati şirk olarak nitelemek anlamına gelir ki böyle bir şeyi düşünmek dahi mümkün değildir.

(ZB) 'Sadece Kurana tabi olun, sakın ondan başka bir rehber tabi olmayın' demek 'sadece Resul Muhammed'e tabi olun, sakın ondan başka hiç kimseyi kendinize rehber edinmeyin' demektir. Çünkü 'Allahın kelamı-Resulün beyanı' olan Kur'an, Resul Muhammed'in vahye dayalı gerçek hadisleridir (ah-sene'l-hadis).⁵⁷ Yani Resul Muhammed'in otoritesini hadisler değil Kur'an temsil eder. Evet Kur'an kelamıdır. Ama onu bize kavl olarak tebliğ eden Resuldür. Hatta Kur'an kendisini "kavl-u Resul/Resul sözü" olarak niteler.⁵⁸ Dolayısıyla Kuran lafzı da manası da Allah'a ait olan Resul hadisleridir (dikkat! Nebi değil Resul hadisleri). Dolayısıyla Resul Muhammed'e tabi olmakla Kur'an'a tabi olmak arasında hiçbir fark yoktur. Ama Yücel Nebi-Resul farkını kabul etmediği için

54 Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.82-108

55 Enfal 8/67,68; Ahzab 33/1; Tahrir 66/1

56 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.10

57 Zümer 39/23

58 Bu niteleme Muhakkak ki O (Kur'an) güvenilir/şerefli bir Resulün kavlidir/sözüdür şeklinde Hakka 69/40 ve Tekvir 81/19 ayetlerinde geçer. Tekvir 81/19'daki Resul Cebrail (as), Hakka 69/40'daki Resul ise Resulullah olmalıdır. Hakka 69/40-44 okunduğunda bunun böyle olduğu görülebilir. Ama burada önemli olan şey Allah kelamı olduğu kesin olan Kur'an için 'Resulün sözleri' ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Yani Kur'an'ın Allah'tan başkasına izafe edilmiş olmasıdır. Demek ki Kur'an için 'Resulün sözleri/hadisleri' nitelemesini yapmak sadece Zümer 39/23 ve Necm 53/2-3 ayetlerine göre değil bu ayete göre de caizdir.

'sadece Resule tabi olun, ondan başka bir rehber tabi olmayın' manasına gelen "sadece Kurana tabi olun, ondan başka bir rehber tabi olmayın" şeklindeki ifadelemizi "Hz. Peygamber de olsa Kur'an dışında kimseye tabi olmayın" şeklinde anlıyor. Kur'an'ın Nebi ile Resul kavramlarına yüklediği farkı görmezden gelir ve sanki Allah –haşa– bu iki kavramı kitabına boş yere almış gibi davranarak her ikisini de "peygamber" şeklinde tercüme ederseniz/anlarsanız, olacağı budur.

O halde soralım; Yücel, peygamber kelimesi ile neyi/ kimi kast ediyor? Eğer kasıt Nebi ise tabi ki Kur'an'ın Nebiye itaat emri yoktur. Hatta bugün için bizim Nebiye itaat/ittiba etme imkânımız da yoktur. Çünkü bugün biz Nebi ile birlikte yaşamıyoruz. Yani istesek bile biz Nebiye itaat edemeyiz. Biz –Nebiye değil– ancak Nebiye isnad edilen hadislerle itaat edebiliriz. Bu ise Nebiye değil ravilere itaattır. Kur'an böyle bir şeye onay veriyor mu? Vermiyor. Ama Resule itaat/ittiba edebiliyoruz. Çünkü Resulün hadisleri olan Kur'an bize ilahi koruma altında intikal ettiği için –Resul ile birlikte yaşıyormuşuz gibi– ilk nazil olduğu hali ile bize gelmiş oluyor.

Biz bu konuyu kitabımızda 'Resule itaat ve ittiba (tabi olma)'⁵⁹ başlığı altında incelemiş ve 'Muhammed as'a ancak Resul vasfı ile itaat/ittiba edebileceğimizi, Allah'ın da bizden zaten bunu istediğini, bugün bizim için Nebiye itaat/ittibanın mümkün olmadığını, Allah'ın hiç kimseye gücünü aşan bir görev yüklediğini (teklihu mala yutak), dolayısıyla Allah'ın güç getiremeyeceğimiz bir fiili (Nebiye itaat/ittiba) bizden istemediğini, Kur'an'da böyle bir emrin bulunmadığını...' ifade etmiştik.

Gelelim Yücel'in A'râf 7/3 hakkındaki yorumuna; Yücel, "mezkur âyet Allah'ı bırakıp birtakım sözde tanrılara, şeytan tabiatlı liderlere uyan müşriklere yönelik" ifadesi ile bu ayeti de müşriklere tahsis etmiştir! Bu çok vahim bir durumdur. Çünkü A'râf 7/2-3 birlikte okunduğu zaman görülecektir ki müminler de bu ayetin muhatabıdır. Hatta öncelikli muhatabadır;

(Ey Resul, bu) Kitap sana müminleri uyarmak ve öğüt vermek için indirildi. Artık bu konuda göğsünde bir sıkıntı/şüphe olmasın. (O halde ey müminler, siz de) Rabbinizden size indirilen (bu kitaba) tabi olun.

Ve onun dunundan velilere tabi olmayın. (Lakin) Çok azınız bu öğüdümüzü tutuyorsunuz. (A'râf 7/2-5) Görüldüğü üzere bu kitap Resule müminleri uyarması ve onunla öğüt vermesi için indirildi. Resul bu kitabı müminlere tebliğ edince müminler ne yapacak? Ona/ kitaba tabi olacaklar. İşte A'râf 7/3'teki **Rabbinizden sizi indirilen (bu kitaba) tabi olun** ifadesi zaten bunu emretmiş olur. Yani bu emir öncelikli olarak Kur'an'a inanan müminlere hitap eder. Zira Mekke müşrikleri zaten Kur'an'a inanmıyor, onun Allah'tan geldiğini kabul etmiyorlar ki Kur'an'a tabi olmayı kabul etsinler.⁶⁰ Kur'an'a inanmayan birine 'Kur'an'a tabi ol' demenin bir anlamı olur mu? Ancak ayetin devamındaki "min dunihi evliyae/Allah'ın dunundan veliler" ifadesi nedeniyle –bu bölümde– müşriklerin de muhatap alındığı söylenbilir. Ne var ki 'ittebiu min-dunihi-evliyae' ifadesini "Allah'ı bırakıp birtakım sözde tanrılara, şeytan tabiatlı liderlere uymayın" şeklinde çevirmek Kur'an'ın bu ifadeye yüklediği mana bakımından doğru değildir. Çünkü bu ifade 'Allah'ı bırakıp başka velilere/rehberlere' tabi olmayı değil, Allah ile birlikte, hatta Allah'a ulaşmak için (Allah'ı bırakmaksızın) başka velilere/rehberlere tabi olmayı ifade eder. Nitekim aynı ifadenin yer aldığı Zümer 39/3 ayeti (ki 'min dunihi evliyae' ifadesine Kur'an'ın yüklediği manayı en iyi gösteren ayettir) şöyledir;

Dikkat et, halis din yalnız Allah'ındır. O'nunla birlikte başka veliler edinenler 'Biz o (velilere) sadece bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz (başka bir amaç için değil)' (derler). Şüphesiz Allah, ihtilaf ettikleri şeyler hakkında hükmünü verecektir. Muhakkak ki Allah, yalancı ve kâfir kimseyi hidayet etmeyecektir. (Zümer 3)

Görüldüğü üzere Allah'ın dunundan velilere kulluk edenler, onlara kulluğu Allah'ı bırakarak değil bilakis Allah ile birlikte –kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye– kulluk ederler. Bunu onların Allah'a yakın olduklarını düşündükleri ve kendilerini de Allah'a yaklaştıracaklarını zannettikleri için yaparlar. Yani (tapılan, tabi olunan) bu veliler/rehberler, Allah'a açıkça düşman olan şeytan vs gibi varlıklar değil Allah'a dost olan (veya öyle görünen/zannedilen) varlıklardır. Onlara tapanlar, onları Allah ile aralarında aracı kabul ettik-

59 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.34-50

60 Yunus 10/38; Hüd 11/13-35; Furkan 25/4,5; Secde 32/3; Ahkaf 46/7-8

leri için Allah ile birlikte (Allah'ı bırakmaksızın) taparlar. Bu durum '*min dunihi evliya*' ifadesini içeren diğer ayetlerde de görülebilir.⁶¹

Sonuç olarak A'râf 7/2-3 ayetinin ilk kısmının müminlere, devamının ise (min dunihi evliya bağlamında) hem müminlere hem müşriklere hitap ettiği ve mesajının da **Ey insanlar/müminler! Size indirilen Kur'an'a tabi olun, min dunihi evliya'ya tabi olmayın, aksi halde müşrik olursunuz** uyarısını içerdiği söylenebilir. Yani bu ayet **Ey müminler! (sadece) Resule tabi olun, bunun için Resulün tebliğ ettiği mesajlara odaklanın, Kur'an'a sarılın, ondan başka velilere/rehberlere tabi olmayın, bunu yaparak imanınıza şirk bulaştırmayın** uyarısını içerir. Zira insanların çoğunun iman etmeyeceğini, iman edenlerin/insanların çoğunun da imanına şirk bulaştıracağını bildiren ayetler⁶² dikkate alınınca aslında bu ayetin **Ey müminler! Sakın imanınıza şirk bulaştırmayın** uyarısını içerdiği de söylenebilir. Nitekim **iman eden ve imanına zulüm/şirk bulaştırmayanlardan** bahseden En'âm 6/82 ayeti de benzer şekilde şirkin imana bulaşabileceği vurgusuna sahiptir.

Demek ki en azından 'min dunihi evliya'ya tabi olanların müşrik olacağı' konusunda Yücel ile aynı düşünceye sahibiz. Öyle anlaşıyor. O halde asıl sorumuzu soralım: Bir insan/mü'min, Nebi sözüdür zannı ile Kur'an'a muhalif bazı hadislerle tabi olursa (zira az da olsa böyle hadislerin var olduğu kesindir), Nebiye mi yoksa 'min dunihi evliya'ya mı tabi olmuş olur? İşte bizim, '*Kur'an'ın Nebiye itaat emri yoktur, çünkü Nebiye itaat etmenin zaten fiilen imkânı yoktur*' derken ifade etmek istediğimiz budur. Çünkü Nebiye itaat edelim derken, Nebiye isnad edilen ama ona ait olmayan sözlerle itaat etme ihtimalimiz vardır. Bu ise ravilere yani "min dunihi evliya" olarak nitelenebilecek kimselere/rehberlere itaat etmek anlamına gelir. Bunun da ne anlama geleceğini (nasıl bir şirk tehlikesi barındırdığını) işte bu ayetler söylüyor. O halde böyle bir riske girmeye gerek var mı?

Tabi ki bu husus Kur'an'a aykırı olduğu halde kendisine tabi olunan sözler/hadisler için geçerlidir. Yoksa Kur'an'da var olan bir hükmü teyid eden veya Kur'an'ın

bir hükmünü izhar eden hadislerle elbette ki tabi olunabilir. Ama bu şekildeki hadislerle tabi olmak zaten Nebiye değil Resule/Kur'an'a tabi olmak demektir. Çünkü onlara Kur'an nedeniyle tabi olunmuştur.

(AY) "Zira müellif, "Bize düşen görev Kur'an'ı anlamak için çaba sarf etmektir. Üstümüze düşeni yaptıktan sonra bizi aşan hususlarda âlimlere (yani bizden daha çok gayret/cehd edenlere) danışabilir ve gerekirse onlara itaat edebiliriz. Böyle davranmak da Kur'an'ın bir emridir" (s.213) diyerek Kur'an'da anlaşılmayan hususlarda âlimlere itaatin Kur'an'ın emri olduğunu söyler. Kur'an'ın anlaşılmayan konuları için âlimlere itaat şirk değilse, Hz. Peygamber'e itaat de şirk olmamalıdır."

(ZB) Kur'an'a, Resule ve Nebiye itaat konusunda yeterince izahlar yapılmış ve Kur'an'ın Resul olarak anlaşılması gerektiğini yukarıda ifade etmiştik. Ve asıl önemli olanın peygamber ifadesi ile neyin kast edildiğidir demiştik. Dolayısıyla bu konuya tekrar girmiyoruz. Kur'an'ı anlamak ile açıklamak arasındaki farklar ve bu konuda âlimlere itaat konusu ise –tekrar gündeme geleceği için– aşağıda izah edilmektedir.

(AY) 4. **Kur'an Açıklanmaya İhtiyaç Duymayan Bir Kitap Mıdır?** Eserde, Yûnus 10/37, Yûsuf 12/111, Nahl 16/89 âyetlerinden hareketle Kur'an'ın her şeyi tafsil ettiği, her şeyin beyanı olduğu, bize gerekli olan tüm bilgilerin Kur'an'da bulunduğu (s.137,141-2), bildirdiği her şeyi tafsil edip detaylı bir şekilde açıkladığı (s.131) iddia edilir. Müellife göre Kur'an âyetleri bizzat Allah tarafından tafsilatlı biçimde, hem de ilave hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymayacak kadar ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (s.94). **Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık** (En'âm 6/38) âyeti de geçmişte ve günümüzde Kur'an'da aradıkları her şeyi bulduklarına veya bulacaklarına inanan akımlar tarafından kendi anlayışları için en güçlü delil olarak kullanılmıştır. Ancak bu âyette geçen el-Kitâb kelimesi klasik tefsirlerde "Ümmül-kitâb, levh-i mahfûz veya ilm-i ilâhî" olarak açıklanır. Diğer taraftan siyak-sibakı söz konusu âyetin "insanlar ve diğer bütün canlı varlıkların ecelleri, rızıkları ve amelleriyle ilgili tüm bilgiler, eksiksiz olarak Allah katında kayıtlıdır" şeklinde bir anlam taşıdığını gösterir. Nitekim âyetin tamamı şöyledir: **Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak**

61 Kehf 18/102; Ankebut 29/41

62 Yûsuf 12/103-106

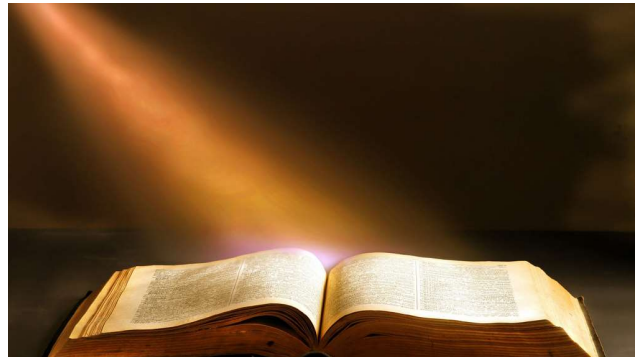
sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet hepsi toplanıp Rablerinin huzuruna getirileceklerdir. Dolayısıyla Allah'ın sınırsız ilim ve kudretinden bahseden âyetin sadece **Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık** kısmını alıp bu ifadeyi Kur'an ile ilişkilendirmek, onu bağlamından kopararak istenilen manayı vermek anlamına gelir. Ayrıca âyet lafzî olarak anlaşılıp el-Kitâb ile de Kur'an kastedildiği kabul edildiği takdirde, insanoğlunun bugüne kadar sahip olduğu bütün bilgileri tek tek Kur'an'da bulmamız gerekir ki bu imkânsızdır. Dolayısıyla Kur'an'da her şeyin bilgisinin bulunmadığı, birtakım genel ilkelerin yer aldığı kabul edilecektir. Zira Kur'an her türlü bilgiyi içermez ve namaz, oruç, hac, alışveriş vb. konulardaki birtakım tafsilat ve teferruatla ilgili açıklamalar Kur'an'da yer almaz. Bu durumda âyet "Kur'an dinin temel hüküm ve prensipleriyle ilgili gereken her şeyi açıklamıştır. Fakat tafsilat ve teferruatı ilgilendiren hususları kastetmemiştir" şeklinde anlaşılmalıdır.

Konuyla ilgili bir diğer delil Nahl 16/89. âyetteki **Bu Kitâb'ı sana, her şey için bir açıklama, bir hidâyet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik** cümlesidir. Âyetteki el-Kitâb, Kur'an ise de "her şey için bir açıklama" ifadesindeki "her şey" ile "dinin temel ilkeleri hususundaki gerekli olan her şeyin Kur'an'da açıklanması" kastedilir. Başka bir ifadeyle kastedilen "ana hatlarıyla her şeyden söz etme"dir. İddia edildiği gibi âyetle Kur'an'da her şeyin açıklandığı kastedildiği kabul edilirse detaylar da dahil her konunun Kur'an'da yer alması gerekir ki bunun zorlama yorumlarla bile elde edilmesi mümkün değildir.

Konuyla ilgili delil olarak zikredilen bir başka ifade farklı âyetlerde (En'âm 6/57; Yûsuf 12/40-67) geçen **Hüküm ancak Allah'ındır** ifadesidir. Söz konusu anlayış bu âyeti de dinin kaynağının sadece Kur'an olduğu şeklinde yorumlar. Buna göre mezhep âlimlerinin içtihatlarına ya da hadislere dayanan hükümleri kabul etmek, onları dinî kaynak olarak kabul etmek ve Allah'ın hüküm koyma yetkisine onları ortak kılmak anlamına gelir. Halbuki hüküm konusunda Allah'ın hiçbir ortağı yoktur. Allah'ın hükümleri Allah'ın vahyi olan Kur'an'dır. Dolayısıyla kişilerin şahsi hükümleri din olamaz. Ancak sözü edilen âyete de bağlamından kopuk bir anlam yüklendiği görülmektedir. Zira En'âm 6/57. âyetin tamamı şöyledir:

De ki: Şüphesiz ben Rabbinden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz ise onu yalanladınız. Çabucak gelmesini istediğiniz (azap) benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır. Yani âyet, müşriklerin Bizi tehdit edip durduğun azabı getir de görelim! şeklindeki meydan okumaları karşısında Hz. Peygamber'e, **Ben bu konuda yetki ve tasarruf sahibi değilim. Azap hükmünü verecek olan yegâne otorite Allah'tır** demesini emretmektedir. Hüküm ancak Allah'ındır ifadesinin geçtiği diğer iki âyetten birinde (Yûsuf 12/40) şirkin bâtil/temelsiz bir inanç olduğu, ulûhiyetin Allah'a has kılınması belirtilmektedir. Yusuf 12/67. âyet ise **Sonra 'Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. Ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar'** dedi şeklindedir. Görüldüğü gibi bu âyette Hz. Ya'kûb Mısır'a giden oğullarına tedbirli olmalarını tavsiye eder, tedbir alınsa da takdirin belirleyici olacağını belirtir. Sonuç olarak üç âyette de teşrî anlamında bir hükümden söz edilmez. Böyle olduğu kabul edilse bile söz konusu üç âyetten "Allah dini ahkâmın tamamını Kur'an'da ifade etmektedir" anlamını çıkarmak mümkün değildir.

Kur'an'ı bu ve benzeri şekilde yorumlamanın en temel sebebi, gerek siyak-sibak ilişkisini gerekse nüzûl ortamındaki bağlamı dikkate almamaktır. Zira her söz en doğru şekliyle, söylendiği ortamda, doğal bağlamı içinde ve doğrudan muhatapları tarafından anlaşılır. Âyetlerin siyak-sibakını, ilk nâzil olduğu bağlamı, Hz. Peygamber ve sahâbenin açıklamalarını dikkate almadan yapılan yorumlar önemli ölçüde Kur'an'ın ne demek istediğini değil ona söylenmek isteneni ifade eder.

bilir. Nitekim müellif yukarıda bağlamları dikkate alınarak sunulan Âl-i İmrân 3/20, Ankebût 29/18, Nahl 16/35 âyetlerini muhatap ve bağlamları dikkate alınmadan “Resûlün görevi sadece ve sadece tebliğdir” (s.95) şeklinde anlar ve bu anlayışını esas kabul ederek “O halde Resûlün görevlerini tanımlayan tüm âyetler bu âyetler ışığında anlaşılmalıdır” diyerek Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı açıklama yetkisinin bulunmadığı sonucuna varır. Bir adım daha atarak hiç kimsenin Kur’ân’ı açıklama yetkisinin olamayacağını, aksi halde şirk yapılanması ortaya çıkacağını ve Kur’ân’ı açıklamaya kalkışanların mabud haline geleceğini (s.94) iddia eder. Bu durumda âyetleri çeşitli şekillerde yorumlayan müellif ve eserin dipnotlarında kaynak olarak gösterilen Taberî, Beydavî, Râzî, Kurtubî ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi müfessirler mabud/taşınan veya şirk yapılanmasına zemin hazırlayan âlimler olmak durumundadır! Bu husus söz konusu anlayışın yanlışlığının boyutunu göstermesi açısından son derece önemlidir.”

(ZB) Yücel, burada da çok ilginç bir tavır sergilemiştir. Zira bizim ‘Yûnus 10/37, Yûsuf 12/111, Nahl 16/89 âyetlerinden hareketle yaptığımız bazı açıklamalara atıf yaparak (aslında aynı bağlamda zikrettiğimiz diğer âyetleri de zikretmeli idi)⁶³ cevap sadedinde bazı değerlendirmelerde bulunmuş ise de -Nahl 16/89 haricinde- delil olarak kullandığımız bu âyetlerin hiçbirisi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Yani ona yakın delilimizi görmezden gelmiştir. Ama buna karşı bizim kitabımızın hiç bölümünde zikretmediğimiz -En’âm 6/38-57 ve Yûsuf 12/40-67 gibi- bazı âyetleri sanki delil olarak kullanmışız gibi -10 sayfalık bir yazının 4 sayfasına sirayet edecek şekilde- uzun uzadıya izah etmiştir. Ama daha da ilginç, bizi, delil olarak kullanmadığımız bu âyetlerin siyak-sibakına bakmadan değerlendirmeler yapmakla itham etmiştir. Yücel’in algı operasyonu mahiyetindeki bu yaklaşımı da tam bir korkuluk safsatasıdır.

Bu nedenle burada Kur’an’ın bizzat Allah tarafından tafsil edildiğini ve mufassal olarak inzal edildiğini bildiren -ama Yücel’in hiç değinmediği- bazı âyetleri tekrar hatırlatmakla yetineceğiz;

Elif-Lâm-Râ. Bu öyle bir kitaptır ki, âyetleri muh-

kem kılınmış, sonra da her şeyden haberdar ve hikmet sahibi olan (Allah) tarafından âyetleri ayrıntılı/tafsilatlı biçimde açıklanmıştır. (Ki) Allah’tan başkasına kulluk etmeyiniz (diye). Ben (ise) onun tarafından size gönderilmiş bir müjdeci ve uyarıcıyım. (Hûd 11/1-2)

Bu Kur’an, Allah’tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir, lâkin kendinden öncekileri tasdik ve kitabı tafsil eder (ayrıntılı biçimde açıklar). Onda şüphe edilecek hiçbir şey yoktur. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. (Yûnus 10/37)

Andolsun, onların kıssalarında temiz akıl sahipleri için ibretler vardır. (Bu Kur’an) Uydurulmuş bir söz değildir. Lakin kendinden önceki (kitapları) tasdik eden, her şeyi tafsil eden, hidayet ve rahmet (olan bir kitap)’tır, müminler için. (Yûsuf 12/111)

Sana bu kitabı her şeyin beyanı, hidayet, rahmet ve müjde olsun diye indirdik, Müslümanlar için. (Nahl 12/89)

Bu âyetlere Maide 5/101, En’âm 6/114, Fussilet 41/3 ve 44 âyetlerini de ekleyebiliriz. Ne var ki Yücel, hiç zikretmediğimiz (konuyla ilgisiz) âyetlere uzun uzadıya değindiği halde bu âyetlere hiç değinmemiş, kısaca değindiği Nahl 16/89 hakkında da şu şekilde bocalamıştır;

(AY) “Konuyla ilgili bir diğer delil Nahl 16/89. âyetteki **Bu Kitâb’ı sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik** cümlesidir. Âyetteki el-Kitâb, Kur’ân ise de “her şey için bir açıklama” ifadesindeki “her şey” ile “dinin temel ilkeleri hususundaki gerekli olan her şeyin Kur’ân’da açıklanması” kastedilir. Başka bir ifadeyle kastedilen “ana hatlarıyla her şeyden söz etme”dir. İddia edildiği gibi âyetle Kur’ân’da her şeyin açıklandığı kastedildiği kabul edilirse detaylar da dahil her konunun Kur’ân’da yer alması gerekir ki bunun zorlama yorumlarla bile elde edilmesi mümkün değildir.”

(ZB) Yücel’in “Kur’an öyle diyor ama bu iş öyle değil” manasına gelen bu ifadelerini kabul edebilmemiz mümkün değildir. Çünkü burada Kur’an’ın bildirdiği bir hüküm zorlama yorumlarla iptal edilmektedir. Böyle bir yaklaşım ile hükmü iptal edilemeyecek hiçbir âyet olmaz.

Yûsuf 12/111’deki ‘li-kavmin yu’minun’ ifadesi ile Nahl

63 Maide 5/101; En’âm 6/114-155-157; Hûd 11/1-2; Fussilet 41/3-43 vb

89'daki 'lîl-müslimin' ifadesi Kur'an'ın tafsil ve beyan ettiği bilgilerin müminlere/müslümanlara özgü bilgiler olduğunu gösterir. Demek ki Kur'an –küllî olarak her şeyi değil- din ile ilgili olan her şeyi tafsil ve beyan etmiştir. Yani Kur'an; 1) önceki kitapları tasdik ediyor, 2) her şeyi tafsil ediyor, 3) hidayet ve 4) rahmet oluyor ama bunu –başkası için değil- mü'minler için yapıyor (**likavmin yu'minun, Yûsuf 12/111**). Ve benzer şekilde Kur'an; 1) her şeyi beyan ediyor, 2) hidayet, 3) rahmet ve 4) müjde oluyor ama –başkası için değil- Müslümanlar için oluyor (**lîl-müslimin, Nahl 16/89**).

Dolayısıyla Kur'an'ın tafsil ve beyan ettiği her şey –matematik, fizik, kimya, tıp vs ile ilgili bilgiler değil din ile ilgili bilgilerdir. Din ile ilgili her şeydir. Nitekim Hûd 11/1-2 ayeti de muhkem ayetlerin tafsil edildiğini bildirir. Malumdur ki muhkem ayetler hüküm içeren ve dini yaşamak için lazım olan ayetlerdir. Zaten Kitabın esası/anası da bunlardır.⁶⁴

'**Tafsil/tafsilat**', dilimizde de sık kullanılan bir kelimedir ve 'etrafli olarak bildirmek, açıklamak, şerh etmek, izahla açıklamak' anlamına gelir.⁶⁵ O halde tafsil edilen bir konu, ilave açıklamaya ihtiyaç duyulmayacak kadar detaylı biçimde izah edilmiş demektir. Kur'an da bizzat Allah tarafından tafsil edildiğine göre ilave açıklamalara ihtiyacı kalmamış demektir. Allah'ın yaptığı bu tafsilata kim ve neye dayanarak ilave açıklamalar ekleyebilir ki?

O halde 'Kur'an her şeyi açıklıyor' demek –zorlama bir yorum yapmak değil- ayetlerin lafızlarında var olan hükmü tekrar etmektir. Yorum olmayan bir şey 'zorlama bir yorum' hiç olamaz. Ama ayetteki 'her şeyin' 'ana hatlarıyla her şey' anlamına geldiğini söylemek ise bir yorumdur. Hem de yanlış bir yorumdur. Çünkü ayetlerin bağlamı müminlerdir ve Kur'an müminlere lazım olan (din konusundaki) her şeyi gerçekten de tafsil etmiştir. Biz müminlere düşen görev, dinin, Kur'an'ın tafsil/beyan ettiği bu bilgilerden ibaret olduğunu kabul etmek ve dinimizi buna göre yaşamaktır. İman, ibadet, ahlak vs alanında vahyi dayanağı bulunmayan bilgilerden müteşekkil bir din algısı/pratiği oluşturup, daha sonra da oluşturulan bu dini pratiklerin bir bölümünü Kur'an'da

bulamayınca, '**demek ki Kur'an din konusunda her şeyi (her detayı) içermiyormuş**' diyemeyiz. Bir şey Kur'an'da yok ise o şey dinde de yok demektir. Allah o şeyi (haşa) unuttuğu için değil dinde olmadığı için Kur'an'a dahil etmemiştir. Bizi de onlardan (Kur'an'a koymadığı bu şeylerden) muaf tutmuştur.⁶⁶ Dolayısıyla Allah'ın kitabına 'din konusunda her detayı içermiyor' önyargısı ile yaklaşmayalım. Aksi halde Kur'an'da var olan bir tafsilatı bile göremeyiz. Ama bazı bilgileri Kur'an'da bulamıyorsak, bu bilgilerin dinde de olmadığını kabul etmeliyiz. Kur'an'da bulunmayan bu bilgileri dine sokuşturmaya çalışarak "**dinimizi Allah'a biz öğretmeyelim**".⁶⁷

Kur'an'ın tafsili ve Resulün tebliği hakkında gerekli izahlar yukarıda yapılmıştı. Yücel'in bazı müfessirlerden yaptığımız alıntılar nedeniyle bizim 'şirk tehlikesi barındırıyor' dediğimiz davranışı sergilediğimizi ve bu nedenle de çelişkiye düştüğümüzü ifade etmesi ise "**Kur'an'ı açıklamak/tafsil**" ile "**Kur'an'ı anlamak/te-akkul, tedebbür, tefekkür, tezekkür, tefakkuh**" arasındaki farkın anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ı anlamaya çalışmak, ayetleri, muhtelif ayetlere dağıtılmış (fasılalar halindeki) bilgileri birleştirmek suretiyle yani ayetlerdeki tafsilatlar ışığında anlamaktır. Burada Kur'an'ın yeterli olduğuna (ahkâm konusunda her şeyi içerdiğine) dair bir inanç vardır. Buna karşı Kur'an'ı açıklamak ise ayetleri ayetlerde olmayan tafsilatlar ışığında yani ayetlere rağmen yorumlamaya teşebbüs etmektir. Burada da Kur'an'ın yetersiz olduğuna (ahkâm konusunda her şeyi içermediğine) dair bir inanç vardır.

Bizim kastımızdaki Kur'an'ı açıklamak ile anlamaya çalışmak arasındaki fark budur. Bu farkı bir de şu örneklerle izah etmeye çalışalım; mesela müfessirlerin çoğu '**Gerçekten şirk büyük bir zulümdür**'⁶⁸ ayetine dayanarak **İman edenler ve imanlarını zulümle bulaştırmayanlar var ya, işte güvende olan ve hidayette olanlar onlardır** ⁶⁹ ayetindeki 'zulüm' kelimesini 'şirk' olarak anlamışlardır.⁷⁰ İşte ayeti ayetle izah eden (iki

64 Â-li İmrân 3/7

65 Yeğin, Abdullah, Osmanlıca-Türkçe Yeni Lugat, İstanbul, 1983, s.670-671

66 Maide 5/101

67 Hucurat 49/16

68 Lokmân 31/13

69 En'âm 6/82

70 Razî, 6/82; Kurtubî, 6/82; Beydâvî, 6/82; Bayraktar Bayraklı, 6/82; Mahmud Ustaosmanoğlu, Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Alisi, 72/27 (İstanbul, 2007)

ayeti yan yana getiren) bu yaklaşım Kur'an'ı anlamaya çalışmaktır. Bu, hangi ayetin hangi ayetle açıklandığını tespit etmeye yönelik bir teakkül, tefekkür, tedebbür faaliyetidir. Ancak, bir de Kur'an'ı açıklamaya teşebbüs eden bazı tefsirler/yaklaşımlar var. Mesela böyle bir tefsirde, **Gaybı sadece Allah bilir. (Öyle ki) O gaybını kimseye izhar etmez. Razi olduğu Resul hariç**⁷¹ mealindeki ayetin açık hükmüne rağmen, sadece Resullere değil velilere de bazı gaybî konuların bildirildiği (şöyle) iddia edilmiştir; *'...Zira bu ayeti kerimenin zahirine bakılarak, gaybların sadece resullere bildirildiği hükmüne varılacak olsa, meleklerle de nebilere de hiçbir gaybın bildirilmediğini kabullenmek gerekir. Dolayısıyla 'Allah-u Teala'nın bütün gayblarını resullerine bildirdiği' manası çıkarılamayacağı gibi, 'Resul olmayan ne meleğe ne nebiye, ne de veliye hiçbir gaybı bildirmeyeceği' hükmüne de varılamaz...'*⁷² İşte bu yaklaşım, ayeti, Allahın yaptığı açıklamalarla (ayetlerle) anlamak değil indî yorumlarla açıklamaya teşebbüs etmektir. Yine aynı tefsirde **...ve emirleri yerine getirenlere de (yemin olsun)**⁷³ mealindeki ayetten (hiç alakası olmadığı halde) *'ölmüş velilerin ruhlarının da tasarruf sahibi olduğu'* sonucu çıkarılmış ve *'Bundan dolayı; işlerinizde şaşkına döndüğünüz zaman kabir ehlinden yardım isteyin' buyrulmuştur*⁷⁴ denilerek (Allah'tan değil de) ölümlerden/kabir ehlinden yardım istemek tavsiye edilmiştir.

İşte bunlar, ayeti ayetlerdeki tafsilatı birleştirerek (fasılları bir araya getirerek) anlamaya çalışmak değil ayetlere rağmen açıklamaya teşebbüs etmektir. Allah'ın yaptığı tafsilata ilaveler yapmaktır. Böyle olunca da ayetlere muhalif açıklamaların yapılması kaçınılmaz olur. O kadar ki, içinde **Darda kalanın duasına cevap veren, onu kurtaran kimdir? Allah ile birlikte başka bir ilah mı var?**⁷⁵ buyruğu bulunan ve ana mesajı **ıyyake-na'budu ve ıyyake-neste'in/(Rabbim) yalnızca sana ibadet eder ve yalnızca senden yardım dileriz**⁷⁶ şeklinde özetlenebilecek olan bir kitabı, (güya) tefsir ediyoruz diyerek, bu kitabın *'darda kalın-*

ca (Allah'tan değil de) ölümlerden yardım isteyin' mesajını verdiği bile söylenebiliyor. Bu, Allah'ın ayetlerini Allahın açıklamaları (ayetlerdeki tafsilat) ışığında anlamaya çalışmak mıdır yoksa Allah'ın açıklamalarına rağmen açıklamaya teşebbüs etmek mi? O halde, Allah'ın kitabını tefsir ediyoruz gerekçesi ile ayetlerin altında bu açıklamaları yapan müfessirler ve bu müfessirlere *'la-yus'el'* muamelesi yapanlar, Hûd 11/2-3 ayetine göre ne yapmış oluyorlar? Bizim şirk tehlikesi barındırıyor dediğimiz durum işte budur. Yoksa ayeti ayetlerle anlamaya çalışan ve bu amaçla ayetler üzerinde teakkül, tedebbür, tefekkür, tezekkür eden yaklaşım elbette ki böyle nitelenemez. Bilakis bunlar Allah'ın emrettiği farzlardır. İşte bize göre 'ayetleri ayetler ışığında anlamaya çalışmak' ile 'ayetleri açıklamaya teşebbüs etmek' arasındaki fark budur. Ve bu iki kavram (anlamak ve açıklamak) arasında Kur'an ayetleri bağlamında da hiçbir benzerlik yoktur. Birincisi (anlamak) bizden istenen, ikincisi (açıklamaya teşebbüs etmek) ise had-dimizi aşan bir cüretkârlıktır.

Biz, ayeti ayetlerle izah eden (ilgili ayetleri yan yana getiren) müfessirlere veya müfessirlerin bu şekildeki yaklaşımlarına tabi ki müracaat ettik. Ama hiçbir müfessiri *'la-yus'el/sorgulanamaz'* kabul etmedik. Yani Nisâ 4/83 ayeti çerçevesinde *'ulil-emir'* kabul ettiğimiz bazı müfessirlere Nisâ 4/59 ayeti çerçevesinde bazen uyduk, bazen uymadık (bize göre Kur'an'a uyan izahlarını aldık, uymayanları reddettik). Dolayısıyla bizim bu yaklaşımımızda Kur'anî açıdan herhangi bir tutarsızlık yoktur.

(AY) *"Öte yandan müellif, "Bu âyetler, Kur'ân'ın anlaşılması için başta tıp ve astronomi olmak üzere tüm pozitif bilimlerden istifade edilmesi gerektiğini gösterir. Keza tüm ilimler nihayetinde Allah'ın ayetlerini/kanunlarını inceler. Kur'ân, Allah'ın lafzi ayetleri, insan ve evrendeki her şey ise Allah'ın kevnî ayetleridir" (s.151) diyerek Kur'ân'ın her şeyi açıklamadığını ve anlaşılması için pozitif bilimlerden istifade edilmesi gerektiğini belirtir. Bu ise müellifin "Kur'ân'da her şey açıklanmıştır" ve "Kur'ân mufassaldır/en ince detaylarına kadar açık bir kitaptır" ifadeleriyle çelişir. Başka bir ifadeyle müellif de Kur'ân'ın her şeyi açıkladığını ve Kur'ân'ın apaçık olduğu iddiasına rağmen bir eser yazmak zorunda kalmıştır. Bu noktada müellifin Kur'ân'ı önyargısız okuma prensibinin (s.145-6) son derece önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır."*

71 Cin 72/26,27

72 Ustaosmanoğlu, age, Cin 72/27

73 Naziat 79/5

74 Ustaosmanoğlu, age, Naziat 79/5

75 Neml 27/62

76 Fatiha 1/5

(ZB) Kur'an'ın küllî olarak her şeyi değil müminler için lazım olan din konusundaki her şeyi açıkladığını yukarıda izah etmiştik. Bizim *'bazı ayetleri anlamak için pozitif bilimlerden de istifade edilebilir'* şeklindeki sözümüz kevnî ayetlerdeki tafsilattan da istifade edilebilir demektir. Zira kullandığımız ifadeler -alintıdaki cümlemizden de anlaşılacağı üzere- *'açıklamak'* şeklinde değil *'bazı ayetleri anlamak'* şeklindedir. Bizim bu ifadelerimizde bir çelişki yoktur.

Ayrıca *'Kur'an mufassaldır'* ifadesi bizim bir yorumumuz değildir. Bu *'fussilet ayatuhu'*,⁷⁷ *'el-kitabe mufassalan'*,⁷⁸ *'kitabun-fussilet'*,⁷⁹ *'tafsile'l-kitab'*⁸⁰ ve *'tafsile külli şey'in'*⁸¹ ifadeleri ile bildirilen açık bir Kur'anî hükmüdür. Demek ki Kuran (din ile ilgili) her şeyi tafsil etmiş/açıklamıştır.⁸² Bu tafsilatın tümü Kur'an'ın içindedir. Kur'an'ın yaptığı bu açıklamaları anlamak için ilgili ayetleri yan yana getirmek gerekir. Ancak bazı ayetlerle ilgili açıklamaları (sadece Kur'an'da değil) pozitif bilimlerde de bulabiliriz. Bu durum, bu ayetlerle ilgili açıklamaların Kur'an'da bulunmadığı anlamına gelmez. Bilakis, bu ayetlerle ilgili açıklamaların hem Kur'an'da (lafzî ayetlerde) hem evrende (kevnî ayetlerde) var olduğu anlamına gelir. İfade etmeye çalıştığımız budur. Bu durum, Kur'an'ı anlamaya çalışırken sözlüklere müracaat etmeye benzer. Zira Kur'an, kelime ve kavramlara kendi anlamını yükleyen bir kitaptır. Asıl olan budur. Ama bizler, kelime ve kavramlar için bazen sözlüklere de müracaat ediyoruz. Bu olmazsa olmaz değildir. Ama ilave bir imkândır. Kevnî ayetlere müracaat etmek de böyledir. Olmazsa olmaz değildir. Ama ilave bir imkândır. Mesela bizim bu konuyu izah ederken kitabımızda örnek olarak incelediğimiz A'râf 7/172 ayeti böyledir. Bu ayet, Ademoğlunun zürriyetinin sırtından alındığını (göç ettirildiğini) bildiriyor. Biz, ayetteki bu bilgiyi (açıklamayı) pozitif tıp bilimi sayesinde insan vücudunda da görebiliyoruz (tespit edebiliyoruz). Ama bu durum, bu bilginin Kur'an'da bulunmadığı (açıklanmadığı) anlamına gelmiyor. Kur'an'daki bu bilginin kevnî

ayetlerde de var olduğu anlamına geliyor. Dolayısıyla bu ve benzeri ayetleri anlamaya çalışırken (tıpkı sözlük gibi) pozitif bilimlere de müracaat edebiliriz.

Ayrıca, *'Kur'an mufassaldır'* ifadesi Kur'an'ın açık bir hükmüdür. *'Bazı ayetleri kevnî ayetler ışığında anlamak gerekir'* ifadesi ise bizim bir yorumumuz. Bizim bu yorumumuz ile *'Kur'an mufassaldır'* ifadesi (bize göre) çelişmiyor. Ama Yücel, bu iki ifadenin çeliştiğini düşünüyor ise, yapması gereken, bu iki ifadenin çeliştiğini söylemek değil, *'Kur'an mufassaldır'* hükmü ile çeliştiğini düşündüğü bu yorumumuzun yanlış olduğunu söylemektir. Çünkü hiçbir yorum Kur'an'ın açık bir hükmü ile çelişmemelidir. Ama o bizim bu yorumumuzun yanlış olduğunu söylememiş, bu yorumumuza doğru kabul ederek Kur'an'ın mufassal olmadığını söylemeye çalışmıştır. Bu da ilginç bir durumdur.

(AY) *"Sonuç olarak "bize gerekli olan tüm bilgilerin Kur'an'da bulunduğu" (s.137, 142) iddiası, Kur'an'ı bir hidayet kitabı olarak değerlendirmemenin bir sonucudur. Bu anlayış her bilgiyi Kur'an'la ilişkilendirme, her şeyi Kur'an'da arama ve adeta onu tüm bilgilerin kaynağı olarak görme sonucuna götürmektedir. Halbuki Kur'an kendisini her şeyin kaynağı değil "müttakiler için hidayet kaynağı" (Bakara 2/2) olarak niteler."*

(ZB) *'Kur'an, her şeyin değil hidayet kaynağıdır'* ifadesi ne anlama geliyor? Bir mümin için hidayet zaten her şey değil midir? Bizim bütün amacımız hidayete ulaşmak değil midir?

Kur'an, *'takven li'l-muhtedin'* değil *'huden li'l-muttakin'dir'*. Yani hidayette olanlar için takva kaynağı değil takvalılar için hidayet kaynağıdır. Demek ki hidayet takvanın değil takva hidayet altyapısını oluşturmaktadır. Yani hidayet takvanın sonucu olarak elde edilmektedir.⁸³ O halde -zannedildiğinin aksine- hidayet bir başlangıç değil varılmak istenen bir sonuçtur. Müttakilerin varmak istediği -ideal- bir sonuçtur. Varılması ve üzerinde sebat edilmesi, sapılmaması gereken bir yoldur (sırat-ı mustakim). Biz müminler olarak her namazda *ihdina's-sirate'l-mustakim/bizi doğru yola hidayet et*⁸⁴ ayeti ile Rabbimize dua etmi-

77 Hûd 11/3; Fussilet 41/44

78 En'âm 6/114

79 Fussilet 41/3

80 Yûnus 10/37

81 Yûsuf 12/111

82 Yûnus 10/37, Yûsuf 12/111

83 Mustafa İslamoğlu, Hayat kitabı Kur'an gerekçeli meal-tefsir, Bakara 2/2

84 Fatiha 1/6

yor muyuz? Yani bu duaları ‘namaz kılan müminler’ olarak yapmıyor muyuz? O halde hidayetın bir başlangıç olduğu nasıl düşünülebilir?

Müminlerin hidayete yakın (veya hidayette) olduğu söylenebilir. Ama önemli olan hidayette kalabilmektir. Hidayet, mümin, muhsin ve muttakilerin ancak Kur’an ile varabileceği ve daha da önemlisi ancak Kuran ile üzerinde sebat edebileceği –ideal– bir merhaledir.⁸⁵ Nitekim A’lâ 87/2-3 ayetleri, hidayeti, ‘yaratılan insanın tesviyesinden sonra ulaştırılan ideal norm (yaratılışa uygun ölçüler)’ olarak niteler. En’âm 6/90 ayeti de bu ideal merhaleye ulaşan ve orada sebat edenlerin (hidayette olanların) Nebi-Resuller olduğunu bildirir (Nebi-Resulleri hidayette olan kimseler olarak tarif eder).

Demek ki hidayet, her müminin varmak istediği ideal bir merhaledir. Buna da Kur’an ile ulaşılabilmesi açıktır. Çünkü Kur’an, mümin, muhsin ve muttakiler için hidayettir, müminleri **en doğru yola**⁸⁶ iletendir. Müminleri en doğru yola ileten bir kitabın (Allah’ın böyle nitelediği bir kitabın) din konusunda her şeyi ihtiva etmediği söylenebilir mi? Eksik olan bir kitabın en doğru yola iletmesi nasıl mümkün olabilir mi?

“Kur’an her şeyin değil hidayetın kaynağıdır” yaklaşımı şu izlenimi veriyor (ima ediyor): ‘Kur’an doğru yolu gösteren bir rehberdir, o doğru adresi gösterir, doğru adrese yönlendirir, ama kendisi kurtuluşun son adresi değildir, yani o kurtuluş reçetesini veren bir rehber değil bu reçetenin nereden olduğunu gösteren bir yönlendirme tabelasıdır...’

Oysa Kur’an kurtuluşun adresidir. Hidayettir. Hidayetin –kaynağı değil– ta kendisidir. Eğer böyle değilse hidayet nerededir? Kur’an’ın yönlendirdiği kendisinden daha kapsamlı bir kurtuluş reçetesi mi var? Varsa nerededir? Eğer bu kaynağın Resulullah olduğu ima ediliyor ise buna elbette ki itirazımız olamaz. Çünkü Resulullah’ı bugün zaten –hadisler değil– Kur’an temsil ediyor. Dolayısıyla Kur’an’a tabi olmak zaten Resul Muhammed’e tabi olmak demektir. Zira hidayet/kurtuluş Resul için de bizim için de Kur’an’la mümkün oluyormu? Resul bizi Kur’an ile uyarmıyor mu?

De ki: ‘Ben size, Allah’ın hazineleri benim yanımdadır’ demiyorum. Ben gaybı da bilmiyorum. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece BANA VAHYOLUNANA TABİ OLUYORUM. De ki: Kör ile gören hiç bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz? Rablerinin huzurunda toplanacakları için korkanları ONUNLA UYAR. Onlar için Rablerinden başka ne bir dost ne de bir şefaathçi vardır. Belki sakınırlar. (En’âm 6/50-51)

Bu KUR’AN bana onunla sizi ve ulaştığı herkesi UYARAYIM diye vahyolundu. (En’âm 6/19)

Bu ayetler, Resulün tabi olduğu ve bizi uyardığı vahyin Kur’an olduğunu (Kur’an’dan başka bir şeye tabi olmadığını) gösteriyor. Nitekim şu ayetler de;

Kendinden öncekileri tasdik eden bu mübarek kitabı sana indirdik ki, şehirlerin anası (olan Mekke) hal-kını ve çevresindekileri (onunla) UYARASIN. (En’âm 6/92)

(Ey Resul, bu) Kitap sana müminleri UYARMAN ve öğüt vermen için indirildi. Artık bu konuda göğsünde bir sıkıntı/şüphe olmasın. (Ey müminler! Siz de) Rabbinizden size indirilen (bu kitaba) tabi olun. Ve onun dunundan velilere tabi olmayın. (Lakin) Çok azınız bu öğüdümüzü tutuyorsunuz. (A’râf 7/2-3)

Görüldüğü üzere Resulullah sadece Kur’an’a tabi olmuş ve bizi de onunla uyarmıştır. Resulullah’ın Kur’an’dan başka tabi olduğu –Kur’an dışı vahy vs şeklinde– başka bir şey olmamıştır.⁸⁷ Kur’an onun için de yagane rehber olmuştur;

De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur’an) sayesinde. Şüphesiz O ışıttır, yakındır. (Sebe 34/50)

(AY) 5. Kur’ân’dan Hareketle Namaz Kılınabilir Mi? “Müellif, “Kur’ân’ın müminler için gerekli olan tüm bilgileri ihtiva etmediği iddiası sıklıkla namaz örneği üzerinden dile getirilir” (s.163) der ve namazla ilgili detayları Kur’ân’dan hareketle ortaya koymaya çalışır (s.163-176). Bir kısmına istenilen anlam da vererek namazın

85 Bakara 2/2; A’râf 7/203; Yûnus 10/57; Yûsuf 12/111; Nahl 16/64; Lokmân 31/3

86 İsrâ 17/9

87 Bu ayetlerdeki “innema” tahsis (7/203) ve ‘illa’ istisna (6/50) edatları ilgili ayetlere ‘Ben sadece ve sadece Kur’an’a tabi olurum, onda başka bir şeye tabi olmam...’ anlamını yükler. Bu hususa dikkat edilmelidir.

dışındaki ve içindeki şartları Kur'ân âyetlerinden çıkarır. Namazın rekât sayılarını açıkça ortaya koyan âyet bulunamadığı için **Rükû edenlerle birlikte rükû edin** (Bakara 2/43) âyetinin bu durumu açıkladığı söyler. Müellife göre Allah, namazların nasıl kılınacağını cemaate uyarak öğrenmemizi istemiştir. Kaynak gösterilen yer, bir metin veya Resûl'ün tatbikatı değil önceki şeriatlardan beri uygulanagelen ve Resûl'ün de tâbi olduğu mütevâtir tatbikattır. Resûl de Kur'ân'ın bu emrine uyarak yani mütevâtir tatbikata uyarak namaz kılmıştır. Âyet bu şekilde anlaşıldığına göre namaz rekâtları eskiden beri bilinip uygulanmaktaydı. Allah Resûl'ü de bu uygulamayı daha önce rükû ve secdeli namaz kılanlardan rekât sayılarını da öğrenerek devam ettirmiştir (s. 172-3, 177, 187-8, 189). Müellife göre müşriklerin Beytullah'ın yanında namaz kılmaları da bu durumu destekler (s. 190).

Sözü edilen âyet, ilgili olduğu âyetler kümesi dikkate alınarak incelendiğinde müellifin yorumunun isabetli olmadığı görülür. Zira mezkur âyetin muhatabı Allah Resûlü veya Müslümanlar değil İsrailoğullarıdır. Nitekim sözü edilen âyetin yer aldığı pasaj Bakara 2/40. âyette "İsrailoğulları!" hitabıyla başlar ve aynı sûrenin 147. âyetine kadar devam eder. Dolayısıyla müellifin namazların rekâtlarını belirlemede delil olarak zikrettiği **Rükû edenlerle birlikte rükû edin** (Bakara 2/43) âyetindeki hitap Hz. Peygamber veya Müslümanlara değil İsrailoğulları'na yöneliktir. Bu durumda mezkur âyetin meali şöyle olmalıdır: **(İsrailoğulları!) Yalan-yanlış bilgilerle hak ve hakikati çarpıtmayın. (Muhammed'in peygamber olduğunu) bildiğiniz halde bu gerçeği örtbas etmeye çalışmayın. Namazı hakkıyla kılın; zekâtı verin; rükû edenlerle (mümin**

lerle) birlikte siz de rükû edin. Bu âyetten hareketle Hz. Peygamber'in namaz rekâtlarını kendinden öncekilerden öğrendiği ileri sürülemez.

(ZB) Kitabımızın önemli bir bölümü Kur'an'daki namaz detaylarına (âyetlerine) tahsis edilmiş ve bu bölümde namazla ilgili yüze yakın âyet nakledilmiştir.⁸⁸ Yücel, bizim namazın içindeki ve dışındaki şartları Kur'an âyetlerinden çıkarabilmek için bazı âyetlere dediğimiz şekilde meal verdiğimiz iddia etmiştir. Oysa namazın şartları ve rükünleri ilgili âyetlere atıflar ya-

pılarak zaten tüm fıkıh kitaplarında 'namazın farzları' başlığı altında listelenmektedir. Dolayısıyla bizim bu konuda özel bir çaba sarf etmemize gerek yoktur.

Bakara 2/43 âyetinin Müslümanlara değil İsrailoğullarına hitap ettiği iddiasına gelince; Biz rekât sayıları konusunda Nisâ 4/102-103 âyetleri başta olmak üzere her namazın en az iki rekât kılınacağını bildiren başka âyetleri de zikrederek konuyu 'vahyin bütünlüğü ve şeriatla devamlılık' başlığı altında yüze yakın âyetle incelemeye çalıştık. Ama Yücel bu âyetleri de görmezden gelerek konuyu sadece Bakara 2/43 âyetine dayandırdığımızı iddia etmiştir. Bu iddiasını doğru olmadığı da zikrettiğimiz âyetlere atıf yaparak konuyu tekrar özetlediğimiz zaman görülecektir (kaç âyete atıf yapıldığına dikkat);

Allah, Nuh (as) için şeriat/din kıldığı şeyleri bizim için de din/şeriat kılmıştır.⁸⁹ Ve Resulullah'a da önceki Nebi-Resullerin yoluna tabi olmayı emretmiştir.⁹⁰ Bu durum, önceki ümmetlere verilen tüm emirlerin Kur'an ile neshedilmediği takdirde bize de emredilmiş olduğunu yani önceki şeriatın geçerli (yürürlükte) olduğunu gösterir. Zira Kur'an, kendinden önceki kitapları inkâr eden değil onları tasdik eden bir kitaptır.⁹¹ Resulullah'ın hac, zekât, oruç ve kurban gibi birçok ibadeti Kur'an âyetlerinden önce eda etmeye başlaması da işte bu yüzdendir.

Dolayısıyla biz, Bakara 2/43 âyetini önceki şeriatın ahkamına tabi olmayı emreden bu âyetler zemininde ele

88 Bayraktar, age, 1.baskı, 2013, s.163-214

89 Şura 42/13

90 En'am 6/90; Nahl 16/123

91 Bakara 2/41; Â-li İmrân 3/3; Maide 5/48; Yûsuf 12/111

aldık. Ayrıca önceki Nebi-Resullere/şeriatı tabi olmayı emreden En'âm 6/90 ve **İbrahim'in dinine uy** emrini veren Nahl 16/123 ayetlerini de özellikle zikrettik. Çünkü Mekki olan bu her iki ayet de risaletin ilk yıllarında nazil olmuş ve Resulullah'a önceki şeriatın ahkâmına tabi olmayı, önceki Resullerin sünnetine (mütevâtir amellere) uymayı emretmiştir. Yani Resulullah'ın birçok ibadeti Kur'an ayetleri nazil olmadan önce tatbik etmeye başlaması onun için bir tercih değil bir zorunluluktur. Aksi halde Resulullah risaletten 15 yıl sonra nazil olan⁹² Bakara 2/183 ayeti gelene kadar nasıl oruç tutacaktı? Yaşadığı toplumda birçok kimse oruç tuttuğu halde bu toplumda yaşayan bir Nebinin 15 yıl hiç oruç tutmadığı düşünülebilir mi? Veya bir Nebinin 18 yıl (Maide 5/6 nazil olana kadar)⁹³ hiç abdest almadığı söylenebilir mi?

Namaz önceki şeriatı da var olduğuna göre,⁹⁴ Resulullah, namazla ilgili ayetler nazil olmadan önce de -önceki şeriatı tabi olarak- namazlarını kılmak zorunda idi. Ve kıldı da. Namazların kılınma biçimi nasıl ki Resulullah'ın mütevâtir sünneti olarak bize intikal etmiştir, bu sünnet Resulullah'ın dönemine de önceki Resullerin mütevâtir sünneti olarak intikal etmiş olmalıdır. Aksi halde Kur'an'ın Resulullah'a verdiği **İbrahim dinine, önceki Resullerin yoluna uy** emri yerine getirilemez (idi). Kur'an imkânsız olanı istemeyeceğine göre Resulullah'a da tabi olabileceği bir uygulama (sünnet) intikal etmiş olmalıydı. Etmisti de. Çünkü namaz önceden de kılınıyordu. Nitekim **Ey Meryem: Rabbine divan dur/kunut yap ve secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte rükû et**.⁹⁵ ayetinden de anlıyoruz ki, namaz kılma emri Hz. Meryem'e de verilmişti. Hatta Hz. Meryem'den önce de namaz kılan bir topluluk vardı. Aksi halde o kime uyarak rükû edecekti? Namazla ilgili ayetler ve özellikle de Hz. Meryem'e verilen **rükû edenlerle birlikte rükû et** emri, bu emrin ilk kez Kur'an ile gelmediğini, Kur'an'dan önce de verilmiş olduğunu göstermiyor mu? Daha da önemlisi namaz kılma emri önceki ümmetlere de tıpkı bize emredildiği gibi **ekîmu-ssalâte** emri ile yani **es-salate/o**

bilinen namaz ifadesi ile emredilmiyor mu? Demek ki bize emredilen namaz ne ise öncekilere emredilen namaz da herkesçe bilinen **"o namaz"** idi. Dolayısıyla önceden beri var olan ve herkesçe bilinen bu namaz, İsrailoğulları bağlamında bize tekrar hatırlatılıyordu;

Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'ân)a iman edin, O'nu, inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim âyetlerimi birkaç paraya değiştirmeyin. Ancak benden korkun. Hakk'ı batıla karıştırmayın da bile bile hakkı gizlemeyin. Hem namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin. (Bakara 2/40-43)⁹⁶

Bu ayetler, sadece namaz değil Kur'an ile emredilen tüm ibadetlerin önceki kitaplarda da var olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla başta namaz ve zekât gibi ibadetler olmak üzere tüm emirler İsrailoğulları bağlamında hepimize tekrar hatırlatılıyor. Nitekim Kur'an'daki tüm emirler böyle değil midir? Mesela **Ey müminler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı** (Bakara 2/183) ayeti ile farz kılınan oruç böyle değil midir? Hac böyle değil midir? Dolayısıyla İsrailoğulları bağlamında zikredilen bu ayetler elbette ki bizi de ilgilendiriyor. Bunun aksi söylenemez. Mesela İsrailoğulları hakkı batıla karıştırmamalı ama biz karıştırmalı mıyız? Onlar namaz kılmalı ama biz kılmamalı mıyız? Onlar zekât vermeli ama biz vermemeli miyiz? Onlar rükû edenlerle birlikte rükû etmeli ama biz etmemeli miyiz?

Kur'an ayetlerinin önemli bir bölümü zaten İsrailoğulları, Ehli Kitap, Yahudi, Hristiyan, Sabii, müşrik vs. bağlamında gelir. Bu vesile ile önceki ümmetlere verilen emirler bize de tekrar hatırlatılmış olur. Hatta Kur'an kendisini birçok ayette hatırlatıcı manasında **zikr/tezkire** olarak niteler.⁹⁷ Eğer tüm bu ayetler bizi ilgilendirmiyorsa, bizi ilgilendiren ayetler yalnızca **Ey müminler** hitabıyla başlayan ayetler ise 'Kuranın çok az bir kısmı biz Müslümanları ilgilendiriyor' demektir (haşa.) Böyle bir yaklaşım kabul edilebi-

92 Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 2/183

93 Yazır, age, Maide 5/6

94 Yûnus 10/87; Hûd 11/87; Lokmân 31/17; Meryem 19/31; Beyyine 98/4,5

95 Â-li İmrân 3/43

96 Hamdi Yazır, <http://www.Kur'anmeali.com/ayetkarsilastirma.asp?sure=2&ayet=40>

97 En'âm 6/90; Yûsuf 12/104; Enbiya 21/50; Sâd 38/87; Necm 53/44 vd.

lir mi? Mesela Bakara 2/83-84 ayetlerinde zikredilen ve **İsrailoğullarından alınan sözler** olarak bildirilen vahyin temel on emri biz müminleri ilgilendirmiyor mu? Kur'an önceki kitapları (önceki kitaplardaki buyrukları) inkâr mı ediyor tasdik mi?⁹⁸

O halde Bakara 2/43 ayeti elbette ki biz müminleri de ilgilendirir. Çünkü ayetin muhatabı İsrailoğulları mensupları da dahil mümin olduğunu iddia eden herkestir. Namaz 'müminlerle birlikte kılınacaktır. Bu ayetteki **rükû edenlerle birlikte rükû edin** emrinin **namaz kılın** emrinden bağımsız olarak gelmesi dikkat çekicidir. Bu, 'namazı rükû edenlere uyarak kılın' anlamına gelir. **Eğer Allah yolunda olduğunuzu iddia ediyorsanız, Allaha ibadet ettiğinizi söylüyorsanız, o halde siz de hakkı batıla karıştırmayın, zekâtı verin ve namazı kılın, namazı müminlerle birlikte kılın, tıpkı Hz. Musa, Hz. Meryem ve Hz. İsa gibi, onları takip eden müminler gibi, bugüne kadar gelip gelmiş tüm müminler gibi, siz de namazlarınızı rükû edenlerle birlikte kılın...**

Ayrıca bu ayet müstakil olarak İsrailoğulları bağlamında ele alınsa bile -ifade etmeye çalıştığımız maksat bakımından- yine de sonuç değişmiyor. Çünkü İsrailoğullarına **namazı kendi kafanıza göre değil rükû eden müminlere tabi olarak, onlarla birlikte rükû ederek kılın, müminler hangi kibleye yöneliyorsa sizde o kibleye yönelin, müminler kaç rekat kılıyorsa siz de o kadar rükû edin...** denmiş ve **müminler nasıl namaz kılıyorsa siz de öyle kılın** emri verilmiş olur. Özetle namazın nasıl kılınması gerektiği, bunun formülü bildirilir.

Demek ki namazlar, her halükârda rükû eden müminlerle birlikte (onlar gibi) kılınacaktır. Öyle de olmuştur. Hz. İbrahim'den beri Mekke ve civarında namazlarını bu şekilde kılan bir topluluk (az veya çok) daima var oldu. Bunun böyle olduğu Kur'an ile sabittir.⁹⁹ Çünkü Resulullah dönemindeki bir grup ehli kitap da bu şekilde namaz kılıyordu.¹⁰⁰ Keza **Rükû edenlerle birlikte rükû et**¹⁰¹ emri Hz. Meryem'e de verildiğine göre Hz. Meryem döneminde de bu böyle idi. Namazı top-

luca kılan bir topluluk daima var olmuştu. Aksi halde Meryem kime uyarak (hangi toplulukla) namaz kılacaktı? Namazlardaki bu devamlılık Mekke ve civarında risalete kadar da devam etti. Bunun böyle olmadığına (namazların risaletten önce tamamen kesintiye uğradığına dair) herhangi bir Kur'anî delil yoktur. Aksine tüm bu ayetler bu sürekliliğin kesintiye uğramadığını, namazların asırlardır mütevatir amel üzere kılındığını göstermektedir.

Demek ki biz rekât konusunu sadece Bakara 2/43'e değil -başta Bakara 2/125, Â-li İmrân 3/43-113, Nisâ 4/101-103, Hacc 22/26, İbrâhim 14/37-40, Hacc 22/26 ve Meryem 19/54-55 olmak üzere- onlarca ayete dayandırmış olduk. Daha da önemlisi bu konuyu vahyin bütünlüğü ve şeriatla devamlılık bağlamı içinde değerlendirdik. Bunun için Mekke ve civarında namazları -mutevatiren- kılan bir topluluğun eskiden beri var olduğunu gösteren ayetleri de naklettik. Bu toplumdaki Haniflerin ve ehli kitabın bazı ibadetleri eskiden beri eda ettiklerini, toplumun din-Allah konusunda bilgisiz olmadığını, hatta müşriklerin bile bu konulardan bihaber olmadıklarını, onların da Allah'a inandıklarını, Allah'a ibadet ettiklerini ama ibadetlerine şirk bulaştırdıklarını anlattık. Bunun için ilgili ayetlere atıf yaptık. Ama Yücel, bizim Enfâl 8/32'de zikredilen müşriklerin namazını bile -rekât konusundaki tezlerimizi destekleyen- bir delil olarak sunduğumuzu ifade etmiştir. Bu açık bir çarpıtmadır. Nitekim kitabımızın ilgili bölümü şöyledir;

"Resulullah'a vahyedilen Kur'an, sıfırdan bir din ortaya çıkarmış ve daha önce hiç bulunmayan hükümler getirmiş değildir. Kur'an, Allah'ın ezeli ve ebedi dini olan İslam'ın tahrif edilen kısımlarını onarmak ve önceki kitapları muhafaza altına almak için gönderilmiştir. Kur'an, din ile ilgili hiçbir bilgisi olmayan, Allah'ı bilmeyen, Allah'ı inkâr eden bir topluma gönderilmiş değildir. Aksine tüm bunları bilen, Allah'a iman eden ama imanına şirk bulaştıran bir topluma gönderilmiştir. Putperest Mekke müşrikleri dahi müminlerin inandığı Allah'a inanıyor ve hatta ibadet ediyorlardı. Ama iman ve ibadetlerine şirk (aracılar) bulaştırmışlardı. Yağmuru yağdıran ve ölü yerleri diriltiren Allah'tır (29/63) ve gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan hatta

98 Bakara 2/41, Â-li İmrân 3/3; Maide 48; Yûsuf 12/111

99 Bakara 2/125; Â-li İmrân 3/113, Meryem 19/54,55; Hacc 22/26; İbrahim 14/37-40

100 Â-li İmrân 3/113

101 Â-li İmrân 3/43

Allah'tır (43/9;29/61) diyorlardı. Hatta gökleri ve yeri çok güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı (43/9) diyorlardı. Üstelik inandıkları bu Allah'a yaklaşmak için ibadet de ediyorlardı (39/3). Ama bazı aracılara şefa-atçı kabul ederek. Onlar, dualarına da 'Allahumme (Ey Allah'ım)' diye başlıyorlardı (8/32). Beytullah'ın yanında namaz kılıyorlardı (8/35). Ama bu namaz yozlaştırılmış bir namazdı. Yani Mekke müşrikleri Allah'ı bilmeyen ve Allah'ı inkâr eden bir toplum değildi. Allah'a şirk koşan bir toplumdur. Bu nedenle Kur'an, Allah'ın var olduğunu bildiren değil Allah'ın hiçbir ortağının bulunmadığını (tevhidi) bildiren ayetlerle doludur. (s.190)

Görüldüğü üzere burada putperest Mekke müşriklerinin bile kendilerine göre iman ve ibadet ettiklerini ama bunlara şirk bulaştırdıklarını, Beytullah'ın yanında namaz kıldıklarını ama bu namazın yozlaştırılmış bir namaz olduğunu söylüyoruz. Tüm bunları da Mekke toplumunun Allah'ı bilmeyen ve Allah'ı inkâr eden bir toplum olmadığını, ama Allah'a şirk koşan bir toplum olduğunu anlatmak için söylüyoruz. Ama buna rağmen Yücel, aynı bölümde yer alan Resulullah'ın bir grup ehli kitap ve Haniflerle birlikte ilk zamanlardan beri rükû ve secdeli şekilde namaz kıldığını bildiren ifadelerimize dayanarak, namaz konusundaki bilgi kaynaklarının birinin de müşriklerin bu namazları olduğunu söylediğimiz izlenimini vermeye çalışmıştır. Ama bunun açık bir çarpıtma olduğu kitabımızdan yaptığımız alıntidaki cümlelerimizden görülmüştür

(AY) Müellif, "Resûlullah risâlet öncesi dönemde ve risâletin ilk yıllarında bu toplulukla birlikte namazlarını eda etmiştir. Resûlullah'ın namaz ve diğer ibadetlerle ilgili ilk bilgi kaynağı önceki şeriatın ahkamı ve bu Hanif topluluğunun tatbikatıdır" dese (s. 211-2) de bu iddia ancak Hz. Peygamber dönemi veya öncesinde Yahudi, Hristiyan veya Haniflerin sözü edilen şekilde namaz kıldıklarını ortaya koyarak ispatlanabilir. Ancak ne müellifin ne de dinler tarihçilerinin elinde bu konuda en ufak bir bilgi bulunmamaktadır.

(ZB) Mekke ve civarında (Hz. İbrahim'in kabul olmuş bir duası olarak) Allah'a şirk koşmayan ve namaz kılan Hanif bir topluluğun var olduğu Kur'an ile sabittir.¹⁰² Hatta bu durum bir grup ehli kitap için de geçerlidir.

Nitekim Kur'an'ın nazil olmaya başladığı ilk dönemlerde ehli kitaptan bir grup namaz kılıyordu.¹⁰³ Bunlar, Mekke ve civarında risaletin ilk yıllarına kadar Hz. İbrahim'den beri namaz kılan bir topluluğun daima var olduğunu gösterir. Bunun kesintiye uğradığını (böyle olmadığını) gösteren Kur'anî bir delil yoktur. Aksine namazların Kâbe çevresinde Hz. İbrahim'den beri kıyam, rükû ve secdeli biçimde kılındığını gösteren deliller vardır;

Bir zamanlar İbrahim'e 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma, tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükû edenler ve secdeye varanlar için evimi (Kabe'yi) temiz tut' demiştik. (Hacc 22/26)

Ey Meryem: Rabbine divan dur/kunut yap ve secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte rükû et (demişti) (Â-li İmrân 3/43).

Onların (Kitap ehlinin) hepsi bir değildir. Kitap Ehli'nden öyle bir topluluk vardır ki, gece vaktinde kıyama kalkarak Allah'ın ayetlerini okuyor, secdeye kapanıyorlar (Â-li İmrân 3/113).

O halde önceki ümmetin namazlarında da kıyam, kıraat/tilavet, kûnut, rükû ve secdenin var olduğu ve Hz. İbrahim'den beri Kabe'nin yanında bu şekilde namaz kılındığı Kur'an ile sabittir. Yani önceki ümmetlerin namazları ile namazlarımız arasında (kıblenin yönü hariç) herhangi bir fark bulunmamaktadır. Farklı olan tek şey kıblenin yönüdür. Bizler, Bakara 2/142-145 ayetlerinden biliyoruz ki kıblenin yönü hicretten sonra Kâbe'ye döndürülmüştür. Hatta bu durum ehli kitabın ciddi itirazlarına (homurtularına) da neden olmuştur. Kur'an, namazla ilgili –asla tekabül etmeyen– böyle bir mini değişiklik hakkında bile (ki kible iptal veya ihdas edilmiş değildi, sadece yönü değiştirilmişti) önemli bilgiler vermiştir. Hatta bu değişikliğin gerekçesini bile bildirmiştir (ki bu gerekçe Resule tabi olanlarla olmayanları ayırt etmekti, demek ki Resule tabi olmak, –hadislere değil– ayetlere tabi olmaktı). Namazla ilgili böyle bir mini değişiklik hakkında bile bu kadar detaylı bilgi veren ve hatta ehli kitabın homurtularını dahi bildiren Kur'an, var olması halinde namazla ilgili başka bir değişikliği (ilave veya eksiltmeyi) bize bildirmemiş olabilir mi? Böyle bir şey nasıl söylenebilir?

102 Bakara 2/83,84

103 Â-li İmrân 3/113

Namazların eskiden beri aynı şekilde kılındığını göstermek için yalnızca bu husus bile (bize göre) yeterli bir delildir. Lakin bu konuda başka Kur'anî deliller de mevcuttur. Mesela bunlardan biri de namazı emreden ilk âyetlerdeki **'es-salât'** ifadelerinin –tıpkı önceki ümmetler hakkındaki âyetlerde olduğu gibi– daima 'ma'rifelik/belirlilik' bildiren 'el' takısı ile yani **'es-salât'** şeklinde gelmiş olmasıdır. Demek ki risaletin ilk yıllarında bile muhataplar namazın ne olduğunu ve nasıl kılınacağını biliyorlardı ki bu âyetler bu şekilde gelmiştir. Nitekim namazı emreden ilk âyetlerden biri şöyledir; **O namazı kılın ve o zekâtı verin** (Müzzemmil 73/20).

Resulullah'ın ilk namazlarını mütevatir uygulamaya tabi olarak kıldığını gösteren delillerden biri de onun Bakara 2/142-144 âyetleri gelene kadar (ki bu âyetler hicri ikinci yılda nazil olmuştur) ehli kitapla birlikte Kudüs'e yönelerek namaz kılmış olmasıdır. Çünkü önceki şeriatla kible Beyt-i Makdis idi.¹⁰⁴ O halde Resulullah kible gibi namazla ilgili diğer rükünleri de (ilk olarak) önceki şeriatın mütevatir tatbikatına tabi olarak eda etmiş olmalıdır. Çünkü bu (önceki şeriatla tabi olmak) onun için bir tercih değil bir zorunluluktur.¹⁰⁵ Ama namazla ilgili ahkâm kible konusunda olduğu gibi tabi ki zaman içinde Kur'an'la da kayıtlı altına alındı.

Özetle Kur'an'ın nazil olduğu dönemde, Mekke ve civarında yaşayan insanların önemli bir bölümü namazın ne o olduğunu ve nasıl kılındığını zaten biliyordu.¹⁰⁶ Hatta Hanifler ve bir bölüm ehli kitap bunları tatbik ediyordu (namazı kılıyordu). Kılmayanlar da (tıpkı günümüzde olduğu gibi) namazın ne olduğunu biliyorlardı. Ama tüm ibadetlerde olduğu gibi namazla ilgili ahkâm tabi ki zamanla Kurana da girecekti. Ve girdi de.

Bize göre namazın önceden beri var olduğunu ve kılındığını anlamak için Kur'an'da yer alan bu bilgiler yeterlidir. Ama buna rağmen Yücel bizden tarihsel bilgi istemektedir! Neden? Biz bu âyetleri yanlış mı yorumladık? Bu âyetler öyle demiyor mu? Eğer demiyorsa ne diyor? Diyorsa neden tarihsel delil? Kur'an yetmiyor mu? (Bu konuda kitabımızın 1. baskısında bulunmayan

ilave deliller ve daha detaylı izahlarımız için 3. baskıdaki "Kur'an'daki namaz detayları/âyetleri" bölümüne bakılabilir. Zira bizim için gerekli olmasa da ilaveten tarihsel delilleri de ekledik).¹⁰⁷

(AY) **6. Eserle İlgili Diğer Bazı Hususlar:** Aşağıda eser-de hatalı anlam verilen âyetler, eserde tespit edilen çelişkiler, maksadı aşan yanlış ifadeler ve eserde yer alan yazım ve bilgi hataları ele alınacaktır.

a. Hatalı Anlam Verilen Âyetler: "Hal böyle iken Allah'tan ve onun âyetlerinden sonra hangi hadise iman ediyorlar." Âyetin tamamı şöyledir: **İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar** (Câsiye 45/6. Benzer şekilde yanlış anlamlandırılan âyetler [Mürselât 77/50; A'râf 7/185; Lokman 31/6-7] için bk. s. 273-4, 279). Mezkur âyetlerin tercümelerinde yer verilen "hangi hadise, temelsiz hadislerle" ifadeleri her ne kadar kesme işaretinden sonra "söze, boş sözlerle" kelimeleri ilave edilmişse de okuyucunun zihnine "Kur'an'dan başka hadise yani Hz. Peygamber'in hadislerine mi inanıyorsunuz?" anlamını yerleştirecektir. Halbuki âyetler, Kur'an'a inanmayan müşriklerle ilgili veya müşriklere hitap eder ve Hz. Peygamber'in hadislerinden söz etmez. Müellif "Kelimelere Kur'an'ın yüklediği anlamı vermek" (s.148) başlığını Kur'an'ı anlamanın temel şartlarından biri olarak zikretmişse de sözü edilen âyetlere anlam verirken bu hassasiyeti gösterememiştir. Kur'an'ın nâzil olduğu ortamı dikkate almamak, söz konusu yanlış anlam takdirine sebep olmuştur."

(ZB) Bize göre bu âyetlerdeki **'lehve'l-hadis'/hadis'** kelimelerine Kur'an'ın yüklediği mana **'Kur'an'a muhalif sözlerdir.'** Elbette ki Nebiye isnad edilen tüm sözlerin Kur'an'a muhalif olmadığı açıktır. Ama Kur'an'a muhalif bazı hadislerin varlığı da açıktır. O halde bu âyetlerdeki **"lehvel-hadis/hadis"** ifadelerinin –uydurma hadisler dolayısıyla– Nebiye isnad edilen hadisleri de kapsamı gerekir. Çünkü bir söz Kur'an'a muhalif ise –kime isnad edilirse edilsin– bu kapsama girer.

Ama Yücel bu âyetleri de müşriklere tahsis ederek bu-radaki "lehvel-hadis/hadis" ifadelerinin Nebi hadisleri ile ilgili olmadığını söylemiştir. Bu, **'bir söz ne kadar**

104 Fatih Orum, Kur'an ve sünnet temelinde Kur'an'ı anlama usulü, İstanbul, 2012, s.87

105 Â-li İmrân 3/95; En'am 6/90; Nahl 16/43; Enbiya 21/7; Şura 26/13

106 Konu hakkında detaylı bilgi için bkz.; Fatih Orum, Âyet ve Rivâyetlerin Reddettiği Bir İddia: "Salât'tan Bihaber Ahfâd-ı Peygamber! Kitap ve Hikmet Dergisi, sayı 4, s.16-22

107 Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.283-340

Kur'an'a aykırı olursa olsun eğer Nebiye isnad edilmişse asla bu ayetin kapsamına girmez' anlamına gelir ki bunun Yücel tarafından da kabul edilemeyeceği açıktır. Aksi takdirde Yücel kendi kitabında MEVZÛ HADİS diye bir bölüm oluşturamaz ve bu bölümde "Tanımı", "Tarihçesi ve hadis uydurma sebepleri", Hadis uydurmaya karşı alınan tedbirler", "Uydurma hadisleri tanıma yolları" ve "Uydurma hadislerle ilgili eserler" gibi alt başlıklar açarak uydurma hadislerle ilgili bilgiler sunmazdı.¹⁰⁸ Sunduğuna göre demek ki uydurma hadisler var. Ve bunlar da –diğer hadisler gibi– Nebiye isnad edilen sözlerdir. O halde –mesela Yücel'in uydurma diye nitelediği– bu hadisler de mi bu ayetlerin kapsamına girmiyor? Bu şekildeki hadislerin herhangi birini –Kur'an'a aykırı olduğu halde sırf Nebiye isnadı var diye– savunan biri Allah'a ve ayetlerine rağmen "Lehve'l-hadise" sarılmış olmaz mı? Böyle biri bu takdirde bile de mi bu ayetin kapsamına girmiş olmayacak?

Sonuç olarak "Nebiye isnad edilen hadislerin tümü bu ayetteki "Lehvel-hadis/hadis" kapsamına girer" ifadesi ne kadar genellemeci ve yanlış ise "Nebiye isnad edilen hadislerin hiçbirisi bu ayetteki "Lehvel-hadis/hadis kapsamına girmez" ifadesi de aynı şekilde genellemeci ve yanlıştır.

(AY) "b. Bazı Çelişkiler: Hadislerin zan ifade ettiği için güvenilemeyeceğini (s.27,72,92) dolayısıyla sünnetin tek kaynağının Kur'ân olduğunu belirten müellifin, eserin bir başka yerinde "Ama bir amelin sünnet olup olmadığını sadece bakarak da (büyük oranda) tespit edebiliriz. Bu amaçla, Kur'ân-Sünnet bütünlüğünü gözden kaçırma- dan Nebi'nin davranışlarını üç boyutlu (fiili, kavli ve takriri) olarak okumak sünnetin tespitinde bize önemli bir kolaylık sağlayabilir" (s.235) diyerek hadislerin ve sünnetin kaynağının Kur'ân olduğunu ifade etmesi bir çelişkidir."

(ZB) Kitabımızın atıf yapılan bölümü (s.235-240) ve bu bölümün son cümleleri şöyledir;

"Nebi'nin beşerî, fitri, tarihsel, kültürel ve coğrafi nedenlerle yaptığı amelleri ayırt etmenin en kolay yolu hiç şüphesiz ki Kur'an'a bakmaktır. Bir amel Kur'an'da tavsiye ediliyorsa sünnet, edilmiyorsa değildir. Ama bir amelin sünnet olup olmadığını sadece hadislere bakarak da

(büyük oranda) tespit edebiliriz. Bu amaçla, Kur'an-sünnet bütünlüğünü gözden kaçırmadan Nebi'nin davranışlarını üç boyutlu (fiili, kavli ve takriri) olarak okumak sünnetin tespitinde bize önemli bir kolaylık sağlayabilir."

"O halde Nebi'ye isnat edilen rivayetlerde bir amelî; 1. Nebi kendisi sürekli ve kural olarak yapmış ise (fiil), 2.Nebi bu amelin yapılmasını tavsiye etmiş ise (kavil), 3. Nebi bu amelî yapanları onaylamış veya yapmayanları uyarılmış ise (takrir), bu uygulamanın Kur'an'a dayandığına dair güçlü bir işaret var demektir. Buna rağmen bu amel Kur'an'a dayanmamış olabilir (rivayetler uydurma olabilir). Uygulama Kur'an'da tavsiye ediliyorsa sünnet, edilmiyorsa mubahtır."

İzaha muhtaç olmadığını düşündüğümüz bu sözlerimizin Yücel'in naklettiği/anladığı gibi olmadığı ve diğer sözlerimiz ile de çelişmediği açıktır.

(AY) "O halde hiç kimse 'Kur'ân'ı anlamak kolay değildir' iddiasında bulunamaz. Böyle bir iddia her şeyden önce ilahi adalete aykırıdır" ifadesi (s. 213) ile aynı sayfada yer alan, "Kur'ân'ı anlamak için çaba sarfetmektir. Üstümüze düşeni yaptıktan sonra bizi aşan hususlarda âlimlere (yani bizden daha çok gayret/cehd edenlere) danışabilir ve gerekirse onlara itaat edebiliriz. Böyle davranmak da Kur'ân'ın bir emridir" açıklaması, bir taraftan "Kur'ân'ı anlamak kolay" diğer taraftan "bizi aşan hususlarda" denildiği için bir çelişkidir.

(ZB) Kur'an'ı anlamanın kolay olduğunu bildiren biz değil **Şu bir gerçek ki Biz bu Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık, yok mudur öğüt alan?**¹⁰⁹ buyruğunun sahibi olan Allah'tır. Bize düşen bu ayetlere inanmaktır. Ama bu buyruğun sahibi olan Allah, Kur'an'ı anlamak için teakkul, tefekkür, tedebbür, tezekkür ve tefakkuh gerektiğini de söylüyor. Yani aklî ve fikrî melekelerimizin tümünü harekete geçirmemizi istiyor. Demek ki Rabbimizin ifadesindeki "kolay" bize verdiği bu melekelerimizi kullandığımız takdirde başarabileceğimiz bir şeyi, bir başka ifade ile söylersek, tâkâtımızı aşmayan bir yükümlülüğü ifade ediyor. Yoksa gayret göstermeksizin elde edilebilecek bir şeyi değil. O halde Kur'an'ın –öğüt için– kolaylaştırılmış olması onu anlamak için gayret göstermenin gerekli olmadığı

108 Ahmet Yücel, Hadis Usûlü, İstanbul, 2011, s.194-200

109 Kamer 54/17,22,30,40

anlamına değil akil-baliğ olan herkesin gayret göstermesi halinde bunu başarabileceği anlamına geliyor. Bunun için de öncelikli olarak Kur'an'ın vazettiği ilkelerin uygulanması gerekir. Biz bu ilkeleri kitabımızın III. Bölümünde "Kur'an'ı anlamının Kur'anî ilkeleri" başlığı altında listelemeye çalıştık (s.138-163). Başka hiçbir bölümde de bu ilkelere aykırı bir beyanda bulunmadık. Ayrıca, "gerekli gayreti gösteren herkes Kur'an'ı anlayabilir" demek bu gayreti göstermeyenlerin anlayamayacağı anlamına da gelir. Dolayısıyla 'bizi aşan hususlar' ifadesi 'tâkatimizi aşan hususlar' şeklinde değil 'gayretimizi aşan/daha çok gayret gereken hususlar' şeklinde anlaşılmalıdır.

Biz bu ifadelerimizle Kur'an'ı anlama konusunda hem herkesin gayret göstermesi gerektiğini söylemiş hem de bizi aşan hususlarda –daha çok gayret gösterenler bağlamında- âlimlere müracaatı telkin etmiş olduk. Ama bunu da gerekli ikazları ihmal etmeden yaptık. Nitekim alıntı yapılan yerdeki cümlelerimiz şöyledir:

"Allah Teala, hiç kimseye takat getiremeyeceği bir görev yüklediğine göre bize düşen görev Kur'an'ı anlamak için çaba sarfetmektir. Bunun için gayret (cehd) etmektir. Üstümüze düşeni yaptıktan sonra bizi aşan hususlarda âlimlere (yani bizden daha çok gayret/cehd edenlere) danışabilir ve gerekirse onlara itaat edebiliriz. Böyle davranmak da Kur'an'ın bir emridir.¹¹⁰ Lakin âlimlere danışırken dahi hakemimiz daima Allah ve Resul'ü yani Kur'an olmalıdır. Hiçbir zaman, hiç kimseye (imama, hocaya, şeyhe vs.) mutlak itaat etmemeliyiz. Hiçbir zaman Kur'an ile mutabık olmayan fetvalara uymamalıyız.¹¹¹ Bunun için de daima Kur'an ile hem hal olmalı ve aldığımız fetvaların Kur'an'a mutabık olup olmadığını kontrol etmeliyiz. Edebilmeliyiz. Aksi halde sorumlu oluruz. (s.213)."

Görüldüğü üzere biz burada –ulil'-emre itaatten bahsedilen Nisâ 4/59 kapsamında- âlimlere de itaat edilebileceğini söylemiş olduk. Zira müfessirlere göre 'ulil'-emir', mü'min idareciler(umera) veya şariat âlimleridir (ulema).¹¹² Hatta ulil'-emir'i tarif eden Nisâ 4/83 ayetine göre 'ulil'-emir'in ihtilafları çözebilecek nitelikte bilgilere sahip olan ve onları değerlendirebilen uzman-

lar/âlimler olduğu anlaşılmaktadır. O halde uzmanlara/âlimlere itaat de (Nisâ 4/59 kapsamındaki sınırlar dahilinde) caiz olmalıdır. Söylemeye çalıştığımız budur.

(AY) c. Maksadı Aşan Yanlış İfadeler: Müellifin, "Biz Nebi'ye değil Resûl'e itaat ile yani sadece Kur'ân'a tabi olmakla ve ondan başka bir şeye tabi olmamakla emrolunduk. Zira Kur'ân, Kur'ân'da bulunmayan tüm sözlerin 'boş sözler (lehve'l-hadis)' olduğunu bildirmektedir" (s. 273) şeklindeki ifadesi maksadı aşan yanlış bir açıklamadır. Kur'ân'ı bir hidayet kitabı değil de tüm bilgilerin kaynağı olarak gören bu anlayışa göre kitapta yazılanlar da boş sözler olarak değerlendirilmelidir.

(ZB) Biz, "Lehve'l-hadis" ifadesine yüklediğimiz "boş sözler" ifadesi ile Kur'an'a muhalif sözleri kast ettiğimizi yukarıda izah etmiştik. Benzer şekilde buradaki 'Kur'an'da bulunmayan tüm sözler' ifadesi ile de 'Kur'an'da bulunmayan hükümleri, hüküm ihtiva eden sözleri' kast ediyoruz. Ama Yücel, ilgili paragrafın tümünü alıntılama (cümlelerimizi kestiği için) kastımızın böyle olduğu net olarak görülemiyor. Alıntı yapılan paragrafımızın tamamı şöyledir;

"Özetle, Nebi söyledi diye rivayet edilen bir söze Kur'an'la mutabıkla itibar ederiz. Hatta Kur'an'la mutabık her söze itibar edebiliriz. Vele ki bu sözü Nebi söylememiş olsun. Ancak Kur'an'a mutabık olmayan hiçbir söze itibar edemeyiz. Vele ki bu sözü Nebi'nin söylediği (iddia edilmiş) olsun. Nebi sözüdür gerekçesi ile (Kur'an'a ilave hüküm getiren) bir söze tabi olmak Kur'an'a muhalefet etmektir. Çünkü biz Nebi'ye değil Resul'e itaat ile yani sadece Kur'an'a tabi olmakla ve ondan başka bir şeye tabi olmakla emrolunduk. Zira Kur'an, Kur'an'da bulunmayan tüm sözlerin 'boş sözler (lehve'l-hadis)' olduğunu bildirmektedir. (s.273)."

Görüldüğü üzere bu paragrafın sonundaki 'boş sözler(lehve'l-hadis)' ifadesi ile kast ettiğimizin "Kur'an'a ilave edilen hükümler/Kur'an'a muhalif olan sözler" olduğu daha öncesinde yer alan 'Nebi sözüdür gerekçesi ile (Kur'an'a ilave hüküm getiren) bir söze tabi olmak Kur'an'a muhalefet etmektir' şeklindeki ifadelerimizden anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda eğer kendi kitabımız içinde de bu şekilde –Kur'an'a muhalif- sözler var ise o zaman tabi ki bunlar

110 Nisa 4/59; Nahl 16/43; Enbiya 21/7

111 Bakara 2/11; En'am 6/119; Neml 27/64; Kasas 28/75; Lokman 31/6,7

112 Beydavî, Nisa 4/58,83; Kurtubî, Nisa 4/58,83

da boş sözlerdir. Ama yok öyle değil de bu sözlerimiz Kur'an'la mutabık ise (ki inşallah öyledir), o zaman bu sözlerimiz "Hatta Kur'an'la mutabık her söze itibar edebiliriz. Veleve ki bu sözü Nebi söylememiş olsun." şeklindeki ifadelerimizin kapsamına girer.

(AY) d. Eserle İlgili Yazım ve Bilgi Tashihleri: s. 23'teki son âyetin orijinal metninde yazım hataları vardır. s. 108 son satırdaki âyetin yazılışında iki kelime birleşmemelidir. s. 164'te "içinden" kelimesi "dışından" olmalıdır. s. 334'te âyetin başında "kaf" harfi olmalıdır.

(ZB) Bu şekildeki matbaa hataları sonraki baskılarda düzeltilmiştir.

(AY) Hz. Dâvûd'un bir başkasının hanımına göz diktiğine dair bilgi (s.25), peygamberlerin toplumlarında ahlaken güvenilir olmaları gerektiği prensibine aykırıdır. Eserin "Allah tarafından korunmadığı için hadislere güvenilmeyeceği" şeklindeki temel tezi ile muhtelif İsrâîlî bilgilere dayanarak (s.25/dp.3) Kur'an'da kendisinden övgüyle bahsedilen bir peygamber hakkında bilgi verme tavrı çelişmektedir.

(ZB) Yücel'in bu eleştirisi tarafımızdan haklı bulunmuş ve ilgili bölüm sonraki baskılarda "Davud (as) bir haksızlığa meylettiği için uyarılmış ve bu nedenle bağışlanma dilemiştir." şeklinde revize edilmiştir. Ve dipnotuna

da şu açıklama eklenmiştir; "38/21-25 (Bu âyetlerde 99 dişi koyuna karşı 1 dişi koyun teşbihi yapılmıştır. Bazı müfessirler âyetteki 'dişi koyun' ifadesinden kast edilenin 'hanım' olduğunu belirtirler (bkz. Kurtubi, Razi, Beydavi tefsirleri, 38/21-25). Lakin Kur'an bu olayın detayını vermiyor. Önemli olan Davud (as)'ın meylettiği bu haksızlığın detayı değildir. Nebi olarak bir haksızlığa meyletmış ve bu nedenle de uyarılmış olmasıdır)."113

Ne var ki Yücel'in buradaki haklılığı (bizim bu hatamız) bile -Kur'an'ın Kur'an ile anlaşılması gerektiği, rivayet eksenli okumaların ciddi hatalara neden olabileceği şeklindeki- tezimizi destekleyen bir örnek olmuştur. Çünkü âyeti âyetle değil de rivayetle anlamaya çalıştığımız zaman nasıl hataya sürüklenebileceğimizi görmüş olduk. Demek ki Kur'an, rivayet eksenli okunmalıdır. Ama Yücel bu yaklaşımı yazısının son bölümünde 'Hz. Peygamber'e yetki tanımamak, onun yerine modern özneyi koyarak dilediği gibi yorumlamak' şeklinde nitelendirmektedir.114

(AY) Hz. Musa ile ilgili "katil" ifadesi (s. 25) onun kasten ve bilerek adam öldürdüğünü ihsas eder. Halbuki onun öldürme olayı kasten değil hata ile yapılan bir fiildir ve hukukta da bu iki fiil ayrı olarak değerlendirilir.

113 Bayraktar, age, 3.baskı, 2016, s.47

114 Yücel, Kur'an ve sünnet ama hangi sünnet isimli eser üzerine, s.188(son paragraf)

(ZB) Hz. Musa ile ilgili bu ifade Kur'an'da “veka-telte nefsen” lafzı ile Ta-Ha 20/40 ayetinde yer alıyor. Rabbimiz burada Musa'ya hitaben **Sen bir adam katlettin/öldürdün** diyor. Bu ayette Musa'nın bu fiili kasten veya hataen işlediğine dair herhangi bir ifade bulunmadığına göre demek ki “öldürdü/öldürdün” ifadesi, bu fiilin taammüden yapıldığı özel olarak ifade edilmediği takdirde “hataen öldürdü” anlamına geliyor. Bu, en azından Kur'an bağlamında böyledir. Biz de Musa'nın bu fiili kasten işlediğine dair herhangi bir ifade kullanmadığımıza (ayetteki lafzı tekrarladığımızıza) göre Kur'an bağlamında hatalı bir ifade kullanmadık demektir. Ama buna rağmen sonraki baskılarda Musa'nın bu fiili ‘hataen’ işlediğini özel olarak belirttik.¹¹⁵ Çünkü –ilgili ayetlerden delillerle– anlatmak istediğimiz de zaten buydu (Nebilerin kasten hata işledikleri değil hata işledikleri).

(AY) *Dipnotlarda zikredildiği halde kaynaklarda bulunmayan eserler de söz konusu. Bu durum hangi baskı esas alındığı bilinmediği için kaynaklara yapılan atıfların incelenmesini zorlaştırmaktadır. Söz gelimi s. 209'da Hayri Kırbaşoğlu'na yapılan atıf dipnotta verilen sayfalarda bulunamamıştır ve Kırbaşoğlu'nun söylemediği bir husus ona nispet ediliyor izlenimi vermektedir.*

(ZB) Yücel'in bu iddiası da çok vahim. Çünkü gösterdiğimiz bu kaynak sayfa altı dipnotta “Kırbaşoğlu, İslam düşüncesinde sünnet, s.230-231” şeklinde yer alıyor. Ve kaynaklar bölümünde de bu eser “Mehmet Hayri Kırbaşoğlu” isminin altında “İslam Düşüncesinde Sünnet, Ankara, 2002” şeklinde listeleniyor. Yani bu eserin 2002 baskısını dikkate aldığımız açıkça görü-lüyor. Ve yaptığımız atıf da bu kaynağın gösterdiğimiz sayfasında aynen bulunuyor.¹¹⁶ Ama Yücel buna rağ-

men “Dipnotlarda zikredildiği halde kaynaklarda bulunmayan eserler de söz konusu. Bu durum hangi baskı esas alındığı bilinmediği için kaynaklara yapılan atıfların incelenmesini zorlaştırmaktadır. Söz gelimi s.209'da Kırbaşoğlu'na yapılan atıf dipnotta verilen sayfalarda bulunamamıştır” diyerek, söylemediği bir hususu Kırbaşoğlu'na nispet ettiğimiz izlenimini vermeye çalışıyor. Bir akademisyenin gösterilen kaynak kitabın hangi baskısının dikkate alındığını görmek için nereye bakması gerektiğini bilmemesi veya baktı ise bunu görmemesi mümkün olamayacağına göre Yücel bunu kasten yapmış demektir. Eserimize gölge düşürmeyi amaçlayan böyle bir yaklaşımın çok ciddi bir etik ihlal olduğu açıktır.

(AY) **7. Sonuç:** Sadece Kur'an'a itaati temel prensip kabul eden ve eserinde önemli ölçüde Kur'an'ı esas alan müellif, Kur'an'a bütüncül bir gözle bakmayıp parçacı bir yaklaşım sergilemeyi eleştirdiği ve her âyetin öncesi ve sonrasına bakılması ve mutlaka ilgili tüm âyetlerin yan yana getirilmesi gerektiğini söylediği (s.156) halde malesef Kur'an'ı anlamının şartlarından biri olarak gördüğü bu prensibe eseri boyunca riayet etmemiştir.

(ZB) Yücel'in bu iddiasını kabul etmemiz mümkün değildir. Çünkü bunu somut bir örnek ile gösterebilmiş değildir. Mamafih siyak-sibakına bakmadığımızı düşündüğü için uzun uzadıya izahlarda bulunduğu **Hüküm ancak Allah'ındır** (En'âm 6/57; Yûsuf 12/40-67) ayetlerini biz zaten hiç zikretmedik. Ama biz Yücel'in ilgili ayetlerin tümünü dikkate almadan ve/veya siyak-sibaka bakmadan yorumladığı ayetlere şu örnekleri gösterebiliriz;

1. **Resulün görevi sadece tebliğdir** mealindeki ayetleri, içinde bu ayetin iki kez geçtiği ve 'Ey müminler' hitabıyla başlayan (konusu müminler olan) Maide 5/87-102 pasajını görmezden gelerek kâfirlere tahsis etmiştir.
2. Resulün 'beyan' görevini yorumlarken, beyana, Kur'an'ın bu kelimeye yüklediği manayı veren ayetleri¹¹⁷ görmezden gelerek tafsil manasını yüklemiştir.
3. 'Kitabı açıklama (tafsil) yetkisinin yalnızca Allah'a

115 Bayraktar, age, 3.baskı,2016, s.47

116 Malum olduğu üzere sayfa altı dipnotlarda gösterilen kaynak kitapların -baskı yeri ve tarihi de dahil- tam künyeleri kaynaklar bölümünde listelenir. Bu genel bir kuraldır. Ahmet Yücel'in elimizde bulunan “Hadis tarihi (İstanbul, 2011)” ve “Hadis Usûlü (İstanbul,2011)” isimli iki kitabında da bu böyledir. Nitekim Yücel bu iki kitabında Kırbaşoğlu'nun “İslam düşüncesinde sünnet” isimli mezkûr eserine muhtelif atıflar yapmış ve bunların hiçbirinde baskı yeri ve tarihini –sayfa altındaki- dipnotlarda göstermemiştir. Bunları her iki kitabında da kaynaklar bölümünde göstermiştir. Buradan anladığımız kadariyle Yücel'in elinde Kırbaşoğlu'na ait bu eserin 1993 baskısı bulunmaktadır. Çünkü her iki kitabında da bu baskı listelenmiştir. 1993 baskısı ile 2002 baskının sayfalarının örtüşmeyeceği açık olduğu ve de kitabımızın kaynaklar bölümündeki “Ankara, 2002” ifadesini açıkça gördüğü halde, Yücel, 'kaynak gösterilen eserin hangi baskısı dikkate alındığı bilinmediği için...' ifadesini kullanmaktan ve bizim için söylemediği bir hususu Kırbaşoğlu'na nispet ettiğimiz izlenimini vermekten imtina etmemiştir. Bu çok vahim bir durumdur.

117 Bakara 2/159; Â-li İmrân 3/187; Maide 5/15

ait olduğunu' bildiren ayetleri¹¹⁸ de görmezden gelmiştir.

4. Nisâ 4/65 ayetini konusu ve bağlamı 'Resule itaat/ teslimiyet' olan Nisâ 4/60-69 pasajını okumadan yorumlamıştır.
5. A'râf 7/3 ayetini A'râf 7/2'deki müminler ifadesini ve hatta bu ayette -müminlere hitaben söylenen- **Rabbinizden size indirilene uyun** ifadesini dikkate almadan müşriklere tahsis etmiştir.
6. Â-li İmrân 3/31'deki **fettebiuni/bana tabi olun** ifadesinde Nebi veya Resul ifadesi bulunmadığını ifade ederek burada kast edilenin Nebi de olabileceğini savunmuştur. Yani 1) Kur'an'da Nebi kelimesi ile itaat/ittiba istenen hiçbir ayetin bulunmadığını (itaat/ittiba'nın daima Resul kelimesi ile istendiğini) ve hatta 2) bir sonraki ayette bile (Â-li İmrân 3/32) Resul kelimesi ile itaat istenmiş olduğunu görmezden gelmiş ve en önemlisi de 3) Kur'an'da bu şekildeki itaat/ittiba emirlerinin daima Resul için kullanıldığını¹¹⁹ hiç dikkate almamıştır.

(AY) Eser, baştan sona okunduğunda tarihsel tecrübe ve zenginliği yok sayarak dinî ahkâmı tek kaynağa irca eden Kur'âncılık söylemini ima eder. Kitapta kullanılan bazı delillerin Kur'âniyyûn ekolünün delilleriyle örtüşmesi de bunu destekler. Böyle bir anlayış Kur'an'ı tebliğ edip hayatını ona göre düzenleyen, onun prensipleri ışığında bir toplum oluşturmaya çalışan Hz. Peygamber'in açıklama ve uygulamalarını dikkate almaz. Dolayısıyla tatbikatı ayrıntıları ile Kur'an'da bulunmayan namaz gibi ibadetleri bile Hz. Peygamber'den öğrenmek yerine âyetlerden anladığı/istediği şekilde çıkarmaya çalışır. Sonuçta Kur'an'ın anlaşılabilir prensiplerinin uygulanmasında onu tebliğ eden Hz. Peygamber'e hiçbir yetki tanımaz iken, onun yerine modern özneyi koyarak dilediği gibi yorumlamayı ilmî ve objektif olarak niteler.

(ZB) Evet, dinî ahkâmın yegâne kaynağı Kur'an'dır. Bunu kabul ediyoruz. Ama Yücel'in bizi Kur'âniyyûn ekolü ile ilişkilendirmesini kabul etmiyoruz. Bunu daha önce izah etmiştik. İlaveten şunu soralım; Yücel, bizim Nebi-Resul farkı üzerinden izah ve işaret ettiğimiz hu-

susları bu ekolün hangi eserinde gördü? Veya bu tespitleri daha önce gördüğü herhangi bir eser oldu mu?

Yücel'in tarihsel tecrübe ve zenginliği yok hükmünde saydığımız iddiasına gelince, bu iddianın doğru olduğu da kendisine ait şu ifadelerden bile anlaşılabilir; "...Nitekim müellif eserinde kendi tanımına göre zan ifadesi eden başta Tevrat ve İncil olmak üzere tefsir, hadis ve İslam tarihi ve fıkıh kaynaklarını kullanmıştır."¹²⁰; "Bu durumda âyetleri çeşitli şekillerde yorumlayan müellif ve eserin dipnotlarında kaynak olarak gösterilen Taberî, Beydavî, Râzî, Kurtubî ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi müfessirler..."¹²¹

Demek ki biz tarihsel tecrübe ve zenginliği yok saymadık. Evet, onları Kur'an'ın önüne geçirmemeye çalıştık. Ama yeri geldikçe onlara müracaat da ettik. Hatta -Davud Nebi hakkındaki bir ayeti tefsirlerde yer alan izahlar/rivayetler doğrultusunda yorumladığımız için- bu yüzden yaptığımız bir hatamız bile oldu. Ve bunu Yücel de fark etti. Oysa biz tefsirlere müracaat etmiştik. Yani Yücel'e göre doğru bir yol izlemiştik. Zira ona göre böyle davranmamak "tarihsel tecrübe ve zenginliği yok saymak, Hz. Peygamber'e hiçbir yetki tanımamak, onun yerine modern özneyi koyarak dilediği gibi yorumlamak ve bunun da ilmî ve objektif olduğunu savunmak" oluyordu. Ama bizim bu davranışımız (tarihsel tecrübeye müracaat etmek, Hz. Peygamberi konuşturmak!) bizi hataya düşürmekten alıkoymadı. Demek ki tarihsel tecrübe dediğimiz eserler içinde Hz. Peygamber'den daha çok başka insanlar konuşuyormuş! Ve biz de -hiç gereği yokken- onların sözünü nakletmişiz.

Kur'an-sünnet-hadis tartışmaları bağlamında yapılan tüm hadis eleştirilerinin eninde sonunda "Hz. Peygamber'e yetki tanımamak, onu devre dışı bırakmak" ithamı ile son bulması artık gerçekten bıkkınlık veren bir durum oluyor. Ama -görüldüğü üzere- bu maalesef akademik ortamlarda (yazılarda) bile böyle oluyor! Bunun en önemli nedeni Resulullah'ın otoritesinin Kur'an ile değil de hadislerle temsil edildiğine inanıyor olmaktır. Bu konudaki ön yargıdır. Oysa

118 En'âm 6/114; Yûnus 10/37; Hûd 11/2,3; Yûsuf 12/111; Fussilet 41/3-44

119 Şuara 26/107-108-125-126-143-144-162-163-178-179

120 Yücel, Kur'an ve sünnet ama hangi sünnet isimli eser üzerine, s.183

121 Yücel, age, s.185

Resulün otoritesi –hadislere değil- Kur'an'a dayanır. Çünkü Kur'an, Resulün sünnetini de Nebînin sîretini de içeren bir kelimullah'tır.

Ayrıca, gözden kaçırılan bir diğer husus da şudur ki, tartıştığımız konu, Resulün konumu/yetkileri değil Resulün Allah karşısındaki konumu/yetkileridir. Bunu fark edemeyenler, –güya- Resulün yetkilerini sınırlamayalım hassasiyetini gösterirlerken Allah'a ait yetkileri sınırlamış ve bunu –Resule de değil- ravilere taşımış olurlar. Allah'a ait olan 'kitabı tafsîl' yetkisini Allah'tan alıp Resule vermek bunun da bize –nihayetinde bir beşer sözü/nakli olan- hadislerle intikal ettiğini söylemek kimin yetkisini sınırlamak/devretmek oluyor? Bu durumda devre dışı bırakılan kim oluyor? Allah mı? Resul mü? Yoksa her ikisi mi?

Ama bu kadar açık bir hakikat bile ne yazık ki akademik ortamlarda dahi görülemiyor. Bu yüzden de İslam coğrafyası olarak ciddi sorunlar yaşıyoruz. Nitekim Kırbasoğlu'nun şu sözleri bu durumu gayet güzel özetliyor;

*'Bugüne kadarki tecrübemiz, bu konuda pek başarılı olamadığımızı ve yüzyıllarca, bazı rivayetlerin kabul veya reddi konusunda –bilimsel tartışma özelliğini yitirmiş- önyargılı, sert, kırıncı, itham edici polemiklerin, hatta küfürle ithama varacak derecede bağnazca yargılamaların girdabında sürüklendiğimizi göstermektedir. Bunun da sebebi, elimizdeki hadis rivayetlerinin kutsal metinler olmayıp sadece bazı insanların aktardığı nakillerden ibaret olduğunun göz ardı edilmesi ve bunların bilfiil Resulullah'ın (s.a.v.) sözleri zannedilmesidir. Geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi, günümüzde de etkili görülen bu durum, İslam dünyasını toplumsal açıdan da olumsuz olarak etkilemektedir.'*¹²²

Özetle şunu söyleyebiliriz ki, "dinî ahkâmın tek kaynağı Kur'an'dır" demek, Resulullah'ı devre dışına çıkarmak değil bilakis "ona ait olan hiçbir yetki bir başka beşere devredilemez" demektir. Dinde yegâne hüküm kaynağı Resulün –vahye dayalı- gerçek hadisleri olan ayetlerdir. Kutsî hadisler için söylenen özellikler fazlası ile

ayetler için geçerlidir. Öyle değil mi? Ayetler kelim olarak Allah'a, kavî/beyan olarak Resule ait değil midir? Kur'an'ın içinde Resulün tebliğ ettiği ahkâm ve Nebînin içtihatları bulunmuyor mu? Hem de bunlar olgu-nass diyalektiği içinde Allah tarafından hükme bağlanmadı mı? Tüm bunlar bize Kur'an ile nakledilmiyor mu?

Bugün, din konusunda müracaat edilen tüm sözleri şöyle tasnif edebiliriz;

1. Resulün hadisleri (ahsene'l-hadis/ayetler)
2. Nebînin hadisleri (O'na isnad edilen söz ve fiiller)
3. Fakih ve müfessirlerin sözleri
4. İslam tarihi ile ilgili bilgiler/sözler
5. Diğer sözler

Biz müminler tüm sözleri dinleriz. Ama **Has kullarını müjdele, onlar ki tüm sözleri dinlerler sonra da en güzeline uyarlar**¹²³ buyruğunca sözlerin en güzeli 'ahsene'l-hadis' olan Kur'an'a uyarız: **Allah sözün en güzeline (en güzel hadisi) birbiriyle uyumlu/ahenkli bir kitap olarak indirdi.**¹²⁴

Sonuç ve Değerlendirme

Yücel'in eserimiz hakkındaki değerlendirmeleri –izah ettiğimiz üzere- ciddi hatalar içermektedir. Bu hatalar; **1) Mantık, 2) Semantik, 3) Analitik ve 4) Etik hatalar** şeklinde tasnif edilebilir.

Yücel'in en sık yaptığı mantık hatası tezimizi çarpıtarak yansıtmayı ve/veya söylemediğimiz hususları söylemiş gibi göstererek değerlendirmelerde bulunmasıdır. Yani "**korkuluk safsatası**" yapmasıdır. Bunun en bariz örneği Kur'aniyyûn ekolünün kabul etmediğimiz bazı görüşlerini dile getirerek –sanki bunları kabul ediyormuşuz gibi- bizi bu ekol ile ilişkilendirmeye çalışmasıdır. Hiç zikretmediğimiz bazı ayetleri –sanki zikretmişiz gibi- uzun uzadıya izah etmesi (ve hatta bu ayetlerin siyak-sibakına dikkat etmediğimizi iddia etmesi) de böyledir. Nebî ile Resul kavramları hakkın-

122 Kırbasoğlu, age, s.57-58

123 Zümer 39/17

124 Zümer 39/23

daki izahlarımızı çarpıtarak ‘eserdeki anlayışa göre son nebi geldi ama son resul henüz gelmedi, Allah’tan vahy alan resul gelebilir’ demesi de böyledir.

Yücel’in beyan kelimesine tafsil manasını yüklemesi ve ilgili ayetlerde özne durumunda olan Kur’an’ı nesne durumuna düşürmesi ise semantik hatalardır. Keza –kitaptan ayrı zikredilmesi gerekçesini göstererek- hikmeti kitabın dışına taşıması da böyledir.

Yücel’in her birini cevapladığımız diğer hataları ise analitik hatalardır. Ne var ki bu analitik hatalar çok ciddi mantık ve etik ihlalleri de içermektedir. Yani bunlar “nihayetinde bir yorum farkıdır” denebilecek türden –masum- analitik hatalar değildir. Bunların içinde –kasten yapıldığı anlaşılan- çok ciddi etik ihlaller de bulunmaktadır. Bu nedenle her birine metin içinde işaret edilmiştir. Ama bizi asıl üzen Yücel’in –eserimizi nasıl bir önyargı ile okuduğunu gösteren- şu etik ihlalleridir;

1. Yücel, bizi, Nebinin yanlışlarını bildiren bazı ayetleri zikrederek “Hz. Peygamberin bütün söz ve davranışlarının hatalarla dolu olduğu izlenimi vermekle” itham etmiştir. Hem de Nebinin bu yanlışlarının sürekli olmadığını ve hatta bunların Kur’an’da bildirilenlerle sınırlı olduğunu ifade ettiğimiz bir sayfayı referans göstererek (s.26,27).
2. Keza Yücel bizi, Nebinin uyarıldığı ayetleri vermek ama övüldüğü ayetleri vermemekle itham etmiştir. Oysa Nebinin övüldüğü ayetleri hem özel bir bölüm içinde zikretmiş hem de bunları muhtelif bölümlerde tekrarlamıştı.
3. Yücel, Kırbaçoğlu’nun kitabına yaptığımız bir atıf nedeniyle -bu kitabın 2002 baskısını dikkate aldığımız kaynaklar bölümünde açıkça görülmesine rağmen- “dipnotlarda zikredildiği halde kaynaklarda bulunmayan eserlerin bulunduğunu” iddia etmiş ve “hangi baskı esas alındığı bilinmediği için kaynaklara yapılan atıfların incelenemediğini” söyleyerek Kırbaçoğlu’nun söylemediği bir hususu ona nispet ettiğimiz izlenimini vermeye çalışmıştır.
4. Biz Muhammed as’ın “Resul olarak getirdiği tüm

emirler (yani Kur’an) tüm Mü’minler için bağlayıcıdır. Kıyamete kadar tüm Mü’minler bu emirlere uymakla yükümlüdür (s.87)” şeklindeki görüşümüzü muhtelif bölümlerde tekrar ettiğimiz ve kıyamete kadar itaat edilecek Resulün son Nebi-Resul olduğunu, artık –vahy alan- yeni bir Nebi-Resulün gelmeyeceğini, vahyin sona erdiğini ama risalet misyonunun Kur’an ile devam ettiğini belirtmemize rağmen, Yücel, ‘eserdeki anlayışa göre Allah’tan vahiy aldığını iddia eden birilerini beklemek gerekecektir’ ifadesini kullanarak kendi yorumunu –eserdeki anlayışa göre ifadesi ile- bize isnad etmiştir.

5. “Resulullah’ın Sünneti Kur’an’dır” başlığı ile açtığımız kitabımızın 4.bölümünde (s.215-259), sünneti, Kur’an’ın tatbikatı (Resulün Kur’an tatbikatı) olarak tanımladığımız ve Resulün Kur’an’ı a’dan z’ye kadar tatbik ettiğini örneklerle uzun uzadıya izah ettiğimiz halde, Yücel, bizim Resul için “O, sadece Kur’ân’ı insanlara iletmiş, başka hiçbir görev yapmamıştır” dediğimizi iddia etmiştir.
6. Namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin mutevatir amellerle intikal ettiğini söylememize ve bunları “Sünnet Kur’an ve ameli tevatürle intikal eder” (s.240) ve “Mutevatir amellerin sünnet için önemi” (s.243) başlıkları altında somut örneklerle uzun uzadıya izah etmemize ve hatta ilgili ayetlerin emri/işareti nedeniyle müminlerin bu tarz kitlesel amellere tabi olmaları gerektiğini söylememize rağmen, Yücel, bizim “Hz. Peygamberle ilgili nakledilen bilgilerin tamamına güvenilemeyeceği iddiasında” bulunduğumuzu söylemiştir.

Yücel’in bu etik ihlalleri, eserimizi nasıl bir ön yargı ile incelediğini göstermesi bakımından önemlidir. Böyle bir ön yargı ile yapılan okuma ve değerlendirmeler ne kadar sağlıklı olabilir? Bunları dikkate almak ve her birini müstakil olarak cevaplamak gerekli mi idi? Belki de değildi. Ama okuyucuya karşı duyduğumuz sorumluluk gereği bunu gerekli gördük. Çünkü bu şahsî değerli ilmî bir konuydu. Bu vesileyle cevaplarımızı kayıtlara da geçirmiş olduk. Takdir okuyucularımızdır.